

An architectural rendering of a public space. The scene is dominated by silhouettes against a light, hazy background. In the foreground, a group of four people stands near a dark, rectangular frame structure. To their right, a large, leafless tree silhouette stands prominently. In the middle ground, another person is silhouetted near a wooden bench. On the left, a lone figure stands on a raised platform. The background features stylized, geometric buildings of varying heights. The overall mood is minimalist and focuses on human scale and spatial organization.

VEŘEJNÁ PROSTRANSTVÍ

Sborník z konference AUÚP ČR, Pardubice 8.-9. 11. 2018

Mimořádná příloha časopisu Urbanismus a územní rozvoj č. 1/2019

© Ústav územního rozvoje 2019
© Ministerstvo pro místní rozvoj ČR 2019
© Asociace pro urbanismus a územní plánování ČR 2019

ISBN 978-80-87318-74-4

VEŘEJNÁ PROSTRANSTVÍ

Sborník z konference AUÚP ČR, Pardubice 8.-9. 11. 2018

Mimořádná příloha časopisu Urbanismus a územní rozvoj č. 1/2019

Obsah

Slovo úvodem	Petr Durdík	5
100 let republiky, veřejná prostranství v urbanismu Prahy jako hlavního města samostatného státu	Klára Brůhová	6
Filozofie a městský veřejný prostor	Petr Kratochvíl	12
Veřejná prostranství Kodaně	Jakob Matzen	15
Veřejný prostor města Pardubic - příklad procesu plánování rekonstrukce Palackého třídy	Štěpán Vacík	20
Rozvoj veřejného prostoru v Kadani	Jiří Kulhánek	25
Územní studie veřejných prostranství Beroun - od Štulovny k brodu přes řeku Berouнку	Pavel Koubek, Kateřina Vávrová	29
Panelová diskuse	Radim Perlín	35
Limity myšlení a limity systému plánování měst	Janica Šipulová	37
Územní studie veřejného prostranství Vrbovecké vinné sklepy	Anita Prokešová	39
Veřejná prostranství malých sídel	Radim Perlín	47
Příprava rekodifikace stavebního práva v České republice	Roman Vodný	51
Urbanismus - 4. Průmyslová revoluce a soutěž Stavba roku 2018	Jan Fibiger	55

Nad konferencí převzali záštitu:

ministerně pro místní rozvoj Ing. Klára Dostálová, ministr životního prostředí
Mgr. Richard Brabec, ministr kultury doc. Mgr. Antonín Staněk, Ph.D., první náměstek hejtmana
Pardubického kraje Ing. Roman Línek, MBA, náměstkyně primátora města Pardubic
Ing. Helena Dvořáčková, Svaz měst a obcí, Česká komora architektů,
Česká komora autorizovaných inženýrů a techniků činných ve výstavbě.
Konference byla zařazena do programu celoživotního vzdělávání architektů při ČKA.

MINISTERSTVO
PRO MÍSTNÍ
ROZVOJ ČR

Pardubický kraj

Svaz měst a obcí
SMO
ČESKÉ REPUBLIKY

Ministerstvo životního prostředí

Pardubice

ČESKÁ KOMORA ARCHITEKTŮ

MINISTERSTVO
KULTURY

ČKAIT

Slovo úvodem

Veřejná prostranství jsou základním prvkem osídlení již od starověku až po současnost a v různých podobách vždy odrážela úroveň společenského zřízení, byla jeho výkladní skříní a předznamenávala technickou a kulturní vyspělost jednotlivých etap vývoje struktury sídel. Jednalo se o prostory, u nichž se střídaly v různé míře požadavky na funkčnost, reprezentativnost a kompozici. Druhá polovina minulého století znamenala určitý pokles zájmu o kvalitu veřejných prostranství, přelom tisíciletí a počátek 21. století však tuto potřebu opět zvýraznil a v současné době jejich podoba (zejména náměstí) opět nabývá na důležitosti.

Jsme svědky poměrně razantních proměn náměstí historických měst, které se vrací ke své původní podobě kamenných tržišť, dochází k redukci dopravní funkce a posílení jejich společenského významu. Ne všechny rekonstrukce mají pouze pozitivní dopady. Mnohdy dochází spíše k umrtvení prostoru, který se v dnešních klimatických podmínkách stává přehřátým kamenným místem, bez dalšího domyšleného multifunkčního využití. Ještě hůře dopadají ulice a návsi původních vesnic, které díky necitlivým úpravám přebírají výraz městských prostorů a do jisté míry degradují původní strukturu sídla.

Inspiraci k hledání kvalitního uspořádání veřejných prostranství můžeme najít v jiných evropských zemích, kde nebyla přerušena kontinuita vývoje a kde se touto problematikou zabývají velice detailně. Vysokou úroveň zpracování mají prostory například v Dánsku nebo Francii. Některé příklady z Kodaně byly představeny i na vlastní konferenci.

Že je tato problematika více než živá dokládá i fakt, že na zpracování územních studií veřejných prostranství byl vypsan dotační program, a že v poslední době těchto studií vzniká poměrně velké množství. Otázkou je, jaké bude jejich další využití a kolik z nich bude dotaženo do realizace.

Příspěvky z konference, zahrnuté do sborníku, jsou průřezovým materiálem k předmětu veřejných prostranství. Krátký čas a šíře problematiky však neumožnila věnovat se tomuto tématu v plné šíři. Proto se k veřejným prostranstvím vrátíme na některé z dalších konferencí a probereme další aspekty, které jsou s tímto významným urbanistickým prvkem stavby sídel spojeny.

doc. Ing. arch. Petr Durdík
předseda AUÚP

Pardubice, revitalizace parku Na Špici (2015). Autoři: Pavel Joba, Jan Hájek, Jakub Havlas (Atelier M1 Architekti, s. r. o.)

100 let republiky, veřejná prostranství v urbanismu Prahy jako hlavního města samostatného státu

28. říjen roku 1918 s sebou pro česká a slovenská města přinesl celou řadu změn. Vůbec nejsilněji ale zřejmě dopadl na situaci v Praze, která se z dříve spíše provinčního města rakousko-uherské monarchie stala metropolí – hlavním městem suverénního státu. Tato proměna role Prahy se neodrazila pouze v oblasti administrativní, správní a politické, ale velkou měrou rovněž na poli urbanismu, architektury a městského plánování.

Jednou z klíčových událostí nové doby byl vznik tzv. Velké Prahy, tedy sloučení dosavadního města (jež čítalo pouze oblasti Starého a Nového Města pražského, Malé Strany, Josefova, Hradčan, Vyšehradu, Holešovic, Buben a Libně) s věncem předměstských obcí, které do té doby fungovaly jako samostatné subjekty.¹⁾ Národnímu shromáždění nové republiky byl zákon předložen už v listopadu 1918, v únoru 1920 byl přijat a od 1. ledna 1922 vešel v platnost.²⁾ Kromě nárůstu rozlohy území hlavního města Prahy, jež se tímto krokem zvětšila více než osmkrát a ztrojnásobení počtu obyvatel,³⁾ měl vznik Velké Prahy ještě další důležitý dopad. Konečně totiž ustoupily překážky, které bránily uchopení Prahy jako jedolitého urbanistického celku s jednotnou koncepcí rozvoje a územních regulací. Centrálně koordinovaný rozvoj města měla zaštiťovat tzv. Státní regulační komise pro hlavní město Prahu s okolím (SRK),⁴⁾ přičemž nejdůležitějším úkolem této odborné devítičlenné rady bylo zajistit vypracování generálního regulačního plánu Velké Prahy a zároveň koordinovat dílčí úpravy jednotlivých pražských území tak, aby „byl zaručen jednotný stavební rozvoj Prahy a okolí (...)“.⁵⁾ Jelikož bylo jasné, že projekt pražských regulací není možné zpracovat v devíti lidech, SRK velmi často přistupovala k vypisování veřejných soutěží týkajících se větších či menších územních celků. Řada z těchto soutěží se týkala reprezentativních záměrů a výstavby velkorysých komplexů a dominant, které měly být vizitkou nové, republikánské Prahy. Právě na těchto záměrech – byť do značné míry neuskutečněných – lze demonstrovat proměny přístupů k utváření veřejného prostoru, jenž měl jednak sloužit Pražanům,

ale zároveň fungovat také jako architektonicko-urbanistická reprezentace samostatného státu.

Jedna z prvních soutěží vypsanych SRK se týkala území Letné. Tzv. Ideová soutěž na získání plánů pro úpravu a zastavění letenské pláň, okolí hradu a sousedních území proběhla už na konci roku 1920⁶⁾ a největší pozornost byla v jejím rámci věnována právě Letné, kam SRK doporučila situovat budovy nejvyšších státních úřadů, kulturní instituce a také velké veřejné prostranství, jehož dominantou měla být budova nejdůležitější – nový československý parlament.⁷⁾ Byť šlo o pouhé doporučení a nikoliv o závazný požadavek, představy o novém kulturně-správním komplexu na Letné naplnili všichni účastníci soutěže do jednoho – Letná se tak v jejich očích měla stát jakousi protiváhou historického centra v podobě moderní čtvrti s těmi nejdůležitějšími institucemi nového státu. Většina architektů plán zastavěla relativně hustě s vynechanými veřejnými prostranstvími, případně plochami zeleně, přičemž ústřední veřejný prostor mnozí koncipovali jako náměstí, jehož dominantou měla být právě honosná budova parlamentu.

Co se týče urbanistického uchopení pláň, nejobvyklejším přístupem byla zřejmě racionální a geometricky pravidelná wagneriánská zástavba velkými a relativně uniformními bloky. Tento přístup razili nejen žáci Otto Wagnera jako byl Antonín Engel (kvůli své účasti v porotě do konkurence přispěl návrhem mimosoutěžním) nebo Bohumil Hübschmann, ale také například duo Ladislav Skřivánek – Josef Šejna, dvojice Alois Dryák – Bedřich Bendelmayer, Vlastislav Hofman – Josef Barek, Max Urban a další. Všichni tito soutěžící přišli s projekty širokých a rovných bulvárů lemovaných velkorysími několikapatrovými domy a souměrných elegantních náměstí – tedy s vizemi plně odpovídajícími Wagnerovým myšlenkám o „moderním oku“, jež ztratilo cit pro malé intimní měřítko a je zvyklé na méně rozmanitý obraz, delší rovné linie, rozlehlejší plochy a větší objemy.⁸⁾ Devízou takto koncipovaného urbanismu bezesporu byla i lepší dopravní prostupnost území, která se postupně stávala čím dál tím důležitějším tématem.

1) Stalo se tak prostřednictvím zákona č. 114/1920 Sb. n. a z. o vytvoření Velké Prahy.

2) HRŮZA, Jiří. *Město Praha*. Praha 1989, s. 267.

3) PEPLER, George L. Dopravní problém ve vztahu ke stavbě měst a krajinnému řešení. *Styl XI/XVI*, 1931–1932, s. 64. Miloš Vaněček, Velkoměsto a vliv dopravy na jeho regulaci, *Architekt SIA XXVIII*, 1929, s. 18.

4) V komisi zasedali nejen architekti a urbanisté, ale také dopravní a stavební inženýři, hygienik, zástupci města a průmyslových svazů. Složení komise v prvním období (1920–1923): J. Sakař (předseda), E. Mölzer (místopředseda), A. Balšánek (od roku 1921 nahrazen B. Hübschmannem), A. Engl, O. Knot, I. Procházka, J. Stiebral, J. Záhorský a J. Záruba-Pfeffermann (od roku 1922 nahrazen A. Novým); v období od roku 1923: E. Mölzer (předseda), B. Hübschmann (místopředseda), A. Engel, P. Janák, A. Nový, L. Procházka (od roku 1925 místopředseda), V. Stieber, J. Záhorský a J. Zlatník (od roku 1928 místopředseda).

5) KUPKA, Jiří. Státní regulační komise a rozvoj Prahy. In: *Urbanismus a územní rozvoj XII*, 2009, č. 6, s. 38.

6) Soutěže vypsane, *Styl VI*, 1920–1921, s. 79. Různé zprávy, *Architektonický obzor XIX*, 1920, s. 61. Soutěž na úpravu a zastavění pláň Letenské a okolí (strojopis přístupný ve Spisovně IPR, č. SRK001419), 25. 7. 1920, Praha.

7) Seznam státních budov (strojopis přístupný ve Spisovně IPR, č. SRK001419), 25. 7. 1920, Praha. Seznam budov kulturních (strojopis přístupný ve Spisovně IPR, č. SRK001419), 25. 7. 1920, Praha.

8) „Aber auch das moderne Auge hat den kleinen intimen Maßstab verloren, sich an weniger abwechslungsreiche Bilder, an längere gerade Linien, an ausgedehntere Flächen, an größere Massen gewöhnt, weshalb ein stärkeres Maßhalten, eine weniger reiche Silhouettierung solcher Bauwerke gewiss angezeigt erscheinen.“ /Vittorio Magnago Lampugnani, *Die Stadt im 20. Jahrhundert. Visionen, Entwürfe, Gebautes*, Berlin 2010, s. 112. Otto Wagner, *Moderne Architektur*, Wien 1896, s. 84.

Lze říci, že Letná, coby nezastavěná plocha bez přímé souvislosti s existující historickou zástavbou, byla ideální lokalitou pro rozmáchlé projekty vycházející z urbanistických teorií a koncepcí ideální metropole. Tomu pochopitelně odpovídaly také vize veřejných prostranství a fór. V projektu Maxe Urbana tak můžeme spatřit velkolepé kruhové „náměstí Svornosti“ o poloměru 225 m lemované sloupovými kolonádami, jehož středovou dominantu tvoří velká osově souměrná budova parlamentu s vysokým řádem a gradující kompozicí.

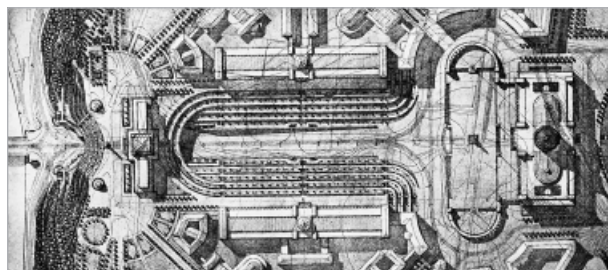
Vize Maxe Urbana z Letenské soutěže roku 1920 v podobě náměstí Svornosti s poloměrem 225 m a monumentální budovou československého parlamentu.

Dle Urbanových představ mělo náměstí sloužit jak pěším, tak osobní a hromadné dopravě, a pamatováno bylo také na mimořádné události jako například „sokolské průvody“ – pro tyto příležitosti architekt vypočítal, že bude dosaženo poměru 1 m² pro jednoho Sokola.⁹⁾ Podobně velkolepě si parlamentní fórum představovali také vítězové soutěže František Vahala a Vratislav Lhota, kteří před svůj parlament korunovaný dvěma majestátními kopulemi předestřeli čestný dvůr ve formě táhlého obdélného náměstí uzavřeného ze všech stran arkádami.¹⁰⁾ Architekti Ladislav Skřivánek a Josef Šejna ve svém společném projektu navrhli celý soubor veřejných prostranství navěšených na hlavním letenském bulváru vedoucím k parlamentu.

Architekti Ladislav Skřivánek a Josef Šejna obeslali Letenskou soutěž návrhem celého souboru veřejných prostranství komponovaných na přístupové cestě k parlamentu.

Mělo jít především o tři velká náměstí uvozující ty nejdůležitější veřejné budovy. Dvě z prostranství navrhovali architekti „v úpravě sadové“, třetí – parlamentní – náměstí pak mělo být „bez trávníků, jen s monumentální architekturou plastik“.¹¹⁾ Jednu z nejpropracovanějších vizí letenské zástavby odevzdal mimo soutěž Antonín Engel.

Antonín Engel plánoval vystavět v ose Čechova mostu tzv. letenský průkop, na jehož konci mělo být velké příčně položené fórum s budovou parlamentu.

Tomu se ale není příliš co divit, neboť Engel se tématem Letné zabýval už řadu let a na letenské téma dokonce zpracovával svou závěrečnou práci v ateliéru Otto Wagnera na Akademii výtvarných umění ve Vídni. Stejně jako ve svých ranějších projektech, i v roce 1920 založil Engel svou vizi na myšlence tzv. letenského průkopu, tedy „přímočarého průlomu bariery letenské v pokračování mostu Čechova“.¹²⁾ Architekt tak navazoval na urbanistický koncept Jana Kouly poprvé představený už v roce 1897, který spočíval v protažení asanační třídy¹³⁾ na sever a přímého spojení Starého Města s Letnou.

Jako první přišel už v roce 1897 s vizí letenského průkopu architekt Jan Koula.

Pohledovým ukončením komunikace, a tedy protiváhou Staroměstského náměstí se mělo dle Engela stát velkorysé fórum v úrovni dnešní třídy Milady Horákové – do jehož čela architekt projektoval nový parlament a po stranách budovy ministerstev. Stejně jako v případě Maxe Urbana a dalších, i v Engelově návrhu mělo na náměstí dojít k propojení funkce reprezentativní a dopravní. Nutno dodat, že

9) K projektům soutěže na regulaci Letné a okolí Hradu. *Styl VII*, 1921–1922, s. 49–52.

10) *Ibid.* s. 35–36.

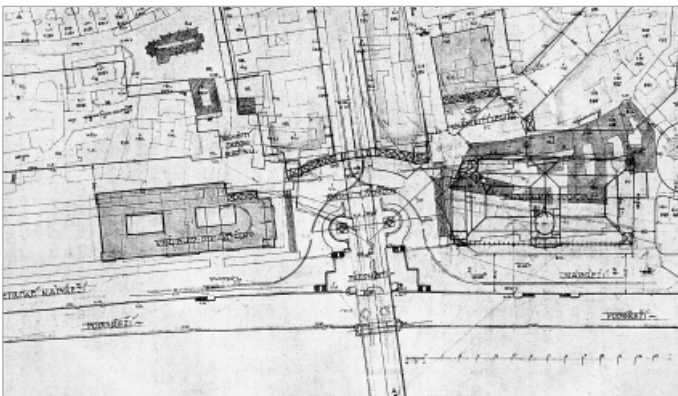
11) *Ibid.* s. 39–41.

12) ENGEL, Antonín. Letenský problém a můj názor na jeho řešení. *Styl VII*, 1921–1922, s. 54.

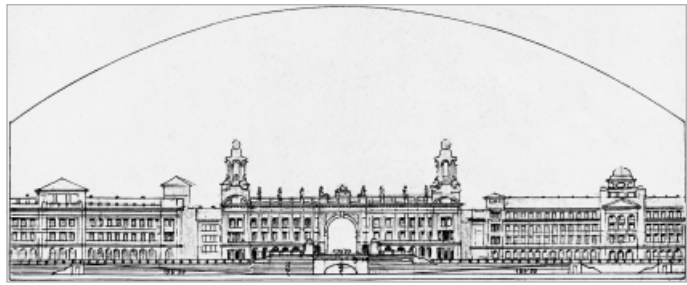
13) Pařížská, dříve Mikulášská třída.

v době prvorepublikové architekti v tomto spojení většinou neviděli pražádný problém, ba možná naopak. Provoz na silnicích byl totiž zatím relativně nízký a automobilismus nadto představoval cosi progresivního a bytostně velkoměstského. Engel se proto nerozpákoval „postavit parlament přímo do uzliště komunikačního, t. j. na konec i vrchol celé průkopové třídy [...], kde budova stojí v nejvyšší bodu osy [...], jsouc tak v těžišti celého území a charakteristickým znamením v obraze Velké Prahy.“¹⁴⁾

Na rozdíl od řady soutěžících, kteří si vystačili s prostředky čistě městotvornými, kladl Engel relativně velký důraz také na symboliku návrhu a étos republikánské samostatnosti hraničící až s jistým patosem. Velké fórum před parlamentem mělo být nazváno náměstím Svobody a v jeho středu měla „Svoboda“ mít také svou majestátní sochu. Začátek letenského průkopu měl být korunován obeliskem věnovaným prezidentu-osvoboditeli a památkem odboje dedikovaným památce legií a padlých za vlast. Po stranách průkopu architekt navrhoval objekty „k uložení pokladů uměleckých a vědeckých celého státu, majíce sloužiti ku prohloubení vzdělanosti jakožto nejmocnější garancie dosažené svobody (museum přírodovědecké a technické, galerie stará a nová, glyptotheka, lapidárium [...], národní knihovna, národní archiv [...], atd.)“.¹⁵⁾ Celek pak viděl jako „gigantický pomník věnovaný věčné vzpomínce a oslavě největší historické události v životě národa“¹⁶⁾ – kterou byl pochopitelně myšlen říjen 1918. Byť bychom nejspíš takto explicitní přístup k reprezentativnímu formování architektury a veřejného prostoru čekali spíše v dobách o několik desetiletí starších, nebyl Engel ve 20. letech s podobnými vizemi sám. Pokud na moment opustíme Letnou a podíváme se do oblasti staroměstských nábřeží, nalezneme například projekt na budovu ministerstva obchodu a regulaci předmostí Štefánikova mostu z pera Josefa Fanty.

Bezprostředně před mostem komponoval Fanta prostor náměstí uzavřený velkou fasádou, průjezd z Revoluční třídy měl být zajištěn slavobránou uprostřed.

Soutěž na nové ministerstvo obchodu vyhrál v roce 1925 architekt Josef Fanta s projektem regulujícím celé území Štefánikova předmostí.

Fanta se svým návrhem vyhrál vyzvanou soutěž vypsanou v roce 1925 přímo ministerstvem, pro niž kromě své vize nového sídla rezortu vypracoval také řešení okolního veřejného prostoru. Důležitým vodítkem koncepce byla osová souměrnost, která se projevila především umístěním další velké veřejné budovy naproti ministerstvu, tedy na východ od Štefánikova mostu. Prostor předmostí mezi budovami se měl stát izolovaným náměstím, uzavřeným i ve svém čele – a to sice jednotnou fasádní frontou s průjezdnou slavobránou uprostřed.¹⁷⁾ Z architektonického a urbanistického řešení je na první pohled patrná inklinace k historizujícím směrům a již poněkud překonaným principům územního plánování. Tomu pak odpovídá také poněkud prvoplánové uchopení veřejného prostoru, a to jak v ohledu prostorovém, tak jazykovém. Kromě majestátní slavobrány měly být plochy kolem budov doplněny řadou monumentálních pomníků, reprezentativních schodišť a zdobných průčelí, přičemž hmotné artefakty mělo doplňovat názvosloví pojaté ve stejném duchu. Centrální náměstí doporučoval Fanta nazvat „náměstím Svobody“ či „náměstím Národní samostatnosti“¹⁸⁾ a dva menší prostory po stranách měly nést označení „náměstí Legií“ a „náměstí Zapomenutých dělníků svobody“ či „Zapomenutých hrdinů“.¹⁹⁾

Nutno dodat, že tento přístup k veřejnému prostoru, za který byl na začátku 19. století chválen Antonín Balšánek²⁰⁾ a který se těsně po 28. říjnu 1918 dal pochopit i u Antonína Engela, byl v roce 1925 již podroben ostré kritice. Max Urban Fantův projekt označil za „starou školu, dávno odbytou“²¹⁾ časopis Stavba přímo napsal, že návrh „slavobránové architektury ve stylu Wilsonova nádraží [...] znamená přímo políček moderním snahám v architektuře a výstavbě města, vkusu i pokroku“.²²⁾ K podobnému názoru dospěla zřejmě i SRK, jelikož Fantovo situační řešení nakonec vůbec nezahrnula do regulačního plánu oblasti. Podle architektova návrhu tak nakonec vznikla pouze budova ministerstva obchodu a koncepce okolního veřejného prostoru realizována nebyla.

14) ENGEL, Antonín. Letenský problém a můj názor na jeho řešení. *Styl* VII, 1921–1922, s. 57.

15) *Ibid.* s. 58.

16) *Ibid.* s. 58.

17) Úprava Štefánikova předmostí a dům ministerstva obchodu a úřadu patentního v Praze. *Architekt SIA XXV*, 1926, s. 25.

18) *Ibid.* s. 29.

19) *Ibid.* s. 32.

20) Například Balšánkovy projekty pro novou zástavbu na Malé Straně.

21) URBAN, Max. Dějiny plánování a výstavby hlavního města Prahy III/6 (nepublikovaný strojopis přístupný ve spisovně IPR), Praha 1949, s. 85.

22) Red. Budova ministerstva obchodu. *Stavba III*, 1924–25, s. 11–12.

Z výše uvedeného je zřejmé, že první republika již měla na své městské plánování a projekty reprezentativních veřejných prostranství odlišné nároky než doby dřívější. Jako příklad zdařile navrženého prvorepublikového reprezentativního veřejného prostoru, jenž byl také realizován, může sloužit další lokalita při pravém břehu Vltavy, totiž prostor pod Emauzy s budovami dnešního ministerstva zdravotnictví a ministerstva práce a sociálních věcí. O tomto místě a jeho urbanismu se vedly debaty už od přelomu 19. a 20. století, výstavbu však přinesla až doba státní samostatnosti. Krátce po vzniku republiky byla otázka svěřena k rozřešení Bohumilu Hübschmannovi²³⁾, který se tématem zabýval už od roku 1905 a zrazoval od přehnaně monumentálního řešení, jež by zastínilo historické panorama a obraz místa.

Hübschmann pod Emauzy následně uskutečnil svou vizi otevřeného prostranství, které zachovává terénní rozdíly, a v zadním plánu je doplněno o relativně nízké objekty ministerstev. Touto cestou citlivých a spíše drobných zásahů se architektovi podařilo uchovat přirozenou gradaci území i panoramatický obraz, jehož vrcholem zůstal Emauzský klášter.

Jsme tedy svědky opět zcela jiného přístupu k řešení veřejného prostoru, které se liší jak od „slavobránových“ koncepcí na konci Revoluční třídy, tak od rozmáchlých wagneriánských vizí na Letné. Je třeba si ale zároveň uvědomit, že v případě Emauz se ocitáme v naprosto jiné urbanistické situaci než na Letné. Na rozdíl od Letenské pláně, která funguje v zásadě jako „zelená louka“, tedy volný prostor bez zásadních vazeb na historickou zástavbu, je totiž bývalé Podskalí místem nerozlučně spjatým se strukturou starobylé zástavby.

Tento rozdíl byl pochopitelně jasný i Bohumilu Hübschmannovi a je proto jen logické, že se vzdal monumentálních řešení založených na všeobjímajících principech geometrie a osové symetrie a namísto Otto Wagnera se inspiroval u jiné z významných osobností evropského urbanismu,

totiž Camilla Sitteho. Sitte byl na rozdíl od Wagnerovy teorie „moderního oka“ přesvědčen, že „největšího vizuálního účinku dosáhne ta forma, která nabízí lidskému vnímání co nejvíce prostorových útvarů“²⁴⁾ – šlo tedy o naprostý protiklad, o vizi zachování jakési roztroušené malebnosti. Právě tohoto principu se v případě Emauz držel i Bohumil Hübschmann, který šel cestou doplňování stávající struktury, a nikoliv stavby nových budov v centrálních polohách Sittem označovaných jako „dortů na podnosech“²⁵⁾ Hübschmannův soubor tak rovněž odpovídá klasické Vitruviově představě, že „*střed veřejného prostranství nepatří sochám (budovám či čemukoliv pevnému), ale gladiátorům*“²⁶⁾

Aby architekt dostal také požadavku na vhodnou míru reprezentativnosti navrhovaného komplexu, vtiskl novým budovám klidnou eleganci klasicizujícího modernismu a veřejný prostor formoval pomocí architektonizovaných a uměleckých prvků, jako jsou schodiště, platformy, plasticky formované balustry nebo sochařská díla. Na rozdíl od Fantova či Engelova do jisté míry prvoplánového obsahu i formálního ztvárnění si ale počínal o poznání sofistikovaněji. Aspekt státní reprezentace v sobě nesla už citlivost Hübschmannova přístupu, jež dává vyniknout jak slovanskému Emauzskému klášteru, tak již dříve odhalenému pomníku Františka Palackého, jednoho z hlavních představitelů národního obrození.²⁷⁾ Novodobou symbolicky nejdůležitější součástí veřejného prostoru se pak stal památník padlým českým legionářům „Praha svým vítězným synům“, na jehož konstrukci architekt využil monolit z mrákotínské žuly, který byl původně určen pro Plečnikův obelisk na třetí hradní nádvoří. Tímto Hübschmannovým gestem se tak do prostoru při nových ministerských budovách podařilo bez přehnaného patosu přinést symbolickou paralelu s Pražským hradem coby sídlem demokratického prezidenta.

Lze tedy konstatovat, že doba na úsvitu první republiky si uměla poradit s reprezentativními veřejnými prostory jak v rámci historické zástavby, tak v nově plánovaných částech Prahy, přičemž v obou případech se držela spíše tra-

V případě úpravy lokality pod Emauzským klášterem se architektu Bohumilu Hübschmannovi podařilo uchovat přirozenou gradaci území i jeho panoramatický obraz.

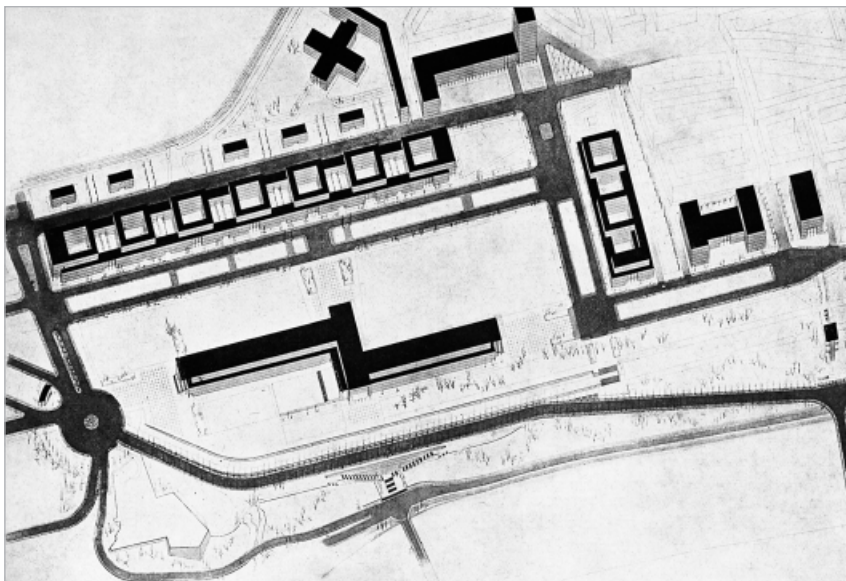
23) Úkol byl Hübschmannovi definitivně zadán roku 1921 a v roce 1922 už se architektův návrh regulace projednával. Následně bylo Hübschmannovi svěřeno i architektonické řešení ministerských budov, které vypracoval roku 1923. V květnu 1924 se začalo s výstavbou, která byla dokončena o pět let později. / ENDLER, Miloš. *Pražské Podskalí. Zprávy Klubu Za starou Prahu*, 1972, s. 64.

24) SITTE, Camillo. *Stavba měst podle uměleckých zásad*. Praha 1995, s. 87.

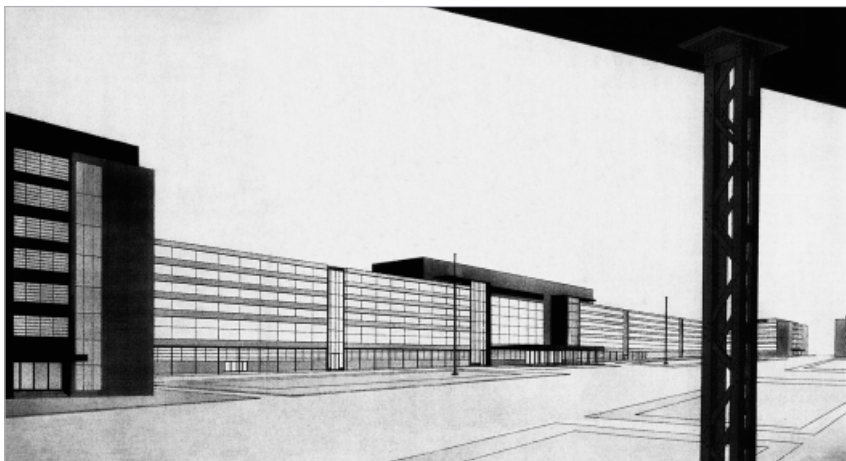
25) *Ibid.* s. 29.

26) *Ibid.* s. 24.

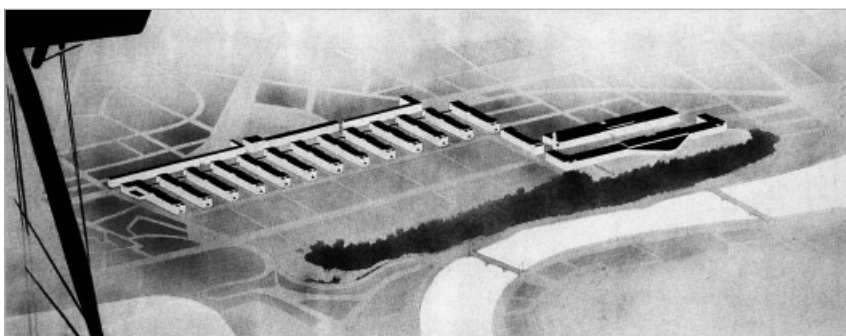
27) „... eine kulissenartige urbanistische »Klammer« zwischen dem slawischen Emaus-Kloster und dem 1912 errichteten Denkmal für den Protagonisten der tschechischen Nationalbewegung František Palacký auf dem Vorplatz der ebenfalls nach diesem benannten Brücke zu schaffen.“ / MAREK, Michaela. *Nationale oder universale Geschichte? Historismen in der Staatarchitektur der Ersten Tschechoslowakischen Republik. Architectura XXXII*, 2002, s. 78–79.

Nová soutěž na zástavbu Letné v roce 1928 přinesla řadu progresivních projektů, první místo získal návrh Josefa Štěpánka.

Avantgardní pojetí par excellence dodal také Jaromír Krejcar, jenž se umístil na druhé příčce.

Budovy ze skla a oceli komponoval Krejcar do řádkové zástavby na východě pláně, parlament měl být situován nad Štefánikovým mostem a střed Letné zůstal vyhrazený zeleni.

díčních výrazových prvků, jako jsou náměstí, ulice a převládající bloková zástavba doplněná vhodně umístěnými solitéry. Architektura staveb se pak nesla většinou v duchu modernismu v elegantním klasicizujícím hávu a reprezentativní výtvarné elementy zprostředkovaly symbolické odkazy na historii a československou státnost.

zrepresentativního uchopení budov i veřejného prostoru došlo k velkému posunu – stát se již neměl pyšnit uzavřenými náměstími s vítěznými oblouky a obelisky, nýbrž progresivními stavbami seskupenými v rámci pokrokového urbanismu solitérů a zeleně. Spíše než k odkazům na slavnou českou minulost se tak tvůrci začali obracet k současnosti

Tyto principy se začaly proměňovat až s blížícími se třicátými léty, tedy s nastupujícím funkcionalismem a avantgardními urbanistickými teoriemi. Změnu přístupu k tomu, jak by měla vypadat reprezentativní československá architektura a veřejný prostor lze opět demonstrovat na příkladu Letné, pro niž byla v roce 1928 vypsána nová architektonicko-urbanistická soutěž. I tentokrát šlo o řešení zástavby pláňe důležitými státními institucemi včetně parlamentu. Oproti soutěži první, jež se odehrála o osm let dříve, však lze sledovat značný posun. Velká většina soutěžících totiž opustila blokovou strukturu i wagneriánský urbanismus širokých bulvárů a uzavřených náměstí a šla cestou volné řádkové nebo solitérní zástavby v zeleni. S pouhými dvěma řadami několikapatrových funkcionalistických domů při severním a východním okraji pláňe se spokojil například Josef Štěpánek, který v soutěži nakonec obsadil první místo.

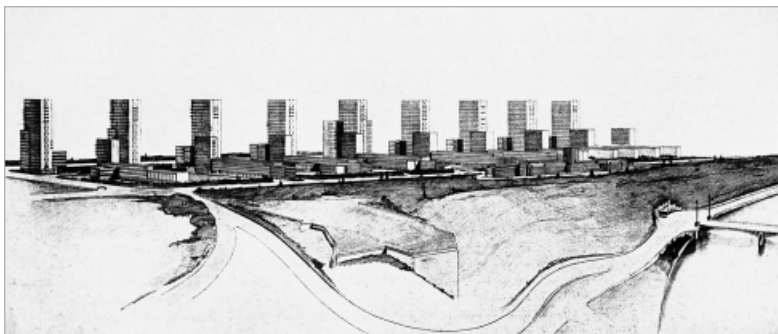
Prakticky celou plochu pláňe tak ponechal jako volné zelené prostranství, v jehož centru se měla vyjímat táhlá nízká budova parlamentu.²⁸⁾ Avantgardní pojetí par excellence dodal také Jaromír Krejcar, jenž se umístil na druhé příčce.

Vycházel z myšlenky, že celý komplex budov je „ohromnou laboratoří administrativy“, ke které je nutno přistupovat racionálně. Navrhl proto progresivní řádkovou zástavbu unifikovaných kancelářských budov ze skla a oceli, při jejichž výstavbě plánoval uplatnit typizaci a standardizaci – což se mělo týkat také objektu parlamentu. Veřejný prostor při budovách měl být i tentokrát pojat jako ohromné vzdušné a zelené prostranství odpovídající dobovým požadavkům na hygienu a proslunění.²⁹⁾

Je více než zřejmé, že ve věci reprezentativního uchopení budov i veřejného prostoru došlo k velkému posunu – stát se již neměl pyšnit uzavřenými náměstími s vítěznými oblouky a obelisky, nýbrž progresivními stavbami seskupenými v rámci pokrokového urbanismu solitérů a zeleně. Spíše než k odkazům na slavnou českou minulost se tak tvůrci začali obracet k současnosti

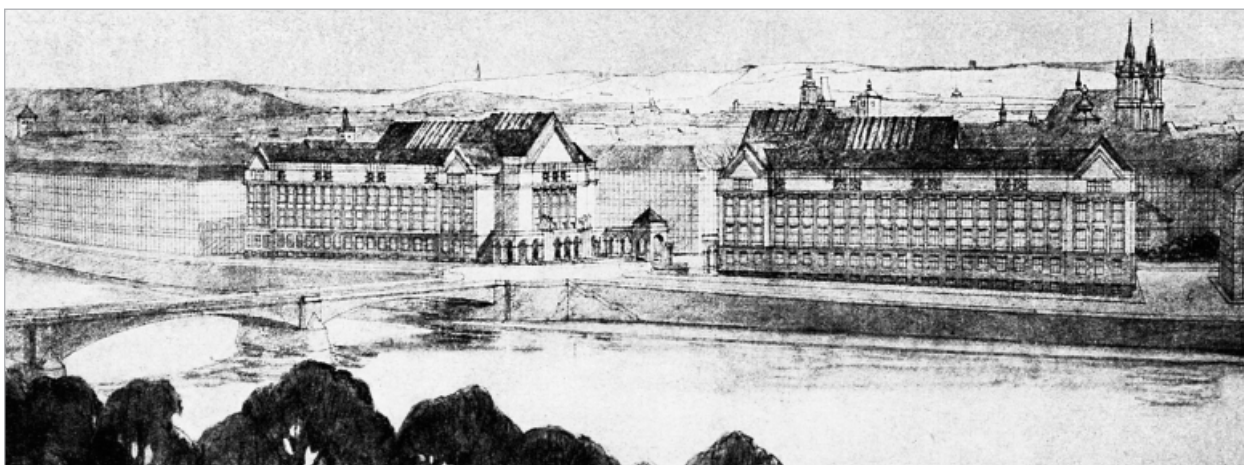
28) ŠTĚPÁNEK, Josef. Průvodní zpráva hesla „Zelený čtverec“. *Stavitel X*, 1029, s. 19–20.

29) KREJCAR, Jaromír. Průvodní zpráva hesla „Velká avenue“. *Stavitel X*, 1029, s. 21–23.

Ferdinand Fencel navrhl v roce 1928 na Letnou řadu devíti mrakodrapů.

a příkladům zahraničního stavitelství, přičemž symbolem reprezentace se stal samotný novodobý výraz objektů či moderní technologie, které byly využity. Všechny tyto prostředky měly pomoci postavit Prahu na roveň těm nejmodernějším evropským metropolím, přičemž progresivita v rámci architektury a urbanismu byla dána do souvislosti s pokrokovostí státu, města i jejich řízení. Stále tedy

Dnešní Právnická fakulta od Jana Kotěry je jen torzem původního záměru souměrně komponovaného předmostí Čechova mostu.

šlo o projev státní reprezentace, avšak využívající nových prostředků, mezi které již nepatřila explicitní vlastenecká řeč slavobran a sousoší s tematikou národní mytologie či dedikací veřejných prostranství významným událostem československé historie a našim velikánům. Dovést tento princip lehce ad absurdum se podařilo architektu Ferdinandu Fenclovi, který v rámci zmíněné soutěže na zástavbu Letné v roce 1928 navrhl řadu devíti mrakodrapů, taktéž obklopených zelení, které měly „tvarově charakterizovat“ význačnost plánované letenské vládní čtvrti a asociovat nejen evropská, ale i americká velkoměsta.³⁰⁾

Mrakodrapy ani vládní čtvrti však nakonec na Letné nevznikly a pláň dodnes zůstala volnou zelenou plochou. To lze na jednu stranu vnímat jako šťastné vyústění situace, neboť Praze zůstal zachován velkorýsný veřejný park a nezastavěná rozlehlá pláň – což v rámci širšího centra představuje ohromnou devízu; na druhou stranu je však nutné přiznat, že opuštění zástavby Letné znamenalo zklamání pro ty, kteří si v Praze představovali vznik nové velko-

městské zástavby většího rozsahu a nových reprezentativních veřejných prostranství. Veřejné prostory, které byly opravdu realizovány, a jimiž se navenek prezentovala první republika tak musíme hledat jinde – z těch dokončených a centrálně situovaných lze kromě zmíněné lokality pod Emauzy vzpomenout například ještě Plečnickovy a Rothmayerovy úpravy Pražského hradu. Bohužel jen částečně byly vystavěny některé zamýšlené úseky pražských nábřeží – kupříkladu předmostí Čechova mostu s torzem Kotě-

rova univerzitního komplexu nebo Petřské nábřeží s nedostavěným projektem souboru tří ministerských budov Antonína Engela a Bohumila Hübschmanna.

Zcela bez výsledku pak paradoxně skončil úkol prve vnímaný jako prioritní, totiž vize nové budovy československého parlamentu s adekvátním předprostorem. Ta nebyla, přes veškerou snahu Státní regulační komise, nakonec vystavěna ani na Letné, ani nikde jinde. První republika si tedy po celou dobu svého trvání musela vystačit s rudolfinským provizoriem.

Ing. arch. Mgr. Klára Brůhová, Ph.D.
Ústav teorie a dějin architektury
Fakulta architektury
ČVUT v Praze

30) Redakce. K soutěži na zastavovací plán Letné. *Stavba VII*, 1928–1929, s. 113–121.

Filozofie a městský veřejný prostor

Mohlo by se zdát, že filozofie má málo co říci k problémům utváření dnešních městských veřejných prostorů. Vždyť tato disciplína nenabízí žádné praktické návody, věnuje se velmi abstraktním úvahám a často se vrací k tomu, co již dávno pronesli staří myslitelé a snaží se znovu a znovu prozkoumávat myšlenky, které již mnohokrát byly zapísány. Jak připustil antický filozof Sókrates, když mu vytýkali, že opakuje stále totéž: „Říkám nejen totéž, ale říkám to i stejnými slovy“.

Sókrates dokonce ani nic nenapsal, jen rozmlouval se svými současníky a provokativně se jich ptal, zda rozumí smyslu toho, co bezmyšlenkovitě opakují a považují za samozřejmé. Například, co je to dobro, krása, spravedlnost. Sám jim správnou odpověď nenabídl, jen se je snažil přimět k jejímu hledání a k sebereflexi – a většinou jim snadno dokázal, že nic ve skutečnosti do hloubky nevědí. Není divu, že ho odsoudili k smrti.

Pro naše úvahy o spojitosti filozofie a městského veřejného prostoru je ale důležité připomenout, že tyto rozmluvy se spoluobčany vedl pod širým nebem, na ulici, na tržišti či přímo na agoře, kam lidé přicházeli z mnoha prozaických důvodů a on je zastavoval všetečnými otázkami: „Polslyš Euthyfrone, víš-li pak, v čem spočívá moudrost?“ Pozdější řecké filozofické školy – peripatetická a stoická – získaly dokonce svůj název podle typů veřejných prostorů, kde byly provozovány: peripatos byla kolonáda v aténském parku a slovo stoa označovalo sloupořadí kolem náměstí.

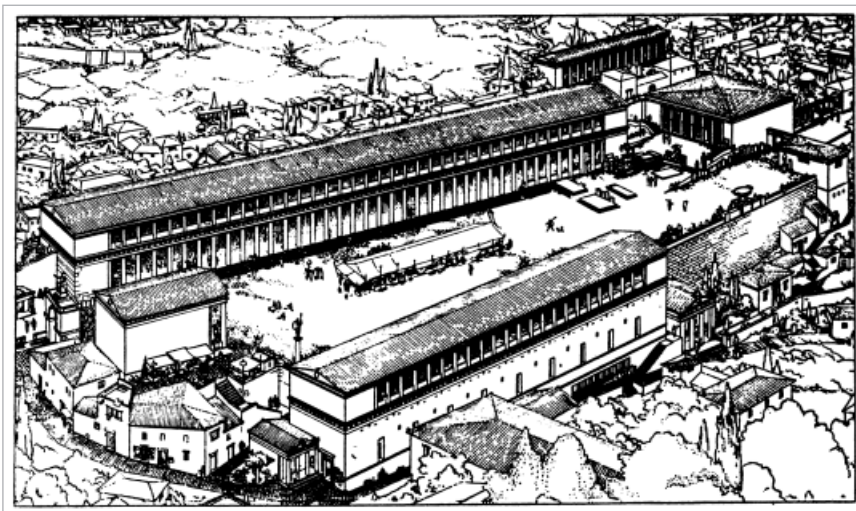
Tato souvislost počátků filozofie a městského prostoru je zdánlivě jen nahodilá, ale přesto ji zde neuvádím jen jako historickou kuriozitu. Tvrzení, že se filozofování odehrávalo ve veřejném prostoru, totiž můžeme obrátit a říci, že ve-

řejný prostor vznikl teprve prostřednictvím onoho filozofování, nebo obecněji, že veřejný prostor vzniká, ustavuje se prostřednictvím dialogu, který mezi sebou lidé vedou. Tak alespoň soudí proslulá filozofka Hannah Arendtová ve své knize *The Human Condition* z roku 1958, kde psala: „Jednání a řeč vytvářejí mezi účastníky (veřejný) prostor, který může kdykoliv a kdekoliv nalézt své vhodné místo. Je to prostor ukazování v nejšířím slova smyslu, kde se já ukazuji druhým a druhí se ukazují mě.“¹⁾

Co znamená tato poněkud záhadná věta? Znamená, že veřejný prostor primárně není něčím fyzickým, ale je „nehmatatelným prostorem“, v němž se odehrává mezilidská komunikace. Veřejný prostor tedy není ničím předem daným, vzniká díky lidské aktivitě, jednání a jen za určitých historických či politicko-společenských podmínek a jen za těchto podmínek je také udržován. Tou základní podmínkou je, že je to prostor otevřený, je možné do něj volně vstoupit a svobodně v něm vyjadřovat svůj názor. Německý filozof a sociolog Jürgen Habermas definoval, co je to veřejná sféra, takto: „Veřejností především míníme onu oblast společenského života, v níž se vytváří cosi jako veřejné mínění. Přístup do ní je zásadně přístupný všem občanům. Kus veřejnosti se konstituuje v každém rozhovoru, při němž se soukromé osoby sdružují do publika... Občané se chovají jako publikum, jestliže bez nátlaku, to jest za určitých garancí, že se smějí svobodně shromažďovat a spojovat, projednávají záležitosti společného zájmu.“²⁾

Samozřejmě, že jak Arendtová, tak Habermas měli na mysli především veřejný prostor, který si spojujeme s politikou, veřejnými promluvami, debatami v médiích a který i my máme na mysli, když používáme obraty jako: „Vystoupit na veřejnosti“, nebo „Fake news zamořují veřejný prostor“.

A mohli byste namítnout, že směšuji tento virtuální veřejný prostor s fyzickým prostorem, pro který máme ve stavebním zákoně přesnější termín „veřejné prostranství“. Ale já tuto dvojznačnost pojmu veřejný prostor využívám záměrně, protože – a toto je moje hlavní teze: Smyslem městského veřejného prostoru (či chcete-li prostranství) je nabízet scénu, na níž se může odehrávat veřejný život, scénu, na níž může probíhat onen dialog o záležitostech společného zájmu. Jen tak se z fyzického prostoru stává prostor veřejný, pokud zde – alespoň latentně – je tato příležitost dána.

Antická agora

1) ARENDT, Hannah. *The Human Condition*. Chicago 1958, s. 198.

2) In: FRAENKL, Ernst – BRACKER, Dietrich. (Hrsg.). *Das Fischer Lexikon: Staat und Politik*. (2. vyd.), Frankfurt a. M. 1964, s. 220.

Veřejný prostor je hledištěm i jevištěm zároveň (Františkánská zahrada, Praha)

Městský veřejný prostor jako místo setkávání odlišností (New York)

Možná tato teze o dialogu o záležitostech společného zájmu zní příliš nadneseně. Jistě, po náměstích a ulicích chodíme většinou ze zcela praktických důvodů, za nákupy, do zaměstnání, za zábavou či rekreací. Ale přitom míváme jiné chodce, bezděčně zachycujeme výraz jejich tváří, někdy do nich s omluvou narazíme a jindy nás něčím rozčílí. Ale i toto jsou formy mlčenlivé komunikace. „*Městský veřejný prostor je jevištěm i hledištěm zároveň, místem, kde vystupujeme jako herci pro druhé a odkud zároveň můžeme pozorovat dění, jež pro nás stále připravují ostatní.*“³⁾ Tato zkušenost druhých rozšiřuje náš duševní horizont, učí nás vnímat různorodost lidského světa, přijímat z ní pozitivní podněty a vyrovnávat se i s tím, co je třeba obtěžující nebo nám cizí, neznámé. „*Jednání na veřejnosti. ... zahrnuje zkušenost odlišností,*“⁴⁾ pregnantně shrnuje hlavní roli městských veřejných prostorů americký sociolog Richard Sennett.

Vraťme se ještě na chvíli na aténskou agoru, která byla vždy předobrazem městského prostoru jako scény veřejného života obce (řecky „polis“), jež zde projednává záležitosti společného zájmu. Richard Sennett při interpretaci antické agory⁵⁾ zdůrazňuje dva, někdy zapomínané aspekty: Zaprvé, že se zde odehrávaly především neformální debaty, zatímco místem skutečně politických debat a rozhodnutí byl amfiteátr. A zadruhé, že se zde mísily velmi různorodé aktivity – od veřejného projednávání soudních sporů, přes obchodní jednání a zábavu v přilehlých prostorách, až po ony filozofické rozpravy stoiků v arkádách. Tato různorodost dění a funkcí sem tak přiváděla i různorodé publikum, podněcovala

návštěvníky, aby si povšimli i jiných záležitostí, než kvůli kterým sem původně přišli, případně navázali kontakty, které sami předem neplánovali (například s dotěrným Sókratem). Agora tak byla místem neformální předpolitické integrace obce.

Podobně interpretoval německý sociolog Hans-Paul Bahrdt roli středověkého tržiště.⁶⁾ V něm spatřoval i zárodky toho, co je základem demokracie, tj. respekt k druhému člověku jako k lidské bytosti, neboť na tržištích svobodných měst se setkávali lidé, kteří se navzájem neznali, nebyli předem zařazení ani do vzájemných příbuzenských vztahů (jako na vesnici), ani do vztahů podanný–pán (jako na feudálním panství), a přece se museli snažit najít společnou řeč, domluvu, byť se jednalo třeba o domluvu na ceně.

Náhrada veřejných prostorů komerční simulací (Shopping mall Palladium, Praha)

3) KRATOCHVÍL, Petr. *Městský veřejný prostor*. Praha 2015, s. 120.

4) SENNETT, Richard. *The Fall of Public Man*. New York 1957, s. 87.

5) SENNETT, Richard. Prostory demokracie. In: KRATOCHVÍL, Petr (ed.). *Architektura a veřejný prostor*, Praha 2011, s. 8–33.

6) BAHRDT, Hans-Paul. *Moderne Grossstadt*. Hamburg 1961.

Ohrožení veřejných prostorů zanedbaností (Černý most, Praha)

Proměna veřejného prostoru v kulisu turistického průmyslu (Staroměstské náměstí, Praha)

Shrňme: Veřejné městské prostory jsou místem, kde se formují určité způsoby soužití navzájem anonymních jedinců, ustavují se zde jistá kulturní pravidla vzájemného chování – počínaje tím, že chodíme po chodníku vpravo, abychom do sebe nevráželi. A toto „nevrážení“ platí i v metaforickém smyslu. Na ulicích, náměstích, v parcích se setkávají lidé patřící k různým sociálním vrstvám, profesím, generacím, někdy i etnikům a i při těchto letmých setkáních jsou nuceni hledat způsoby, jak zachovávat ohledy k ostatním, jistou míru tolerance vůči jejich odlišnosti, i způsoby, jak obhájit nároky vlastní. Vytváří se zde tak neviditelné tkanivo vztahů, které by možná nevznikly, pokud bychom všichni žili jen ve svých oddělených světech, propojených pouze zprostředkováním mediálními obrazy.

Dosud jsem uváděl příklady veřejných prostorů z dávné historie. Platí však moje teze o smyslu městských veřejných prostorů i pro současnost? Mohou a mají veřejné prostory tuto roli plnit i v rámci současného městského života, kdy máme tisíce jiných příležitostí, jak komunikovat s jinými lidmi, se světem a nemusíme chodit na náměstí, abychom si na dveřích radnice četli rozhodnutí městské rady. Jak píše Jan Gehl: „*Zatímco v minulosti lidé museli městské veřejné prostory používat, dnes tyto prostory musí o naši přízeň usilovat.*“⁷⁾ A co dnes hlubší sociální či dokonce existenciální roli veřejných městských prostorů ohrožuje, navzdory tomu, že jsme nepochybně svědky celosvětově rostoucí péče o kultivaci městských veřejných prostorů?

Ponechám zde stranou ony evidentní hrozby, které fungování městských veřejných prostorů ohrožují, jako je přetrvávající dominance individuální automobilové dopravy, jednostranná komercializace veřejných prostorů ve prospěch jedné sociální skupiny či funkce (např. pro turistický ruch), omezování sociální inkluзивity veřejných

prostorů, privatizace do podoby „gated communities“ bohatších obyvatel a zanedbávání péče v místech, kde žijí chudší vrstvy.

Zakončím spíše obecnou úvahou o současné postindustriální éře, charakterizované globalizací všech procesů a rostoucí vahou mediálně zprostředkované komunikace. Nedávno zemřelý polský sociolog Zygmunt Bauman psal o naší době: „...poslední čtvrtina 20. století vejde do dějin jako Velká válka za nezávislost na prostoru.“⁸⁾

To, co náš život podstatným způsobem ovlivňuje, je kdesi rozptýleno na mnoha místech v dálce nebo v jakémsi ne-prostoru, v němž se vzdálenosti neměří na kilometry, ale jednotkami rychlosti přenosu dat. Masmédia, virtuální povaha komunikačních sítí nás vtahují do světa existujícího mimo fyzický prostor. Svět je stále více průhledný, o to méně však přehledný a hranice mezi reálným a virtuálním začíná být silně rozostřená.

A možná je to právě veřejný prostor ve své městské fyzické podobě a s tělesnou přítomností jiných lidí, který nám může vracet pocit plné reality a pevné půdy pod nohama. Neboť – abychom se vrátili k naší úvodní myslitelce Hannah Arendtové: „*Přítomnost druhých, kteří vidí to, co vidíme my, a slyší to, co slyšíme my, nás ujišťuje o realitě světa i nás samých.*“⁹⁾

Fotografie: autor.

prof. PhDr. Petr Kratochvíl, CSc.
Ústav dějin umění
Akademie věd ČR

7) GEHL, Jan. *Města pro lidi*. Brno 2012.

8) BAUMAN, Zygmunt. *Globalizace – důsledky pro člověka*. Praha 2000, s. 17.

9) ARENDTOVÁ, Hannah. *Vita activa neboli o činném životě*. Praha 2007.

Veřejná prostranství Kodaně

Kodaň, hlavní město Dánského království, je městem s bohatou historií uchovávající si svůj charakter i do dnešních dnů. Středověké centrum okolo Královských zahrad a Královského náměstí bylo v 16. století zničeno velkým požárem. Od té doby rovinatému městu dominují měděné věže kostelů a paláců, které byly tehdy na ruinách postaveny. Lidské měřítko, to je hlavní kompoziční princip, který město po čtyři století sleduje. Většina budov proto i nadále zůstává ve výškové hladině 5–6 nadzemních podlaží. Toto měřítko se uplatňuje i u nových projektů s výjimkou několika strategicky položených 10–20podlažních budov.

Charakteristickým prvkem Kodaně je bezprostřední kontakt s vodou. Její blízkost je v městě všudypřítomná. Po přesunutí přístavu mimo město se voda uplatňuje jako silný element tvorby moderní Kodaně. Mola bývalých přístavů zastavěná kancelářskými budovami a hotely byla nedávno doplněna systémem lávek, mostů a chodníků (projekt The Kalvebod Wave) obcházejících budovy na straně vodní hladiny. Tak se například ještě nedávno nepřístupné molo Island Brygge proměnilo ve vyhledávaný veřejný prostor s parky a promenádami. V průmyslových a skladových halách vznikly kavárny, restaurace a prostory pro koncerty či výstavy. Jiným příkladem je tzv. Přístavní koupaliště (Havnebadet Fisketorvet) otevřené již v roce 2002. Areál vznikl po zprovoznění nové čistírny odpadních vod, která přispěla k pročištění vody kanálu. Podél něj se vybudovaly postupně tři bazény, další se projektují.

Kodaň se stala v roce 1996 Evropským městem kultury. Tehdy byla na břehu řeky otevřena nová královská knihovna. Tento významný a současně úspěšný počín povzbudil

výstavbu dalších kulturních stánků financovaných státem, městem nebo soukromými nadacemi. Například nová multifunkční Copenhagen Arena, kde se konalo i mistrovství světa v ledním hokeji v roce 2018, vznikla ve spolupráci města a fondu Realdania.

Kodaň je rozhodně městem cyklistů. V jejích hranicích lze využít 450 km cyklistických stezek a tras. Cyklistické stezky jsou ve městě vytvořeny všude tam, kde je to jen trochu možné, vznikají převážně na úkor vozovky. Obyvatelé potvrzují, že kolo je nejjednodušší a nejrychlejší prostředek na dosažení cíle. Stezky jsou široké a bezpečné. Například v zimě se nejprve odklízí sníh z nich, potom z chodníků a až nakonec z vozovek. Jízda na kole není jen rychlá, ale bylo zjištěno, že se v souvislosti s nárůstem cyklistické dopravy prodloužil věk dožití obyvatel. Kolo je velice flexibilní dopravní prostředek šetřící prostor. Zejména v hustě zastavěném území lze na kole jednoduše dojet do práce, nakupovat nebo do školy. Život na kole vytváří současně lepší podmínky pro městský styl života. 67 % obyvatel je přesvědčeno, že cyklokultura má pozitivní dopad na město a jeho atmosféru.

Používání kol zvyšuje atraktivitu ulic jako míst obchodu a setkávání. Město pravidelně zjišťuje a vyhodnocuje používání kol. Tím lépe dokáže reagovat na potřeby cyklistů, zlepšovat jejich bezpečnost, odstraňovat překážky, což zase přitáhne další a další cyklisty. Ze závěrů expertního posudku na mobilitu ve městě vyplývá, že čistý sociální profit z přechodu z auta na kolo je 3,14 DKR na kilometr. Podle obyvatel jsou kola populární, protože jsou rychlá (56 %), pohodlná (37 %). Překvapivě ekologické důvody motivují jen 5 % respondentů.

Jízda na kole oživuje parter města

Kodaň přitahuje obyvatele i o víkendech

Revitalizace bývalých papíren začala dočasným využitím pro nezávislou scénu...

...a bude pokračovat komerční výstavbou pro trávení volného času, služby i bydlení

Kodaň pořádá soutěže na řešení veřejných prostranství s cílem jejich výrazného ozelenění

Město postupuje při koncipování své politiky rozvoje i dalším směrem. Usiluje o to, aby obyvatelé Kodaň zůstávali ve městě, aby měli dostatek příležitostí a aktivit, aby se neodstěhovali do řidčeji zalidněných předměstí. Současně se stejnou politikou oslovuje i ty, kteří se z regionů stěhují do hlavního města. Město by mělo nabídnout každému dostatek příležitostí ke spokojenému životu. Příkladem jsou projekty Izraelského náměstí a Červeného náměstí, které svojí netradiční formou a výtvarným ztvárněním přitahují pozornost a nabalují aktivity. Nebo Mamager Baech Park v místech, kde je Kodaň otevřena do Baltického moře. Kvalitní zázemí, perfektní služby a dostupnost městskou hromadnou dopravou a na kole způsobují, že lidé jezdí k moři do města. Podmínky jsou vlastně atraktivnější než v přírodě. Tu je třeba chránit.

Další důležitý fenomén práce s veřejnými prostranstvími je dočasné využití prostor města. To může mít dvě formy. Jednak město usnadňuje dočasné využívání tradičních veřejných prostranství, jako jsou ulice a náměstí nebo jiná volná místa pro pořádání festivalů a kulturních nebo sportovních akcí. Obyvatelé i návštěvníci přitahuje například Kodaňský týden módy nebo Městský maraton. Město je vstřícné, koordinuje plánování, povolování, opatření, neklade administrativní překážky, neboť akce zvyšují kvalitu zážitků z města.

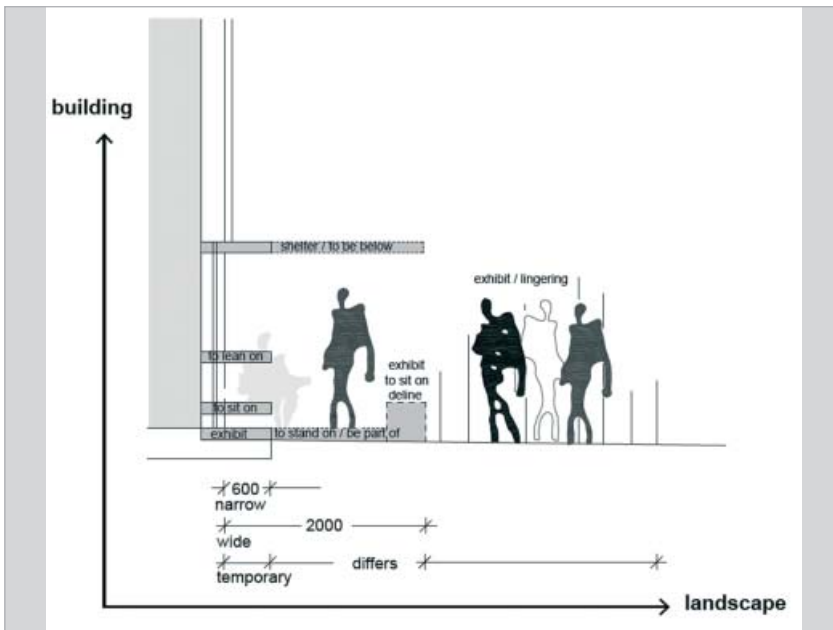
Druhý přístup je možné demonstrovat na příkladu revitalizace prostoru po bývalé papírně, která ukončila činnost v přístavu. Plocha po demolici areálu byla uvolněna a zpřístupněna veřejnosti. Místo si zde našla alternativní kultur-

ní scéna, ta pomalu přitáhla kavárny a restaurace. Místo se stávalo stále živější a atraktivnější. Nakonec se lokalita přeměnila v novou městskou čtvrť s bydlením, restauracemi, kanceláři. Dočasné využití místa získalo pozornost a zvýšilo komerční hodnotu.

S novou městskou architektkou Tiinou Saabi přišel před několika lety posun ve vnímání úlohy plánování. Všechno vzniklo při analýze veřejných prostranství, která vznikala v rámci největší rozvojové čtvrti města – předměstí Orestad. Čtvrť je přehlídkou moderní architektury, extravagantních i umírněných ekologicky šetrných projektů. Nicméně první realizace ukázaly nešvar velkých souborů – soustředění se na účelovost bez ohledu na vytváření městského prostředí. Město tedy začalo hledat změnu filozofie. Vidělo, že ani

*Urban life
prior urban space
prior building*

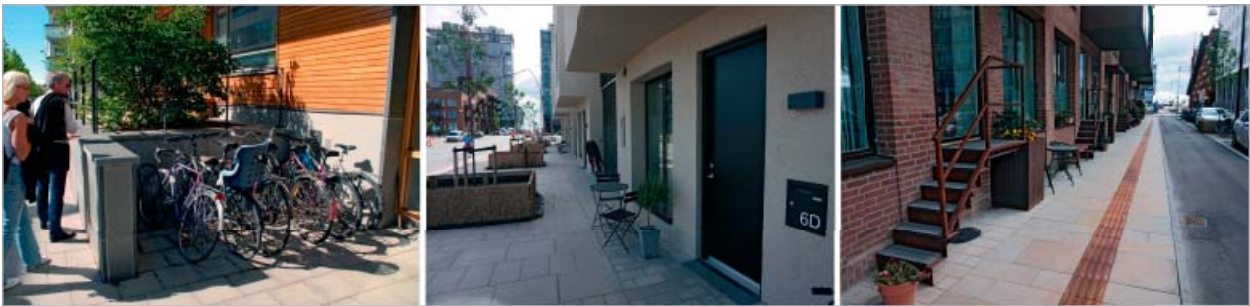
Současná plánovací strategie města

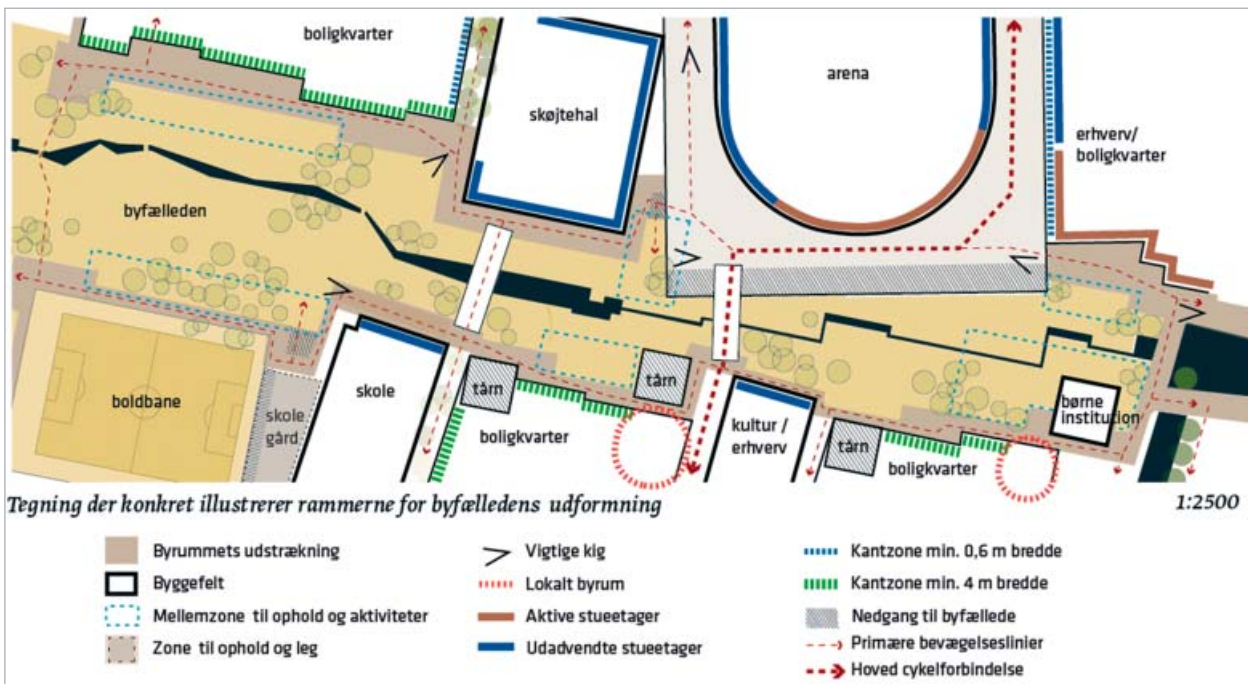
Tzv. edge zone – styk veřejného prostoru se stavbou je klíčem ke kvalitě života ve městě (ilustrace Jan Gehl)

vysoce atraktivní architektura jednotlivých staveb nepřináší městu to, co očekává. Došlo k přehodnocení priorit. Největší důraz je nyní kladen na život ve městě, poté na veřejný prostor a až na posledním místě je vlastní stavba na pozemku (Urban life prior urban space prior building).

Mezi zúčastněnými došlo po dlouhé diskusi nakonec ke shodě, že klíčem k vytváření příjemného obytného prostředí je tzv. edge zone, tj. zóna rohu mezi prostorem ulice a ohraničující stavbou. Známý dánský architekt Jan Gehl a další vypracovali řadu studií na kvalitní řešení tohoto styku budovy s ulicí. Výsledkem jejich práce byly diagramy pro developery a architekty, aby se ujednotila představa, jak s touto zónou nakládat.

Edge zone může mít mnoho podob... (čtvrť Arhuusgade)

Regulační plán pro řešení parteru

Kodaň je městem pro lidi

Developeři zpočátku nebyli novému přístupu nakloněni z důvodů rozostřené hranice mezi veřejným a soukromým prostorem, ale první úspěšné příklady je přesvědčily. Kvalitní edg zone přitahuje lidi na ulici, tím se zvyšuje zájem o první nadzemní podlaží, které bývá nezřídka u bytových domů problematické z hlediska zájmu o byty v něm umístěné.

Nově vznikající čtvrť Arhuisgade je příkladem aplikace tohoto přístupu. Smíšené funkce, smíšené měřítko, centrální parkování v kapacitních garážích, úzké obytné ulice – to je současný trend výstavby Kodaň. Žádná auta, pěší pohyb, sousedství, ulice pro hry dětí. Regulace parteru řeší, kde a jak lokalizovat veřejný prostor a jak řešit fasády orientované do veřejného prostoru. Edge zones se zdůrazňují např. v dlažbě, detailu oken, vstupu, zábradlí apod.

Jakým výzvám čelí Kodaň dnes?

Město se dynamicky rozvíjí, letiště spolu s Oeresundským mostem obsluhuje i značnou část za mořem sousedícího Švédska. Výsledkem je velký tlak na bydlení, do města

se stěhuje v průměru 1000 nových obyvatel měsíčně. Při tomto tempu lze předpokládat přírůstek 100 000 obyvatel do roku 2027.

Kodaň usiluje o to, být ještě zelenějším městem, než dnes je. Důvodem je mimo jiné i reakce na dopad klimatických změn na město. Ty jsou bohužel jednoznačné a projevují se stále častějšími záplavami. Město hledá způsoby, jak hospodařit s dešťovou vodou a jak se bránit moři. Městský veřejný prostor se na tyto výzvy musí adaptovat. Organizují se soutěže s jasným zadáním – více zelených ploch, více prostoru pro vsakování nebo zadržování vody. Některé projekty sice působí překvapivě, ale ukazují trend, na který si politici i obyvatelé budou muset zvykat, pokud myslí ochranu před vlivem přírody vážně.

Jakob Matzen
Oddělení životního prostředí a infrastruktury
města Kodaň

Na podkladě prezentace článek připravil:
Ing. arch. Vít Řezáč

Veřejný prostor města Pardubic – příklad procesu plánování rekonstrukce Palackého třídy

Budování kvality veřejného prostoru města Pardubic je dlouhodobé a kontinuální téma, které se prolíná všemi vrstvami rozvoje města. Město Pardubice věnuje v poslední době kvalitě veřejných prostranství pozornost. Připravuje a realizuje investiční záměry na revitalizaci veřejných prostranství, vypisuje architektonické soutěže, zpracovává různá koncepční zadání, ideové a plánovací dokumenty.

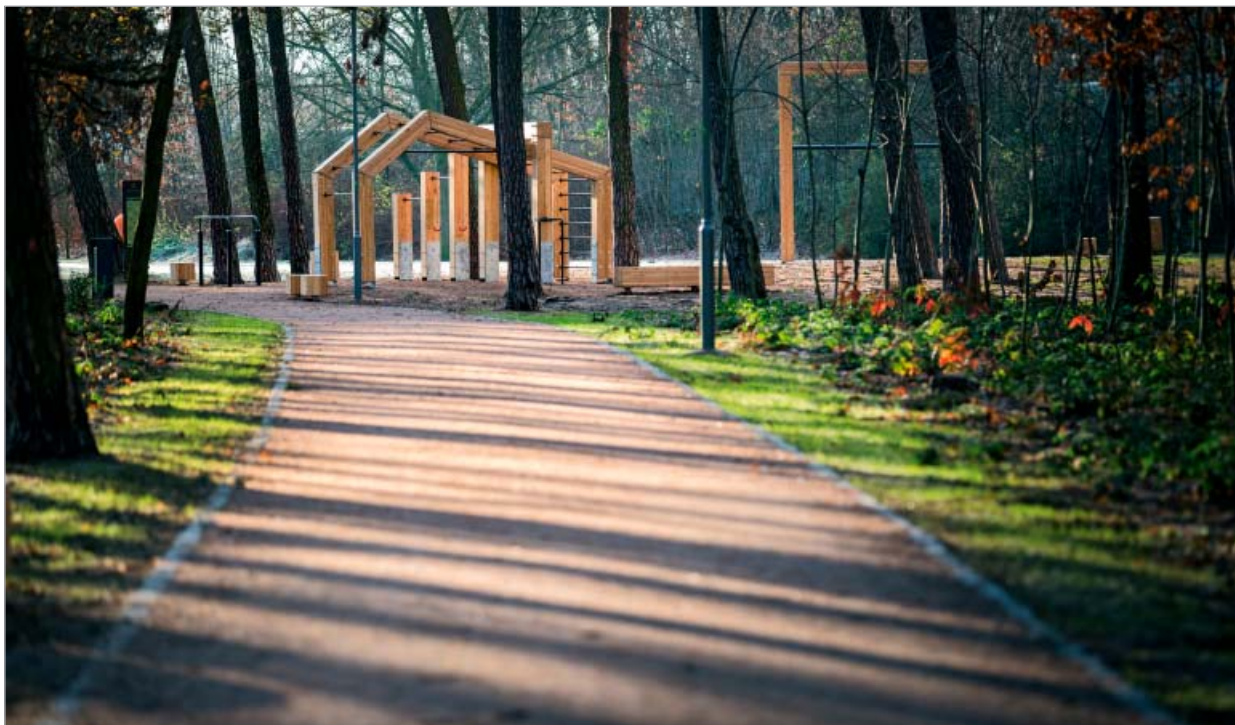
Nedávno realizované projekty úpravy veřejných prostranství (třída Míru, Tyršovy sady, park Na Špici, lesopark Dukla, revitalizace přednádraží), stejně jako další připravované projekty, ukazují, že základním východiskem jejich úspěchu je důsledná a odborná předprojektová a následná projektová příprava, která jako první nastavuje kvalitu výsledného návrhu. Pro hledání konkrétního řešení projektových záměrů v poslední době je používán i formát architektonických soutěží o návrh. Na příkladu mezinárodní urbanisticko-architektonické soutěže „Dukla sportovní“ je vidět, že zájem architektů o formování veřejného prostoru a veřejných staveb v Pardubicích je značný. Soutěž probíhala v roce 2016 a do dvoukolové mezinárodní soutěže se přihlásilo celkem 21 týmů z 13 zemí světa. Práce na projektu „Dukla sportovní“ intenzivně probíhají a v současné době je odevzdána dokumentace pro územní řízení a realizace první fáze projektu je plánována na rok 2020–2022.

Zkušenosti s přípravou a následnou realizací hlavních celoměstsky důležitých veřejných prostranství města se promítly v přípravě zadání koncepční studie revitalizace Palackého třídy. Na příkladu rekonstrukce klíčové ulice tří-

dy Míru lze vypožorovat řadu cenných zkušeností a poučit se z komplikací. Soutěž o návrh rekonstrukce třídy Míru proběhla v roce 2002 a nebyla udělena první cena. Porota doporučila zadavateli nejprve najít shodu nad dopravním režimem a upřesnit zadání (průjezd vozidel MHD versus čistá pěší zóna). Tato celospolečenská debata trvala více než deset let a přetrvává do dnešních dní. Zapojení veřejnosti a obchodníků do plánovacího procesu přípravy rekonstrukce ulice také koordinovaně neproběhlo. Zásadním přínosem nové třídy Míru je společenská změna vnímání ulice. Rekonstrukce nastartovala kvalitativní změnu skladby obchodů a provozoven, investice majitelů objektů do opravy fasád budov. Lidé na ulici tráví mnohem více času a nacházejí mnoho příležitostí k setrvání a setkávání. Dalším přínosem je založení stromořadí a celková rekonstrukce prvků technické infrastruktury. Třída Míru se stala příkladem dobré praxe a dobrou případovou studií, ze které můžeme získat zkušenosti.

Palackého > víc než spojka

Palackého třída zaujímá v síti městských komunikací délku bezmála 1,5 km a spojuje hlavní vlakové nádraží s třídou Míru (jako spojnicí s historickým centrem). Na této vzdálenosti se její charakter několikrát proměňuje. Dochází zejména k proměně dopravní funkce jednotlivých částí a ke změně charakteru okolní zástavby ulice. Z těchto důvodů bylo zapotřebí odlišného přístupu k jednotlivým částem veřejného prostoru.

Lesopark Dukla, autor: ADONIS PROJEKT, s. r. o., spolupráce: Karolína Koupalová, Štěpán Vacík (2014)

Koncepční studie Palackého > víc než spojka (2018)

Revitalizací neboli znovuoživením Palackého třídy by kromě zlepšení technického a estetického stavu veřejného prostoru mělo dojít zejména ke změně chování lidí v něm, změně charakteru prostoru a k aktivizaci jeho ekonomického, kulturního a společenského potenciálu.

Na počátku neexistoval relevantní průzkum ulice, chování lidí na ní, složení uživatelů, problémů, potenciálů – disponovali jsme pouze některými technickými daty, v oblasti socio-ekonomické pracovali pouze s dojmy. Pokud bychom pracovali pouze s nimi, mohlo by řešení sklouznout např. k umístění laviček, na kterých nebude mít nikdo důvod sedět, nebo ke zvýšení počtu parkovacích míst, která budou vždy obsazená, ať jich přibude sebevíc. Cílem bylo ulici zmapovat, komunikovat a plánovat v celém kontextu,

není vhodné řešit nárazové potřeby a problémy bez znalosti širších souvislostí.

Zadáním bylo najít kvalitní, trvale udržitelné řešení veřejného prostoru s možností nastavení optimální údržby a ve vztahu k již zrekonstruovaným veřejným prostorům třídy Míru a přednádraží. Přitom musejí být řešeny i navazující ulice, hlavně jejich napojení. Není možné převzít a akceptovat realizaci dopravních napojení bočních ulic s jejich materiálovou nesourodostí, které jsou příkladem řešení jednotlivostí bez znalosti širších souvislostí.

Ulice je živým organismem s měnícími se potřebami. Některá řešení mohou být ověřována pomocí dočasných vstupů do území (např. vyzkoušet nejvhodnější místo pro tržnici, pro místo setkávání atd.), která mohou být realizována i před celkovou rekonstrukcí ulice. Ta by měla být jednoduchá, nadčasová, prostupná a umožňující různé způsoby využívání. Cílem je nalezení společenské dohody o budoucím směřování Palackého třídy. Rozvaha s možnými intervencemi do prostoru bude podkladem pro drobné i větší realizace města či městského obvodu Pardubice I. v krátkodobém a dlouhodobém horizontu. Důležitou součástí bude i nastavení principů rozvoje pro nové stavební záměry, ovlivňující život Palackého třídy.

Palackého třída je a bude důležitým městským propojením. Tato koncepční studie se snaží nalézt cesty k doplnění tranzitního charakteru o další nezbytné aspekty veřejného prostoru, které povedou k tomu, aby se tento bulvár stal také cílem lidí. Protože „Palackého je víc než spojka“.

Park Na Špici, autor: Atelier M1 Architekti, s. r. o. (2014)

Multimodální uzel veřejné dopravy v Pardubicích, autoři: Tomáš Med, Lukáš Pavlík, Jindřich Kmoníček, Jiří Nývlt (2017)

Po rozboru možných přístupů vedoucích k pořízení koncepční studie Palackého třídy se jevil jako nejvhodnější postup sestavení multidisciplinárního expertního týmu. Mezi prověřovanými variantami byla architektonická soutěž o návrh dle pravidel České komory architektů, soutěžní workshop, vyzvaná architektonická soutěž a sestavení expertního týmu. Hlavní výhodou navrženého postupu je, že se řešitelský tým zabývá již vlastním zadáním koncepční studie a komunikací projektu s veřejností. Zadání studie je zásadní předprojektovou fází.

Na začátku práce jsme neměli dostatek kvalitativních ani kvantitativních dat. Existovaly zásadní otázky, které bylo nutné do zadání vyřešit. Z hlediska časové a finanční efektivity bylo vhodné tyto zásadní body řešit přímo v procesu zpracování koncepční studie. Další výhodou sledujeme v přímé komunikaci týmu řešitelů s hlavními aktéry území, zástupci města a obyvateli ulice. Tento způsob pořízení koncepční studie byl dosud nevyzkoušený a mohl by se stát pilotním projektem. Snahou bylo efektivně zmapovat stávající stav území, stanovit hlavní cíle projektu a následně vytvořit koncepci území. V průběhu procesu byl prostor pro debatu k zásadním otázkám návrhu. Výstupem projektu je možný scénář řešení vedoucí k revitalizaci Palackého třídy. Je vytvořen zásobník dílčích zlepšení, která budou realizovatelná v krátkodobém i dlouhodobém období.

Expertní tým byl složen z odborníků na různá témata: veřejný prostor, urbanismus, doprava, udržitelná mobilita, zelená infrastruktura, komunikace a zapojení obyvatel do plánování, socioekonomie veřejného prostoru, grafický design a placemaking. Placemaking je mnohostranný přístup k plánování, návrhu a řízení veřejných prostor. Pla-

cemaking využívá bohatství, inspiraci a potenciál místních komunit s cílem vytvořit veřejné prostory, které podporují zdraví, štěstí a pohodu lidí. Jednotliví odborníci byli vybráni na základě referencí a zkušeností s obdobnými koncepcemi, projekty a na základě spolupráce nad jinými projekty v Pardubicích. Takto navržený tým v průběhu podzimu zanalyzoval stávající kvantitativní data a zpracoval kvalitativní průzkum Palackého třídy. Tyto podklady byly zadáním pro následný proces návrhu koncepční studie.

Palackého třída si zaslouží změnu. Je nejvyšší čas. Aby mohlo dojít k reálné změně, je potřeba správně nastavit proces přípravy projektu a samotné realizace. Tento proces logicky zastřešuje sdílená strategická vize a úvodní návrh koncepčního řešení jej vyvolává v činnost.

Vize Palackého třídy má za úkol definovat budoucí kvality mimořádně důležitého městského prostoru. Hlavní ambicí budoucí transformace městského bulváru je jeho obsahová a prostorová revitalizace, která má, kromě posílení existujícího pěšího propojení, vytvořit novou atraktivní a plnohodnotnou destinaci.

Vize je výsledkem několika odborných workshopů a tvořivého pracovního procesu, ve kterém se holisticky porovnály a zhodnotily rozvojové scénáře lokality. Palackého třída je propojený a komplexní městský prostor, jehož nová podoba a obsahová kvalita musí projít postupnou a důkladnou přípravou. Příprava se opírá o hloubkovou analýzu existujícího stavu, která je kombinací jeho fyzické a psychologické kondice. Vize je postavena na kontinuálním mapování souvislostí a nových principech městotvorby a místotvorby.

Třída Míru, autor: Atelier Walter (2015)

Vize je překryvem několika ambicí, které byly v procesu identifikovány. Obsah vize je zaměřený na všeobecné zlepšení lokality s možností širšího pozitivního dopadu na fungování města. Vize definuje budoucí podobu Palackého třídy jako kontinuální, inkluzivní a bezpečný veřejný prostor, jehož nová obsahová struktura umožňuje autentický zážitek pro všechny obyvatele a návštěvníky Pardubic. Vize je přímo namířená k uživatelům a reflektuje všechny současné požadavky na balancovanou mobilitu a městskou environmentální udržitelnost. Vizi chápeme jako definici hodnot transformačního procesu, který není v konečném důsledku limitovaný výměnou dlažby a mobiliáře. Vize zároveň svým obsahem hledá průniky a koordinuje zájmy důležitých „stakeholderů“ a vlastníků v území s rozvojovými zájmy města.

Součástí obsahové definice vize je i úvodní koncepční řešení, které navrhl odborný tým. Řešení nemá zavazující, ale doporučující charakter, a má sloužit k dalšímu odbornému posouzení a projekčnímu zpracování vymezeného území Palackého třídy. Samotné koncepční řešení není jen prostorovým řešením, ale zviditelňuje a propojuje v sobě mnohé důležité souvislosti a investičně rozvojové aktivity v území. Má zároveň hledat a otevírat synergické a praktické možnosti budoucí partnerské realizace. Pardubice budou mít projekt, na jehož výsledek se mohou jen těšit.

Cílem nové Palackého třídy je vytvoření fungujícího a plnohodnotného veřejného prostoru pro široké spektrum uživatelů. Transformace celého prostoru není jen posílením mimořádně důležitého komunikačního pěšího tahu, ale je hlavně motivovaná celkovou obsahovou a kvalitativní změnou.

Změna je postavená na propojené paletě nových funkčních prostorů, které sjednotí současný fragmentovaný a nevyužívaný prostor na atraktivní pobytovou destinaci.

Navrhovaná prostorová konfigurace integruje celkový výraz ulice a asymetricky vymezuje kontinuální pás na jižní straně pěšího prostoru, do kterého je možné osadit několik nových funkcí aktivní a pasivní rekreace. Pestrá a dobře vyvážená paleta různorodých prostorů vytvoří dobrý předpoklad nového inkluzivního společenského prostoru.

Paleta jednotlivých funkcí bude přímo vycházet z požadavků a očekávání nynějších uživatelů a návštěvníků a zároveň bude muset mít dostatečnou flexibilitu do budoucna. Veřejný prostor Palackého třídy není statickým, ale dynamickým společenským prostorem, který se bude neustále vyvíjet a měnit. Z tohoto důvodu je důležité myslet i na funkční adaptabilitu, která je postavená na dobře nastavené modulové a materiálové skladebnosti. Efektivní použití stavebnicových prvků otevírá širokou paletu možností, postavených na programovatelných a spontánních aktivitách.

V případě komplexního a poměrně velkého externího prostoru Palackého třídy je potřeba zvážit použití unikátního stavebnicového systému, který by vytvořil specifický charakter v pěších zónách bulváru. Spolu s touto možností je potřebné zvážit vytvoření manuálu veřejných prostranství, který by byl nestandardně zpracovaný pouze pro tento důležitý městský prostor.

Do procesu plánování bylo zapojeno mnoho cílových skupin. Velký zájem byl z řad veřejnosti, dotazník k získání vstupních dat vyplnilo 1 465 lidí. Dotazníkové šetření probíhalo online a bylo sdíleno na webových stránkách města a na Facebooku. Další formou získávání informací byly strukturované rozhovory s majiteli pozemků, kde jsme získávali informace o budoucích záměrech v území. Proběhla i jednání u kulatých stolů s hlavními stakeholdery v území a diskutovaly se zásadní principy rozvoje Palackého třídy.

Tyršovy sady, Autor: New Visit, s. r. o. – Tomáš Jiránek (2016)

Mapovali jsme i složení obchodů a debatovali s obchodníky o stavu a budoucnosti tohoto významného veřejného prostoru. Ke spolupráci byla vyzvána i občanská sdružení zabývající se ochranou přírody, veřejným prostorem atd. Dosud často opomíjenou skupinou, která se obvykle do procesu cíleně nezapojuje, jsou děti a senioři, a proto jsme hledali způsob, jak i tyto skupiny oslovit.

Děti patří k nejčastějším uživatelům veřejného prostoru města. Patří zároveň ke skupinám, které jsou nejohroženější dopravními riziky nebo sociálně-patologickými projevy chování. Pohled dětí skýtá názory nejbližšího okolí a zároveň představuje jedinečnou zkušenost, odlišnou od názoru dospělého jedince, která se bohužel málokdy promítá do koncepčních plánů a projektů. Vhodná forma zapojení dětí do rozvoje města přináší bohatý zdroj poznatků a inspirace, který by se měl stát plnohodnotnou součástí přípravné fáze každého projektu, ve kterém děti zastupují jednu ze základních uživatelských skupin. Studii potřeb dětí pro potřeby studie zpracoval kolektiv „Architekti ve škole“. Abychom získali více kvalitativních informací o tom, jak Palackého vnímají senioři, tedy skupina, ke které se tradičními metodami dotazníkového šetření dostáváme obtížně, rozhodli jsme se je oslovit separátně. Po přípravném mapování vhodných zástupců této skupiny jsme rozeslali seznam otázek týkajících se Palackého třídy. Nakonec byli zástupci seniorů pozváni na první expertní workshop, kde své podněty přednesli přímo členům expertního týmu.

Koncepční studie Palackého > víc než spojka je nástrojem k diskusi nad konečným řešením a nalezením společenské shody nad budoucí podobou tohoto klíčového veřejného prostoru. V blízké době se bude připravovat výběrové řízení na zpracovatele návrhu stavby na celou Palackého třídu. Více o projektu je na www.pardubice.eu/palackeho.

Dalším příslibem do kvalitativní změny k přístupu plánování veřejných prostranství města je pořízení zásadního koncepčního dokumentu „Strategie zkvalitnění veřejných prostranství města Pardubice“. Pardubice si nechaly po vzoru velkých evropských měst zpracovat strategii zkvalitnění svých veřejných prostranství. Dokument definující budoucí možné směřování rozvoje a správy veřejných prostor je dokumentem iniciačním. Na jeho základě by se pardubické ulice, náměstí či vnitrobloky měly postupně změnit v kvalitní, živý a pobytový veřejný prostor, který je základem kvality života každého zdravého a úspěšného sídla.

Strategie bude platná pro celé město, byť se prvořadě věnuje centru Pardubic. Definuje kvalitu veřejného prostoru. Vznikající i stávající veřejná prostranství by měla mít čitelný charakter. Jiný bude v historické zástavbě, jiný v sídlištních celcích a jiný třeba ve vilové zástavbě. Strategie nepřináší do města uniformitu veřejného prostoru, ale jeho koncepční rozvoj. Definuje kvalitu veřejného prostoru, zabývá se mimo jiné i umístováním uměleckých děl ve veřejném prostoru, podporuje jeho alternativní využívání, ale třeba také nakládání s dešťovou vodou, výsadbou zeleně či jednotnou správou městského mobiliáře. Tento koncepční materiál byl schválen Radou města Pardubic.

Fotografický doprovod: Magistrát města Pardubic.

Ing. arch. Štěpán Vacík a kolektiv autorů
koncepční studie Palackého > víc než spojka

Rozvoj veřejného prostoru v Kadani

Jan Gehl: „*Chceme živá, bezpečná, udržitelná a zdravá města. Tyto cíle získají neobyčejnou podporu při zvýšeném zájmu o chodce, cyklisty a městský život obecně. Potenciál města, jako živého organismu se zvyšuje tehdy, když je čím dál více lidí motivováno k chůzi, k jízdě na kole nebo k pobytu na městských prostranstvích.*“

Kadaň se stala městem v podobě, jak jej známe v polovině 13. století. Nově vysazené město na terénní vyvýšenině se již při svém vzniku vyznačovalo centrálním náměstím a pravoúhlým systémem ulic, které rozdělovaly město do bloků. Součástí založení města byl farní kostel Panny Marie a minoritský klášter a nejspíše i královský hrad na skalnatém ostrohu. Součástí původního založení města nebyla pravděpodobně ještě budova radnice.

Jedním z nejvýraznějších znaků středověkého města je jeho opevnění. V Kadani se začalo se stavbou hradebního systému již ve 13. století. Výsledkem bylo mohutné opevnění vnitřního města a slabší opevnění předměstí. Městské jádro obepínal trojitý pás hradeb jejichž součástí byl i hluboký příkop a val. Hradební okruhy byly zpevněny baštami.

Zrod moderního města probíhal v letech 1800–1914. Po nejničivějším požáru města v roce 1811, byla z důvodu snadnějšího přístupu do města zbořena většina bran kadaňského předměstí i tři ze čtyř hlavních bran do centra města. Zachována zůstala pouze Mikulovická brána. Demolovány byly i rozsáhlé úseky hradebních zdí. V severní části po stržení Pruněřovské brány a zasypaní příkopu vzniklo nové prostranství, park Löschnerovy sady.

Na rozdíl od vnitřního města neměla předměstská zástavba jednotný charakter. Hustá uliční zástavba na sebe navazujících domů vznikla pouze na Špitálském předměstí a na ostatních předměstích se soustředila pouze podél hlavních ulic. Kadaňské náměstí je poměrně rozlehlé (14 tis. m², např. České Budějovice mají 17,4 tis. m²). Není ovšem jasné, zda bylo od počátku vyměřeno takto rozsáhle. Vzhledem ke svému účelu získalo označení Tržní. Na náměstí byly umístěny tři kašny.

Historické centrum města si zachovalo svou celistvost a charakter až do konce 40 let minulého století. S nástupem socialismu došlo bohužel k mnoha nevratným krokům, které zapříčinily likvidaci části našeho kulturního dědictví a degradaci veřejného prostoru na shromaždiště nebo smetiště. V prvních dvou letech po ukončení války bylo odsunuto téměř veškeré německé obyvatelstvo, tzn. cca 90 procent obyvatel Kadaně. Noví obyvatelé přicházeli z vnitrozemí, ovšem ve většině případů bez vztahu k novému místu pro život. Chyběla tradice a rodová souvztažnost s minulostí. Špatná hospodářská situace v padesátých letech a neschopnost zajistit základní údržbu domů se značně podepsaly na stavu nemovitostí, u kterých došlo k poslední stavební údržbě před druhou světovou válkou. Kardinální roli v osudu městského historického jádra

hrálo schválení asanačního plánu v roce 1959. Tehdy bylo rozhodnuto o postupné demolici devastovaných domů na Špitálském předměstí a přeměně volného prostranství na veřejný park. Demolice probíhaly postupně. Kvůli zamýšlené komunikaci podél Ohře byly k demolici určeny i domy v Říční ulici a na dožití měl být ponechán areál bývalého městského špitálu u kostela Stětí sv. Jana Křtitele.

Potřeba nových bytových domů raketově stoupla, když byla Kadaň určena jako zázemí pro zaměstnance připravované elektrárny Tušimice a rozšiřování těžby hnědého uhlí na lomu Merkur. V roce 1959 byla zahájena výstavba prvního kadaňského panelového sídliště na místě dosavadního fotbalového stadionu a atletického hřiště. Výstavba sídliště trvala až do konce 80. let. V průběhu 70. let se také zformovalo nové faktické městské centrum. Stal se jím prostor mezi sídlišti D a E na křižovatce ulic Na průtahu a Kpt. Jaroše – dvou hlavních dopravních tepen města. Historické centrum se postupně ocitlo na periferii, příliš odlehle od nových sídlišť, kde se soustředila drtivá většina kadaňského obyvatelstva. Navíc neudržovaná a chátrající historická zástavba nijak nepřitahovala zájemce o bydlení a byla tudíž zhusta využívána k ubytování sociálně slabých, převážně Romů.

Na přelomu padesátých a šedesátých let byl rovněž podán návrh na zřízení městské památkové rezervace (dále MPR) Kadaň. K tomu tehdy nedošlo a MPR byla vyhlášena až v roce 1978. Paradoxně teprve po vyhlášení MPR bylo požádáno o sejmутí památkové ochrany z domů na Špitálském předměstí, které již byly několik let zbourány. Absurdita doby. O památkově chráněné objekty v MPR i mimo ni se bohužel téměř nepečovalo. Řada domů v MPR včetně františkánského kláštera, byly na hraně životnosti.

Po 17. listopadu v roce 1989 byla výchozí situace pro město velmi složitá. Kromě mizerného životního prostředí byl i stav domů v městské památkové rezervaci v kritickém stavu. Obyvatelstvo zde žijící, vesměs problémové, bylo neschopné se postarat o domy, ve kterých bydlí. Naopak se podílelo na jejich devastaci vyřezáním krovů zasažených dřevomorkou, se kterými běžně topilo. Dvoupatrová gotická sklepení byla plná odpadu. Ve městě bylo evidováno přes 200 nemovitých památek, z nichž drtivá většina byla v katastrofálním stavu, řadě domů hrozila demolice. Ve většině rozporupný vztah obyvatelstva k městu, které většinou sloužilo jako noclehárna pro dělníky energetického průmyslu. V důsledku vykořenění původních obyvatel pozbylo historické centrum své historické úlohy přirozeného centra. To byla naše startovací čára po roce 1989.

V roce 1990 byly bytové domy i veškeré nemovitosti v MPR převedeny zákonem do vlastnictví města. V nadšení z nově nabyté svobody jsme se pustili do díla. Měli jsme obrovskou chuť postavit město zpátky na nohy. Proдали jsme prakticky všechny domy v MPR hned na počátku 90 let, a to za polovic tehdejší odhadní ceny. Kupující byli v drtivé většině Kadaňané, kteří si nemuseli brát úvěry na koupi, ale pouze na opravy. Historické centrum záhy ožilo. Původní problémové obyvatelstvo jsme vystěhovali mimo historické centrum. Noví majitelé poměrně rychle obnovili funkčnost domů, otevřeli nové obchůdky. Centrum ožilo. V roce 1995 obdrželo město Kadaň prestižní titul město roku za obnovu historického dědictví.

Na začátku 21. století dorazily i do Kadaně obchodní těžce, které postupně decimovaly snahy malých obchodníků, a tak opět došlo k částečnému odlivu života z centra města do okrajových částí. S dopadem tohoto vývoje spotřební společnosti se v MPR potýkáme dodnes. V roce 2003 jsme společně se skupinou mladých architektů vytvořili strategický plán Kadaně, který formuloval rozvoj našeho města na dalších 30 let. V koši, ani na dně šuplíku neskončil a opravdu jsme se za posledních 16 let výrazně posunuli. Z tohoto plánu se odvíjely následně plány rozvoje bydlení, cyklistický generel, plán oživení památek, rozvoje cestovního ruchu a řady dalších.

Prvním výrazným zásahem do veřejného prostoru, kdy už jsme jen „nelátali díry“ minulosti, je nábrežní promenáda podél řeky Ohře. Zadáním projektu byla obnova přirozeného vztahu města a řeky. V období první republiky tvořilo nábreží významný veřejný prostor s mnoha drobnými sídly řemeslníků, živností, mlýnů, ale také plovárnou, lázněmi a klidovou zónou pro vycházky podél vody. V éře socialismu, po likvidaci soukromého podnikání, postupně

prostor kolem řeky zarůstal a ztratil na významu. Projekt krajinných úprav a propojení nábreží s městem je svým rozsahem v délce zhruba tří kilometrů v českém prostředí výjimkou. Rehabilitací a zatraktivněním území získala tato část města rekreační a sportovní funkci jak pro obyvatele města, tak pro návštěvníky. Autorem velkolepého záměru byl Vítek Branda. Na projektové dokumentaci se podílelo několik týmů nadějných mladých architektů v čele s Michalem Fišerem, Petrem Uhlíkem, Petrem Leškem a Štěpánem Špoulou. Nábreží Maxipsa Fíka je pěší a cyklistická promenáda nacházející se ve městě Kadani na levém břehu řeky Ohře. Stavba probíhala v letech 2005 až 2011.

Vítek Branda se bohužel konečné realizace nedožil. Při letecké nehodě dne 14. 10. 2009 se jeho ultralight zřítíl u obce Milá na Mostecku. Po Vítkovi nám zůstala mimo jiné originální visutá lávka, která překonává převýšení mezi břehem řeky a vodním dílem Kadaňský stupeň. Ocelová lávka kopíruje obrys skály, do které je vetknuta velice sofistikovaně a s neobyčejnou citlivostí s respektem k přírodnímu útvaru. Lávka byla vyhodnocena cenou za architekturu v roce 2010 a v následujícím roce byla nominována na Evropskou cenu za současnou architekturu.

I pro další řešení veřejného prostoru v historickém centru jsme zvolili koncepční přístup. Předmětem zadání byl prstenec hradebního systému kolem hlavního náměstí, který byl na dvou místech přerušen prolukami ve stavu odpovídajícímu rozvinutému socialismu. Úkolem bylo tento stav zásadně změnit.

První „prolukou“ je Löschnerovo náměstí. Rozvoj průmyslu v polovině 19. století byl vyvažován úsilím o zakládání městských parků, kultivaci a zkrášlování veřejného prostoru. Významný kadaňský rodák Josef Löschner vykoupil po-

Zdroj: Archiv města Kadaně

Visutá lávka Vítky Brandy

Zdroj: Archiv města Kadaně

Löschnerovo náměstí

zemky mezi kostelem Sv. Anny a Prunéřovskou ulicí a nechal je na vlastní náklady upravit na park, který následně daroval městu. Löschnerovi zde byl o pár let později vztyčen pomník a prostor byl pojmenován jeho jménem. Josef Löschner byl profesor lékařské fakulty UK v Praze působící v oboru balneologie. K jeho odkazu se dodnes hlásí řada lékařů a přírodovědců v České republice a Rakousku. Roku 2009 jsme tomuto prostoru opět vrátili jméno Löschnerovo náměstí. Následně, jako v případě nábřežní promenády, vrátíme veřejný prostor k odpočinku a pobytu tak, jak sloužil od druhé poloviny 19. století do poloviny 20. století.

K obnově došlo v roce v letech 2014 a 2015 podle vítězného projektu pražského ateliéru vedeného Petrem Uhlíkem. Realizace nové stavby obdržela v soutěži Stavba roku 2015 prestižní Cenu Ministerstva pro místní rozvoj a Asociace pro urbanismus a územní plánování za veřejný prostor. V rámci projektu byla vyloučena doprava v těsné blízkosti kostela a nahrazena zónou pro chodce. Významnou část revitalizace představují krajinnářské úpravy se zachováním dominantních stromů. Na jedné straně revitalizované části je městské prostranství, na druhé straně přírodní. Sadové a terénní úpravy jsou v celém řešení náměstí stěžejním prvkem. Oddechová funkce projektu zahrnuje plochu pojatou ze soudobého materiálu. Vodní prvek (kašna) tvoří samostatný artefakt s tématem lázeňství. Tím je uctěn odkaz kadaňského rodáka, zakladatele lázeňství Josefa Löschnera.

Druhou částí prstence kolem historického centra, kde v minulosti byl demontován hradební systém, je Studentské náměstí. Kolem roku 1500 zde Jan Hasištejnský z Lobkovic založil tzv. Nové Město, předměstskou čtvrť, jejíž centrem

se stalo rozsáhlé náměstí, později nazvané Dobyččí trh. V polovině 19. století byla zbořena část opevnění. Následně byl vybudován rozsáhlý park, postavena budova gymnázia a odhalena litinová socha římského císaře Josefa II. V roce 1958 byl prostor kompletně přeměněn na autobusové nádraží. Došlo k rozsáhlým asanacím, kterým podlehl většina původní historické zástavby. Autobusové nádraží bylo po roce 1989 přestěhováno. V letech 2015 a 2016 prošel park kompletní rekonstrukcí a došlo k přejmenování prostoru na Studentské náměstí. Po rekonstrukci byla původní socha Josefa II. nově kolorována a znovu instalována. Víceúčelový veřejný prostor Studentského náměstí dnes slouží k relaxaci obyvatel města. Autorem návrhu je student místní stavební průmyslové školy David Šmíd, kterému jsme dali příležitost uplatnit svůj talent. Výsledek není vůbec špatný, naopak, náměstí se stalo oblíbeným místem setkávání a pořádání nejrůznějších kulturních akcí. Prostor se zaplnil lidmi.

Městské opevnění v Kadani patřilo k nejmohutnějším v Českém království. Počátky jeho budování jsou datovány do druhé poloviny 13. století. Přestože docházelo k rozsáhlým asanacím, velká část původní středověké fortifikace se dochovala. Opevnění tvoří nepravidelný obdélník o rozměrech z jihu na sever přibližně 500 metrů a od východu na západ okolo 350 metrů. Srdcem opevnění je Kadaňský hrad. Staré město bylo obeháno třemi pásy hradeb, přičemž v úseku při řece Ohři byly pouze dva pásy. Ty však byly vystavěny přímo na skále, což zvyšovalo jejich pevnost. Počátkem 19. století ztratilo opevnění svůj význam, postupně docházelo k asanaci některých úseků, zakládání sadů a parků na úkor historického opevnění.

Zdroj: Archiv města Kadaně

Revitalizace Löschnerova náměstí (2015)

Aktuálně řešíme revitalizaci zachovaného hradebního systému, který ze tří čtvrtin obklopuje nejstarší část města. Na přípravě vize a projektu pracuje arch. Petr Uhlík se svým týmem. Práce na první etapě byly zahájeny v září letošního roku, jedná se o jižní část hradeb nad řekou Ohří, která je z pohledu návštěvníků nejatraktivnější. Architekti se inspirovali podobou hradeb v 19. století, kdy byly obrostlé zelení a setkávali se zde měšťané. Obnova je rozvržena do pěti úseků, z nichž každý bude mít jiný ráz i jiné uživatele. Některé budou lákavé hlavně pro turisty, jiné si zachovají intimní ráz, aby zvaly spíše místní. Záměry jsme museli korigovat po projednání s památkáři, církví a dalšími privátními vlastníky v tomto území. Přesto jsme si jisti, že hradby budou oživeny a stanou se oblíbeným místem pro pobyt.

Současně rovněž probíhá obnova jádra městské památkové rezervace, a to Mírového náměstí s přilehlými ulicemi. Cílem je vyměnit nevhodné povrchy, veřejné osvětlení a mobiliář. Nejpodstatnější úpravou je ovšem rozšíření prostoru pro chodce, umožnit trvalý pobyt návštěvníkům na centrálním náměstí a nabídnout volné, příjemné prostranství pro živnostníky a obchodníky. Opět je tato snaha motivována oživením historického centra. V blízkém budoucnu připravujeme vhodné předláždění centra náměstí a částečné ozelenění formou výsadby několika solitérních stromů. Rovněž chceme vrátit zpět dva vodní prvky, které by nahradily v minulosti zbourané kašny. I zde je nutná korekce představ a vizí s realitou památkové péče. Jsou to náročná a dlouhá jednání, ale zatím postupujeme v obnově bez ztráty „kytičky“ a tempa. Na obnově se podílí arch. Černý se svým týmem.

Rovněž se v Kadaně věnujeme veřejnému prostoru na sídlištích. V průběhu let 2004–2018 proběhla regenerace všech pěti panelových sídlišť s důrazem na obnovu chodníků, komunikací, zeleně, dětských hřišť, parkovacích ploch a mobiliáře. Letos jsme na základě vypracované studie a projektové dokumentace týmu arch. Maninové započali s revitalizací veřejného prostoru našeho sídliště D s cílem vyššího bonusu než pouhé úpravy při regeneraci. Nově nastoupená revitalizace spočívá ve zlepšení kvality života na sídlišti. Studie je zpracována na etapy, které se budou postupně naplňovat, aby na konci směřovaly k dodržení konceptu celkového návrhu, k jednotnému obrazu sídliště, na kterém se bude pohodlně žít i ve veřejném prostoru, a nejen doma v obývacím pokoji.

Nezapomněli jsme ani na řešení veřejných prostranství v našich osadách, které patří pod město Kadaň. První osadou, na jejíž řešení máme již zpracovanou studii a projektovou dokumentaci jsou Úhošťany. Autorem záměru a projektu je arch. Fišer se svým týmem. Záměrem je zlepšit životní prostředí obyvatel obce Úhošťany. Základním cílem návrhu je obnovení historických principů respektujících jedinečný charakter návsi a zároveň potřeby současných obyvatel s ohledem na vesnický ráz a specifika života v obci.

Ohlédnu-li se zpět k roku 1989, zůstal za námi pořádný kus práce s odkazem příštím generacím. Myslím, že motto v úvodu tohoto pojednání naplňujeme.

PaedDr. Jiří Kulhánek
starosta města Kadaně

Územní studie veřejných prostranství Beroun – Od Štulovny k brodu přes řeku Berouнку

Beroun – město známé svými „erbovními“ medvědy usídlenými na Městské hoře, pravidelně pořádanými hrnčířskými trhy a závody dračích lodí – skrývá téměř bezprostředně vedle svého historického jádra dosud nedocenené plochy, které by mohly významně obohatit obytnou kvalitu veřejných prostorů městského centra a tedy i města jako celku. Na sklonku roku 2017 byly proto zahájeny práce na několika územních studiích vybraných veřejných prostranství v Berouně, z nichž jedna se týká právě prostoru ostrova a nábřeží řeky Berouнки od Štulovny, přes dnes uzavřený pozemek špiče ostrova až k jeho málo využívanému východnímu břehu vedle jezu.

Každá z uvedených ploch má svůj vlastní osobitý charakter:

Štulovna – z jihu vlastně koridor chodníku na nábřeží řeky s občasnými lavičkami se v severní části lokality rozšiřuje do plochy o délce cca 100 m a šířce 30 m, která již má jako veřejný parkově upravený prostor svou náplň: slouží již nějakou dobu k pořádání dětských soutěží při příležitosti Dne dětí. Tomu odpovídá i skromný mobiliář – lavičky, dětské hřiště, ... a hlavně travnaté plochy vhodné pro příležitostné dráhové sporty.

Pozemky **Na Špici** v severní části ostrova jsou od jeho ostatních ploch odděleny historickou téměř 4 m vysokou kamennou zdí regulace Berouнки z let 1906 až 1913. Tato část ostrova je přístupná pouze přes kamenný mostek zvaný Horní Branky, který umožňuje regulovat průtok bývalým mlýnským náhonem – berouňskou Čertovkou – a v případě vysoké vody slouží jako hradící uzávěr protipovodňové ochrany. Špiče ostrova byla původně vlastnicí spojena s ostrovním Hořejším mlýnem (dnes pekárna). Z té doby nejspíš pochází základní výsadba dřevin – po letech silně zahuštěná náletem. Dnes je vstup přes kamenný mostek omezen pouze pro uživatele klubovny vodáků (Tělocvičná jednota Sokol Králův Dvůr) a to ještě posiluje působení charakteru intimní uzavřenosti prostoru. V současné době se připravuje úplné splavnění berouňské Čertovky pro vodáky od nadjezí až po soutok s Litavkou.

Park Ostrov – východní okraj ostrova od jezu k brodu přes Berouнку tvoří pás zeleně o délce asi 320 m a proměnlivé šíři 10 až 30 m – mezi zvýšenou kamennou zdí regulace nábřeží (součást protipovodňového opatření) a vlastní břehovou linií řeky. Území je dnes přístupné jen úzkým krčkem od příjezdu k brodu Berouнки severně od dnešní pěší lávky přes řeku. Relativně horší dostupnost spolu s faktem, že se jedná o zaslepený prostor bez pěší návaznosti na sousední pozemky a současně i nižší standard vybavení mobiliářem je pravděpodobnou příčinou jeho nižší návštěvnosti. Břeh ostrova je na rozdíl od intimně uzavřeného území Na Špici prostorem otevřeným k řece a vzhledem k ohybu toku poskytuje široké panoramatické

výhledy na protější břeh města a jeho zasazení do krajiny od severu přes jeho východní okraj až k jihu.

Do řešení územní studie byl zahrnut i **poloostrov u berouňské Čertovky** – dnes nepřístupná součást areálu Pekáren a cukráren Hořovice. V souvislosti se splavněním Čertovky se nabízí možnost obnovit schody pod mohutnou vrbou na jižní špičce poloostrovku a propojit jej s jižním okrajem pekárny a se zamýšlenou podnikovou prodejnou a kavárnou.

Uvedených prostorů se ale týkají dva podstatné problémy:

1. Územní plán navrhuje tyto prostory jako součást pěšího prstence veřejných prostranství kolem historického jádra, ale díky historicky nespojitě držbě pozemků nejsou tyto plochy spojitě průchozí. Jejich propojení je základním cílem řešení územní studie.
- 2) Vážnější může být ohrožení pěšího prstence na břehu Ostrova a na Štulovně nadřazenou vizí splavnění řeky Berouнки. Poslední Generel splavnění Berouнки z června 2012 sice upravil původně zamýšlenou IV. klasifikační třídu mezinárodního významu toku Berouнки „pouze“ na I. třídu místního významu, ale územní dopady na okolí jsou v důsledku požadovaných technických parametrů přesto tristní. Třída vodní cesty je podle vyhlášky č. 222/1995 Sb. určena půdorysnými rozměry člunů nebo tlačných sestav. Pro I. klasifikační třídu je stanovena hlavní charakteristika plavidel rozměry: délka 38,5 m; šířka 5,05 m; ponor 1,8 až 2,2 m; nosnost 250–400 t. Odvozené užité rozměry plavebních komor jsou 45,0 x 7,0 m o hloubce 3,0 m, minimální šířka plavební dráhy v přímém úseku 20 m a minimální poloměr zakřivení plavební dráhy 400 m (dráha se v oblouku rozšiřuje v závislosti na poloměru oblouku a délce sestavy plavidel). Vzhledem k limitovaným možnostem umístění plavební komory do prostoru severní špičky ostrova těsně vedle jezu a vedení plavební dráhy v celé délce zamýšleného parku na ostrově pod jezem i přes pravý břeh řeky v prostoru Štulovny by bylo využití ostrova jako městského parku i propojení prstence pěšího okruhu znemožněno. Otázkou je ale spíš reálnost a efektivita vize splavnění Berouнки, které je podle zmíněného generelu ukončeno v Hýskově – již cca 3,5 km nad Berounem. Vydatné zdroje a cíle pro vodní dopravu v okolí v podstatě nejsou – generel předpokládá „jen“ rekreační využití. Zámeř není postaven na reálných předpokladech a potřebách a navíc je v rozporu se zájmy ochrany přírody a krajiny i se zájmy zvyšování kvality obytného prostředí veřejných prostorů existujících sídel.

Územní studie veřejných prostranství vychází naopak z představy maximálního propojení relaxačních ploch města s řekou – se zvoleným mottem „Město k řece če-

lem“ a dovětkem „Všechna místa kolem Berounky mají přirozeného genia loci – jen je třeba na některých místech její probudit.“

Celková situace

Základem předložené koncepce je návrh trasy pěší páteřové komunikace od brodu přes Berounku, přes park Na Ostrově, park Na Špici až ke Štulovně tak, aby spojila místa všech navrhovaných atraktivit a umožnila zapojení ostrova a nábreží Štulovny do pěších vycházkových okruhů kolem centra města Berouna. Současně bylo naším cílem zachovat a posílit osobitost jednotlivých lokalit s ohledem na předpoklady jejich využití:

PARK OSTROV – PARK SPOLEČNÝCH A SPOLEČENSKÝCH AKTIVIT

POLOOSTROV U ČERTOVKY – PEKAŘSKÝ
Zvýšený ohrázený výběžek pevniny do berounské Čertovky náležející nyní do areálu pekáren se nachází nejbližší historickému jádru města. V případě, že dojde ke splavnění celého náhonu, stane se špiče poloostrova velmi atraktivním místem pro vodáky. Majákem na špici je krásná – leč chátrající smuteční vrba sklánějící se nad kamennými schody k vodní hladině. Toto místo si zaslouží revitalizaci a návrat do původní podoby. Obnovené kamenné schodiště je navrženo doplnit soustavou dřevěných mol doplněných vzhledem k sezónní vytíženosti

vodáky na konci dalším kovovým schodištěm k široké pěší lávce přes slepý kanál Čertovky mezi poloostrovem a areálem pekárny. Příhradová konstrukce lávky industriálního charakteru s pochozí plochou z tvrdého dřeva rozšíří obytný prostor plánované prodejny – kavárny / restaurace vybudované v přílehlé historické budově pekáren. Podnikatelský záměr servírovat čerstvé produkty pekárny přímo na terase nad vodou kanálu se přímo nabízí...

KŘIŽOVATKA „U KOZLOVNY“ – VSTUP K PARKU NA OSTROVĚ
Chodce mířící od Pražské brány či od lávky přes Berounku je třeba upozornit na přístup k novému parku na ostrově a na nabízené aktivity. Tuto úlohu bude plnit poutač viditelný z křižovatky u Kozlovny vztyčený na nároží uličky mířící k parku: v úrovni očí dospělého je umístěna informační tabule o nabízených aktivitách, o investorovi i štedrém přispěvateli EU; v úrovni očí malých návštěvníků je umístěno odolné počítadlo kachniček. Příchozí návštěvníci budou motivováni k návštěvě „kachnária“ na břehu řeky, odcházející dítko mohou na počítadle zaznamenat množství zhlédnutých kachen a kačerů.

KACHNÁRIUM

Zvolený název místa na písčíně v blízkosti brodu odkazuje na přirozené shromaždiště vodního ptactva, zejména kachen. Přímo do pobřežního písku a mělké vody jsou zapuštěny první tři betonové kytovci – s jejich „prefabrikovanými klony“ se návštěvník potká i hlouběji v parku. Ploché betonové hřbety velryb umožní vkročit suchou nohou co nejbližší ptákům, případně posedět v parném dni s chodidly ve vodě. Velká hmotnost a oblý tvar betonového prvku by měl odolávat vodnímu proudu i v době zvýšeného průtoku. Díky cíleně hydrodynamickému tvaru by betonový odlitek nevytvářel v proudu překážku plujícím předmětům.

CESTA „FIT SENIOŘI“ V PARKU NA OSTROVĚ

V místě, kde se nová betonová protipovodňová stěna vzdálí od břehu řeky a naváže na původní kamennou stěnu, vznikne prostor pro umístění prvního „posilovacího hřiště“ – fitness pro seniory i ostatní věkové kategorie návštěvníků parku. Jedná se o kruhovou mlatovou plochu, na které jsou mezi stávajícími mladými stromy umístěny venkovní posilovací a protahovací zařízení. Jedná se o statické prvky, které nejsou náročné na obsluhu i údržbu.

Tři takovéto mlatové plochy s různými typy posilovacích hrazd, lavic a šlapadel jsou rozmístěny v úseku cca 90 metrů v pásu zeleně mezi kamennou stěnou a páteřní cestou parkem.

POBYTOVÉ LOUKY A BIO PLÁCEK

Na opačné straně páteřní cesty je na přirozeně vymezeném slunném místě svažujícím se k řece vytvořena sekáním udržovaná pobytová louka s dřevěnými plochými lavicemi a moly k polehávání. Další menší louka jasně vymezená vzrostlou zelení je koncipována jako didaktický prvek – bio plácek s bylinným podrostem typickým pro břehy Berounky. Tato louka by neměla být udržována častým sekáním. Údržba by měla umožnit růst a vývoj travin a květin, poskytnout útočiště hmyzu – motýlům, čmelákům, broukům...

Axonometrie těžiště parku – severní část parku Ostrov a park Na špici

V severní koncové části ostrova je travnatým plochám mezi skupinami vzrostlých stromů záměrně ponecháván přírodní charakter. Páteří cesta je zde rozšířena nástupním prostorem k průkopu kamennou zdí směrem do parku Na špici a dále ke kamennému mostku Horní branky. Klasické lavičky v mírném oblouku rozšířené cesty jsou jediným mobiliářem v tomto prostoru.

V blízkosti jezu je na ohrázené špici ostrova plocha vydlážděná zlomkovou dlažbou. Nepravidelné kameny prorůstají travou a vytvářejí příjemný zpevněný povrch. Po přiměřeném očištění plochy by zde mohly být umístěny dva piknikové stoly s pevným grilem. Stálí návštěvníci špice ostrova – rybáři, by třeba ocenili možnost okamžité úpravy svého úlovku.

SKUPINA BETONOVÝCH KYTOVCŮ NA PLÁCKU POD MOSTEM

– objekty na pomezí výtvarného a užitého umění
Jednotlivá těla velryb tvoří atypický betonový odlitek – prefabrikát s vnitřní výztuží. Pro manipulaci s odlitkem slouží kovový úchyt v jamce dýchacího otvoru velryby, očními otvory je možno provléknout pomocnou manipulační tyč. Rozdílná hloubka osazení odlitku vytváří dojem různého zanoření jedinců ve skupině.

Proč uvízla skupina betonových velryb u Berounky právě pod mostem T. G. M.?

Ve skutečnosti taková událost vyvolává v lidech kdekoli na naší planetě velké emoce. Zdvihne se vlna soudržnosti, lidé různých profesí a sociálních skupin jsou najednou schopni vynaložit společné úsilí k záchraně bytosti v nouzi. Přesně takovou vlnu soudržnosti a společného úsilí

bude potřebovat úprava parku na ostrově, ochrana a obhájení tohoto záměru – přerodu nehostinného prostoru pod mostem na cíl vycházek a posezení s občerstvením či na místo společenských akcí a koncertů. Takový počin by měl být výsledkem společného snažení města, berounské veřejnosti i podnikatelských subjektů. Projekt by mohl mít i sociálně charitativní přesah – společenský plácek „POD MOSTEM“ může nabídnout pracovní příležitost i sociálně slabším obyvatelům Berouna.

Inspirací jsou obdobné projekty vnášející život do mnohdy neobvyklých míst, většinou s industriální minulostí – zejména projekt Léto pod viaduktem – zabydlení oblouků pod Negrelliho viaduktem v pražském Karlíně v létě roku 2016 nebo newyorské High Lines – konverze trasy bývalé vlečky na lineární park.

Hlavní myšlenkou je využití prostoru krytého mostní konstrukcí, který může hostit malá mobilní občerstvení (plánován je rovněž prostor pro případné umístění mobilních WC). Umožní to mírně vyvýšená plocha, která se může stát i koncertním či divadelním pódium s neobvyklou kulisou mostního pilíře a „světelných ramp“ zavěšených na mostní konstrukci. Oválný tvar pódia nevytvoří překážku ve vodním proudu v případě rozvodnění řeky.

Pódium je součástí centrálního dlážděného prostoru pod mostní konstrukcí. Pevný hydrodynamicky tvarovaný mobiliář tvoří zmiňovaní betonové kytovci vězící v dlažbě pod mostem. Jejich hřbety poslouží k sezení, povalování i jako stolky. Pro nezbytnou dopravní obsluhu aktivit pod mostem lze využít páteří parkovou cestu s povrchem z odolného mlátu.

Vstup do parku Ostrov – kachnáríum

PARK NA ŠPICI – PŘÍRODNÍ AMFITEÁTR, RELAX, VYHLÍDKA

Prostor parku Na Špici má již dnes charakter do sebe soustředěného amfiteátru obklopeného náspem zvýšené úrovně vyhlídkové špičky na severu, náspem přiléhajícím k obvodové nábrežní kamenné zdi na východním předělu nad parkem u jezu a náspem mostu T. G. M. na jihu. To vytváří atmosféru izolovaného, před vnějším světem hájeného místa, připraveného pro uvolnění a meditaci, případně pro obdivování přírodních scenérií údolí Berounky z bezpečí vyhlídkových míst na koruně kamenné obvodové zdi.

BEZBARIÉROVÉ PROPOJENÍ parku Na Špici s parkem Ostrov u jezu (výškový rozdíl cca 4,0 m) je navrženo s maximálním využitím tvaru terénu. Stávající velmi strmou rampu překonávající asi třímetrový výškový rozdíl mezi úrovní vyhlídky a vnitřní částí lokality Na Špici bude nutné upravit a trasovat za účelem zmírnění jejího podélného sklonu prodloužením její délky – ve větším oblouku blíž k břehu bývalého mlýnského náhonu. Tak na jejím úpatí vznikne amfiteátr relaxační loučky. Zbývající výškový rozdíl jednoho metru k úrovni parku u jezu bude překonán rampou procházející kamennou zdí původní regulace toku Berounky z počátku XX. století. Protože tato kamenná zeď je součástí protipovodňové ochrany města, bude čelo průchodu ze strany u jezu upraveno pro užití mobilních protipovodňových opatření. Sklad prvků protipovodňové sestavy je možné vybudovat hned v boku náspu nového „průkopu“ kamenné zdi. V nice protějšího boku se počítá s umístěním chemických WC přístupných po vhození mince. Pro dosažení podélného normového sklonu bezbariérového propojení všech částí parku je využita stezka podél koruny kamenné nábrežní zdi přes nový můstek nad průkopem k parku u jezu a dále šikmo svahem kolem sportovní loučky a podél sportovní loděnice zpět k průchodu k jezu. Stezka ve svahu bude řešena zčásti zářezem do terénu, v některých místech záklopem z tvrdého dřeva na kovové konstrukci vyrovnávající příčný sklon terénu.

SPORTOVNÍ LOUKA, RELAXAČNÍ LOUKA
Sportovní louka využívá stávající rovinatý terén vedle loděnice vodáků v těžišti amfiteátru parku Na Špici. Prostor je koncipován jako volně využívaná veřejně přístupná louka pro míčové hry a další rekreační sporty, případně pro trénink vodáckého oddílu. Úpatí náspu kamenné zdi tvoří přírodní amfiteátr, který je doplněn pouze do svahu osazenými sedáky pro diváky i sportovce. K odpočinku i pikniku na dece zve návštěvníky menší relaxační loučka v ohybu mlatové cesty směřující k průkopu.

KLUBOVNA VODÁKŮ

Objekt klubovny je stávající – studie počítá se stabilizací jeho využití. Areál je možné po vyřešení podmínek majetkoprávních vztahů s ohledem na zajištění

ochrany provozu v minimálním potřebném rozsahu oplotit pletivovým (průhledným) plotem.

VYHLÍDKA NA NÁBŘEŽNÍ ZDI, ALTÁN – PERGOLA

Park Na Špici je spojen se Štulovnou kamenným mostkem vtokového objektu bývalého mlýnského náhonu. Zpřístupnění mostku, vyhlídky na špičce zvýšeného nábreží kolem dominantního kaštanu a stezky po koruně kamenné zdi ke schodišti na most T. G. M. nebo k parku u jezu bude možné až po realizaci nového zábradlí. Kaštan na vyhlídce bude doplněn kruhovým posezením. Jako orientační prvek a symbol ostrova dobře viditelný z řeky i z protějšího břehu Štulovny je do místa oblouku nábrežní zdi přiléhající ke kamennému mostu usazeno atypické těleso veřejného osvětlení – maják.

V průhledové ose kamenného mostu na hraně nábrežní zdi je situován altán – pergola s lavičkami – jediné místo cíleného zpestření popínavou květenou. Dřevěná konstrukce altánu půdorysu rovnoramenného trojúhelníku o hraně cca 6,0 m lícuje s hranou nábrežní zdi.

ŠTULOVNA – PARK SE SPORTOVNÍMI AKTIVITAMI PRO VŠECHNY GENERACE

VÍCEÚČELOVÝ OBJEKT VE SVAHU ŠTULOVNY A HRŠTĚ NA PÉTANQUE

Podlouhlý jednopodlažní objekt o půdorysu cca 4,5 x 10 m je zapuštěn v terénní lavici nábreží Berounky. Konstrukčně jednoduchý betonový kontejner má jedinou otevřenou stěnou – částečně prosklenou fasádou směrem k řece. Odtud je přístup do bistra i toalet.

Zapuštění stavby téměř polovinou objemu do terénu zajistí energetickou úspornost a zároveň umožní využití pochozí střechy jako tribuny přístupné z horní úrovně terénní lavice – z plochy, kde se již tradičně odehrávají sportovní soutěže v rámci oslav Dne dětí.

Otevřená fasáda z nelakovaného tvrdého dřeva obrácená k přilehlému hřišti na pétanque je prolomena jen velkým oknem kavárny.

Prostor pod mostem; nahoře: všední den mezi betonovými kytovci: Café pod mostem / dole: kultura ve veřejném prostoru – Rock pod mostem, koncert

DĚTSKÉ HŘIŠTĚ S PÍSKOVIŠTĚM A PROLÉZAČKOU

Pískoviště je situováno do stávajícího místa v blízkosti dominantního javoru stříbrného. Vlastní pískoviště je ohrazeno kruhovou lavicí s vyšším opěradlem, které nahrazuje obvyklý plaňkový plot. Opěradlo může být navýšeno tyčovou konstrukcí s vypnutou ochrannou sítí. Prolézačka či skluzavka od renomovaného výrobce bude umístěna uprostřed pískoviště – písek tvoří bezpečný dopadový povrch. Kruhová sestava nízkých lavic je osazena do rostlého terénu a mlatu v bezpečné vzdálenosti od kmene javoru – tedy tak, aby nebyl ohrožen kořenový systém stromu.

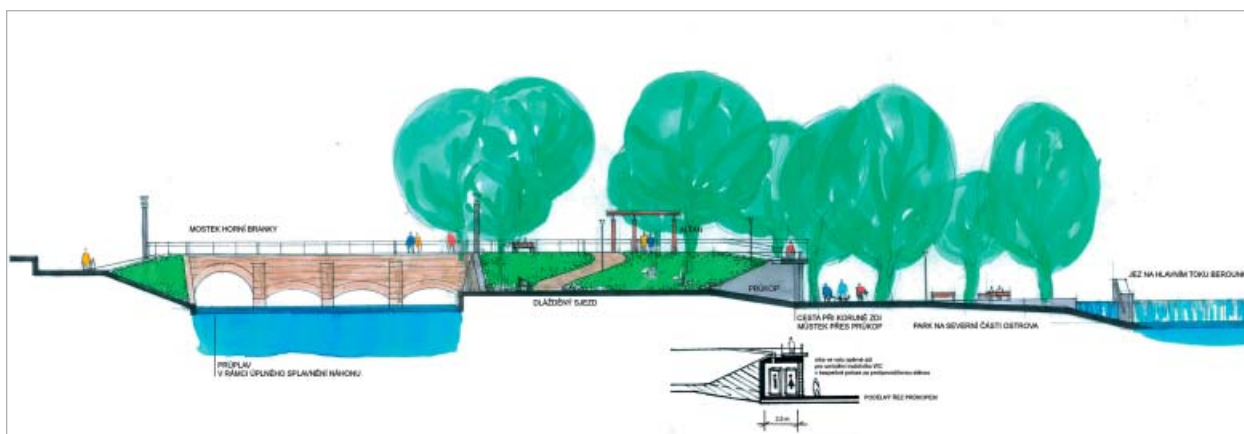
SESTAVA LANOVÝCH PROLÉZAČEK – LANOVÁ PYRAMIDA A RELAXAČNÍ SÍŤ

Dalším sportovním prvkem parku směrem proti proudu řeky je lanové hřiště určené pro aktivitu větších dětí i dospělých. Tvoří je dvě lanové konstrukce kolem středových sloupů: vyšší lanová pyramida kruhového půdorysu ke špl-

hání je propojena provazovým můstkem s nižší sestavou do hvězdice uspořádaných lanových sítí. Tato část je určena mladším dětem a může sloužit jako relaxační síť – hamaky.

SÁŇKOVACÍ SVAH A PIKNIKOVÝ STŮL S PEVNÝM GRILEM

Ve zklidněné východní části parku Štulovna bude část přírodního svahu mezi úrovněmi terénní lavice vyčištěna od keřových porostů. Měly by zde být ponechány dva pásy zcela bez výsadby pro bezpečné malé zimní sáňkování a bobování. Ve stínu skupiny stávajících i nově vysazených stromů v koncovém oblouku parku je navrženo piknikové místo – tradiční sestava dřevěného stolu spojená podnoží s lavičkami. Stůl je doplněn pevně zabudovaným grilem k volnému použití. Terén pod touto sestavou je zpevněn kruhem zlomkové dlažby se zatravněnými mezerami – stejný povrch jako stávající dlažba v blízkosti jezu na špici ostrova.

Ostrov Na Špici – příčný řez

Štulovna – hřiště na pétanque, pískoviště, lanové hřiště

Studie řeší i urbanistický a architektonický detail – parter, povrch komunikací, mobiliář, veřejné osvětlení, nezbytné inženýrské sítě. Zvláštní zmínku zasluhuje zpracování podrobné analýzy stavu dřevin včetně jejich geometrického zaměření, posouzení zdravotního stavu a návrhu ošetření nebo výjimečně způsobu odstranění.

Studie odhaluje skrytý potenciál dosud málo využívaných prostorů města – ve svém celku je nabídkou rozšíření veřejných prostorů historické jádra Berouna, jejich kvalitativního zhodnocení a zvýšení jejich užité a obytné kvality.

Ing. arch. Pavel Koubek
Ing. Akad. arch. Kateřina Vávrová
Urbanistický atelier UK-24

Panelová diskuse

V rámci pravidelných konferencí AUÚP se již stalo zvykem zařadit do programu panelovou diskusi, které se zúčastňují jak zástupci města nebo regionu, tak i odborníci, kteří se sledovanému tématu konference dlouhodobě věnují. V rámci konference AUÚP, která se konala v Pardubicích v listopadu 2018, se stejně jako hlavní téma konference i panelová diskuse věnovala problematice veřejného prostoru v obcích a městech. Pozvání do panelu přijali Milan Košař, urbanista působící v Pardubicích, pan Jiří Kulhánek, starosta Kadaně, dlouholetý aktivní člen AUÚP Pavel Koubek, urbanista, který představil svoje projekty z Berouna, pan Štěpán Vácík, architekt působící v Pardubicích a Ondřej Feit, který reprezentoval Společnost pro zahradní a krajinářskou tvorbu. Panelovou diskusi moderoval Radim Perlín, vedoucí výzkumného centra Rural, Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy.

Na počátku diskuse bylo nutné jasněji definovat, **jak vlastně chápeme veřejný prostor** a co bude přesně předmětem následující výměny postřehů a zkušeností. Panelisté potvrdili, že veřejný prostor lze chápat velmi diferencovaně, od absolutního vymezení – tedy cokoli, co je veřejně přístupné a není soukromé, až po užší vymezení jako veřejný prostor tvořený v rámci urbanistické struktury. Pro snazší uchopení tématu se panelisté následně rozhodli až na jasně vymezené výjimky chápat pro potřeby této diskuse pod pojem veřejný prostor především hlavní náměstí a na tomto příkladu diskutovat hlavní problémy a možnosti.

Při diskusi **hlavních funkcí veřejného prostoru** zazněly od jednotlivých panelistů rozdílné postoje, které ale spíše doplňovaly odpověď předchozího řečníka, než že by s ním polemizovaly. Veřejný prostor má zcela nepochybně jako jednu z hlavních funkcí reprezentativní roli ve městě, tvoří hlavní urbanistický výraz města, je dopravní křižovatkou, ve městě je nákupním a obchodním centrem a nepochybně má i významnou roli z hlediska městské zeleně.

Na možná naivní otázku moderátora: „**Kdo rozhoduje o podobě veřejného prostoru**“, se všichni panelisté shodli, že zásadní roli mají představitelé lokální veřejné správy, kteří mají a musí aktivně vstupovat do rozhodovacího procesu a usměrňovat, ovlivňovat rozhodovací mechanismy a vytvářet prostor pro dialog mezi projektanty, potenciálními investory, veřejností a orgány státní správy. Starosta Kadaně pan Jiří Kulhánek doložil na dlouhodobém a velmi úspěšném příkladu města Kadaně, jaký význam a jaké možnosti má právě vrcholný představitel samosprávy při ovlivňování budoucí podoby náměstí ve městě.

Při diskusi, zda **veřejný prostor je sám o sobě dominantou města**, bylo velmi potřebné vyjasnit, že diskusi vedeme o hlavním, centrálním veřejném prostoru, o hlavním náměstí města, protože jiné, méně dominantní, ale také významné veřejné prostory, se logicky nemohou stát dominantami měst. Diskutující se shodli, že sám veřejný prostor, plocha náměstí a prvky na náměstí tvoří nebo by měly tvořit jednu z dominant města a současně podporovat význam dalších dominant, které leží na hlavním náměstí. Může se jednat o radnici města, dominantní chrám nebo další významné budovy ve městě.

Při diskusi o **roli zeleně ve veřejném prostoru** byla zdůrazněna především estetická a environmentální role veřejné zeleně na náměstí a to včetně vodních prvků a obecně te-

koucí vody. Účastníci panelové diskuse shodně potvrdili, že náměstí není ozdobný, okrasný park, ale že především velké vzrostlé stromy patří na náměstí a to nejen s ohledem na vysoké letní teploty, ale i jako estetické prvky, které zlepšují obytné prostředí veřejných prostranství. Naopak rozsáhlé keřové patro, které omezuje celkový pohled na náměstí, je vnímáno spíše negativně a nemělo by být ve větším měřítku na náměstí používáno.

Na téma **dopravního významu veřejného prostranství** se převažující pohled účastníků diskuse klonil ke střídmosti a nepreferoval razantní nebo absolutní zákazy nebo omezení jednoho typu dopravy z náměstí. Doprava na náměstí patří a to včetně automobilové v omezené míře, ale náměstí není a nemělo by sloužit jako parkoviště. Podle reliéfu města je nutné uvažovat jak o cyklistické, tak pochopitelně i pěší dostupnosti centrálního náměstí. Razantní kroky, které povedou k omezení individuální automobilové dopravy, mohou mít za nechtěný, ale často viditelný důsledek, postupné omezování obchodního významu náměstí a jeho proměnu ve skanzen a nikoliv v živoucí součást města.

Pravděpodobně jako reakce na dlouhodobý vláhový deficit a nedostatek vody v městském prostoru se všichni panelisté velmi rychle shodli na **významu vodních prvků** od tradičních kašen až po moderní pítka, které mají být umístěna ve veřejném prostoru. Kromě estetických funkcí vodní prvky a tekoucí voda přinášejí i významné environmentální přínosy a celkově zlepšují kvalitu obytného prostředí. Současně v diskusi zazněl i povzdech nad malým nebo málo výrazným využíváním vodních prvků ve městech. Starosta Kadaně se zkušeností z konkrétních rozhodovacích procesů ale upozornil na vysoké náklady na provoz vodních prvků a konec konců i zvyšující se ceny vody, která se používá k zavlažování zelených prvků ve městech.

Do diskuse se v omezené míře zapojili i další účastníci z pléna, kteří mají svoje zkušenosti s vnímáním veřejného prostoru a problémy při jeho tvorbě a údržbě.

Na závěr moderátor panelové diskuse poděkoval všem panelistům za jejich názory, postoje a ochotu vystoupit na tomto odborném fóru.

RNDr. Radim Perlín, Ph.D.

Příklady realizací vodních prvků ve městě

Zdroj: KTS – AME, s. r. o. (zpracovatel projektové dokumentace technologické části)

Plzeň (realizace 2010)

Náchod (realizace 2014)

Hradec Králové – nám 28. října (realizace 2012)

Kralupy nad Vltavou (realizace 2013)

Litoměřice – Jiráskovy sady (realizace 2015)

Mlhoviště – Hradec Králové (realizace 2015)

Limity myšlení a limity systému plánování měst

V prvé řadě bych ráda představila ateliér Consequence forma, který jsme s mým partnerem architektem Martinem Sládkem založili před třemi lety při účasti v mezinárodní urbanistické soutěži s názvem Budoucnost centra Brna, konané v roce 2016. Tato rozsáhlá mezinárodní soutěž s obrovským potenciálem přilákala téměř 60 českých a mezinárodních týmů a snad i díky našemu specifickému pohledu a způsobu práce se nám podařilo získat druhé místo.

Consequences form architecture je slogan, který prezentuje přístup k architektuře a urbanismu, je podstatný pro naše myšlení a metodou práce, kterou také prezentuje název architektonického ateliéru Consequence forma. Za zcela zásadní považujeme zkoumání současného stavu míst, budov a jejich potenciálů, které jsou stejně podstatné jako nové přístupy, vize a cíle. Consequence (důsledky) formují architekturu. Právě k tomu je potřeba velmi pečlivě zjistit, čeho chceme dosáhnout a co chceme z původního stavu změnit. Pohled oběma směry dává vzniknout specifickému přístupu k samotnému navrhování, které je výrazně ovlivněno výchozím stavem i vizí.

K startu vlastní praxe předcházely roky studia a práce po celé Evropě a to především v rakouské Vídni, kde jsme měli příležitost účastnit se velkých projektů a poznat tak zblízka zcela jiné systémy a způsoby práce při transformaci brownfieldů a jiných zanedbaných nebo lépe řečeno doposud nevyužitých prázdných bloků a míst. Za zmínku stojí vídeňský kooperativní způsob práce v plánování (Kooperative Verfahren in der Stadtplanung), který je pro nás pořád velmi inspirující. Specifikem tohoto kolaborativního procesu je, že začíná konceptem, jednoduchou skicou, my-

šlenkou. Dalo by se říci „shodou“ a ta je dále rozvíjena v průběhu několika workshopů. Hlavní devizou celého procesu je kreativita, rychlost a také flexibilita, která je dle vídeňského magistrátu pro dnešní rychle se měnící města zcela zásadní. Stejně tak je i celý proces neustále ve vývoji a každý nový projekt a jeho proces má být inspirací pro ten nadcházející. Proces je především o spolupráci mezi profesionály, developery a zástupci patřičných orgánů správy města. Vídeňský zoning plán je pak založen na schopnosti měnit město lokálně. Dokonce se stává, že i v průběhu procesu je možné myšlenku přehodnotit, což se stalo například při rozsáhlém projektu pro vídeňský Hauptbahnhof, kde se v průběhu zcela změnila poslední část projektu a podkladem pro tuto změnu byla právě koncepční skica. Master plán tak nebyl zcela závislý na uzemním plánu, ale na zoning plánu, který lze měnit více flexibilně.

Cooperative planning process / Kooperativní proces plánování je proces založený na spolupráci. Je jedním z nových nástrojů územního plánování v Rakousku – nástrojem přímé spolupráce mezi projektanty a dalšími relevantními aktéry se zapojením občanů. Současný vývoj společnosti potřebuje efektivní a vhodné nástroje pro plánování. Patří mezi ně právě v posledních letech čím dál více využívaný kooperativní proces plánování. Na rozdíl od městských soutěží není založený na konkurenci soupeřících plánů, ale naopak vybízí k širší spolupráci při řešení městských lokalit. Tento proces dává všem zúčastněným stranám příležitost přispět svými názory: projektanti, investoři, zástupci z oblasti politiky a správy města a samozřejmě i občané. Při každém novém procesu je důležitá zpětná vazba a kritické vyhodnocení a postupné zdokonalování celého procesu.

Urbanistická studie parku na Moravském náměstí v Brně

Přístup k architektuře a urbanismu by měl být v co největší možné míře především zodpovědný v analýze všech současných i historických vrstev a v jejich pochopení, vyvození vztahů a souvislostí mezi nimi. Dobrý urbanista musí především chápat souvislosti a velmi pečlivě se starat o hodnoty a specifika, které dané místo má. Razíme přístup tzv. vrstvení. Tedy raději vrstvit než bourat. Přistupovat co nejzodpovědněji k budoucím generacím znamená vycházet v návrhu zodpovědně z původního stavu míst a jejich potenciálů. Někdo by nazval tento přístup nostalgií, my jej považujeme za nadčasový a správný pro zdravý kontinuální vývoj měst a sídel. Plánování je proces, který na sebe musí navazovat a nelze jej odstříhnout od minulosti bez napáchání škod. Tomuto přístupu jsou vlastní i velké změny, ale musí být velmi dobře zasazeny do současného kontextu a zvaženy velkou znalostí místa a důsledků, které změna způsobí. Příliš velké změny vyvolají nečekané důsledky, které nemohou být předvídaný a v tom případě platí pravidlo, že urbanismus není risk, ale je to kontinuita za cílem vytvořit zdravá a čistá města pro život a pohyb lidí, kde by neměl být dále upřednostněn pohyb aut, jako tomu bylo často doposud.

Pokud krátce konfrontujeme český systém, který možná nechtěně, ale v podstatě flexibilnímu způsobu vývoje měst brání, a to jak svou složitostí, tak především strnulostí a neschopností měnit lokální místa bez potřeby změnit celek nebo jej aktualizovat. Každá změna je tak ve vleku jiných změn a proces se komplikuje a shoda je složitá. Tento systém je v podstatě založen na vyhledávání problémů a ne na postupné shodě. Architekt se dostává do střetu tohoto problematického světa. Hledání shody je tak obtížné a neuchopitelné. Architekt je vnímán jako profesionál, který umí probruslit tímto systémem. Ve Vídni jsem zažila situaci, kdy je architekt střetem právě koncepčního a kreativního myšlení a to je také jeho úloha v procesu, přestože tento proces samozřejmě musí zohledňovat nejrůznější podmínky, ale i přání zúčastněných stran, které se musí shodnout a vybrat společně řešení. Shoda je stavební jednotkou dalšího procesu, který je na dílčích shodách postaven.

Cooperation / Spolupráce neboli kooperace je druh sociální interakce. Jedná se o základní formu sociálního chování organismů. Není tedy typická jen pro člověka. Spolupráce znamená společné úsilí zaměřené na dosažení prospěchu všech, kteří se na něm podílejí. Opakem spolupráce je konkurence nebo dokonce přímo soupeření. Současný vývoj společnosti je spojen s vysokými nároky na územní plánování. Aby bylo možné reagovat efektivně, měly by

být k dispozici vhodné nástroje pro plánování. Základním předpokladem úspěšné shody je spolupráce, ale taková, kdy si je každý vědom své úlohy v celém procesu. Taková spolupráce, která generuje společný výsledek, a taková spolupráce, kdy každý z aktérů má zájem na tom a je to i jeho úkolem, najít společné řešení, domluvit se. Spolupráce, kde architekt hraje jednu z rolí, kdy naslouchá ostatním a zpracovává návrh, který je určitým kompromisem. Velmi podstatnou úlohu v procesu spolupráce má koordinátor, který pouze monitoruje a moderuje proces domlouvání, poskytuje potřebné informace a zajišťuje setkávání, předávání informací a směřuje spolupráci k vzájemné dohodě a výsledku pomocí postupné shody. Koordinátor usměrňuje proces spolupráce. Těžíme ze své zkušenosti s rakouským modelem a toto je kooperativní způsob plánování. Je odvážný a možná by se dalo říci demokratický. Proces je samozřejmě daleko složitější, ale doufám, že se mi podařilo vyzdvihnout jeho hlavní znaky.

V současné době se náš ateliér rozrostl na 11 lidí včetně tří studentů, pracujeme na nejrůznějších projektech a to napříč Českou republikou, některé projekty vznikají ve spolupráci s BKK-3 a Caramel architektem v Rakousku a v Německu. Naším cílem je obsáhnout širokou škálu projektů zabývajících se architekturou, urbanismem, strategií, ale i koncepčními projekty jako jsou nejrůznější instalace a v neposlední řadě výuka studentů. Založili jsme platformu workshopů pod názvem CNQ visiting school, každý rok pořádáme dva workshopy pro samosprávy měst a obcí. Posledním velkým úspěchem je projektování parku na Moravském náměstí v Brně a to po vyhrané soutěži pořádané v roce 2016. Dalšími projekty jsou bytové domy, rekonstrukce, ale i novostavby pro nejrůznější soukromé klienty. V posledních letech jsme se neúspěšně účastnili zajímavých otevřených i vyzvaných urbanistických soutěží, kde jsme se často setkali s tím, že naše projekty nebyly zcela pochopeny. Jednu z příčin vidíme právě ve způsobu uvažování o našich městech v područí územních plánů a složité shodě klíčových aktérů. Města jsou vnímána stále více přes technicistní a dopravní systém, nežli jako místo pro kvalitní život, výjimky jistě potvrzují pravidlo a každý úspěch je třeba řádně ocenit. Kvalitní realizace a příklady jsou jistě nastupující pozitivní trendy změny plánování českých sídel, na kterém bychom se jako ateliér Consequence forma chtěli nadále podílet. Klíčové pojmy a budoucí výzva pro českou kotlinu prezentují tři pojmy: consequence, cooperation, cooperative. Tedy důsledky, spolupráce, společné plánování.

Ing. arch. MArch. Janica Šipulová
Atelier Consequence forma, Brno

Územní studie veřejného prostranství Vrbovecké vinné sklepy

Úvod

Práce pro obec Vrbovec pro nás vždy znamená zajímavé zadání. Nejenže vinařská obec nabízí mnoho potenciálů, ale také setkání s vedením obce a dalšími místními lidmi pro nás pokaždé znamenala přínos a atmosféru spolupráce. V obci Vrbovec pracujeme již několik let: nejprve vznikla Vize rozvoje celé obce. Jedná se o strategický dokument, jehož cílem je komplexní náhled na obec, její potenciály i bariéry a vytvoření vize – dlouhodobých témat, které pomohou zkvalitnit život v obci a posílí její jedinečnost. Po té jsme začali pracovat na jednotlivých částech – “Vinařská stodola” (nový kulturní dům obce spojený s tématem vinařství), kaple v Ječmeništi a v neposlední řadě veřejné prostranství vrboveckých vinných sklepů.

Průběh práce

Naše práce pokaždé probíhá v několika fázích. Nejprve místo důkladně prozkoumáme a poté analyzujeme. Zkoumáme všechny dostupné podklady (jak historické, tak ze současnosti), ale také několikrát procházíme místo přímo v terénu. Důležitá je komunikace s obyvateli. Na začátku připravujeme anketu, která je distribuována ke všem obyvatelům. Formát ankety nám slouží jako odrazový můstek pro získání zpětné vazby od obyvatel, zároveň je díky ní informujeme o tématu a cílech naší práce. Z ankety často získáme přínosné lokální informace, které můžeme zapracovat do studie. Na základě ankety se také setkáváme s vybranými obyvateli osobně při rozhovoru na konkrétním místě.

Z důvodu zřetelné komunikace také na začátku projektu vytvoříme webové stránky projektu, kde si každý může prohlédnout průběh naší práce. Na stránkách je umístěna anketa, dáváme sem fotografie i informace z průběhu mapování, po té analytickou část, skici, které prezentují nápady v průběhu naší práce. Nakonec na web umístíme i finální studii.

Je samozřejmostí, že náš architektonický tým v průběhu práce spolupracuje s několika odborníky – krajinářem / geobotanikem, sociálními antropology, dopravním inženýrem atd.

Inspirace – vinná réva popínává na pergole

Kaple v zaniklé obci Ječmeniště – současný stav

K místu přistupujeme vždy s velkým přesahem, důraz klademe na řešení širších vztahů a návazností, které jsou důležité pro fungování řešeného místa. Obci pak předkládáme i tyto nápady zejména ve formě skic. Koncept, který vznikne po analytické části a vymyšlení nápadů ve formě skic, pak představíme občanům na veřejné prezentaci. Veřejné projednání je důležitým milníkem v průběhu vytváření studie, jelikož obyvatelé mají možnost se zapojit do navrhování. Společně debatujeme nad jednotlivými návrhy, diskutujeme případné námítky a ideálně se dohodneme na řešení. Zpětná vazba je dalším klíčovým momentem naší práce i z toho důvodu, že obyvatelé zažívají atmosféru společného utváření jejich prostředí, tedy světa, ve kterém se pohybují, kde žijí. Věříme, že i díky této skutečnosti jim na veřejném prostranství více záleží. Pokud je zájem, projdeme se s obyvateli přímo na místě. Při práci se snažíme vždy nalézt největší hodnoty a potenciály obce a dále je rozvíjet. Ve Vrbovci mluvíme zejména o vinařství a s tím spojený turismus a tradice. Blízkost hranic dává možnost mezinárodní spolupráci. Kulturní akce je třeba doplnit dotvořením hodnotného a důstojného veřejného prostoru.

Popis současného stavu území

Vrbovecké vinné sklepy jsou jednostranně orientované ke komunikaci, a tak vytvářejí pěknou pohledovou frontu lisoven. Tento obraz sklepní uličky je třeba chránit a citlivě regulovat nové stavební činnosti, aby nebyl tento typický ráz narušen. Ve sklepní uličce je několik hodnotných starých sklepů, ale také pěkné novostavby. V současnosti si každý upravuje sklep podle svého gusta, úpravy nejsou nijak regulovány. Ze severní části je svah zarostlý mimo jiné několika jehličnany a náletovými dřevinami.

Kladně hodnotíme akce, které se ve sklepní uličce konají, a aktivitu některých místních obyvatel.

Při příjezdu turisty do sklepní uličky není často poznat, který sklep má otevřeno a má co nabídnout. Někdy jsou dokonce všechny sklepy zavřené.

Z hlediska krajiny je zde také několik problémů. Krajina je málo členěná, chybí zde některé cesty a také oficiální cyklotrasa procházející sklepni uličkou. Jedná se zejména o nečleněná pole v západní části od uličky.

Mezi velké problémy sklepni uličky patří rychle projíždějící auta, rychlost není na rovné silnici nijak omezena.

Velkou hodnotou sklepni uličky je blízkost vinic severně od sklepů přes pole. Je však velká škoda, že ulička s vinicemi není propojena, ani pohledově, ani spojující cestou. Pole a neudržovaný svah pod sklepy tvoří bariéru.

V západní části sklepni uličky za státní komunikací nejsou příliš vhodné některé slepé cesty.

Návrh principů úprav jednotlivých částí veřejného prostoru

Krajina, nové cesty, cyklotrasy a pěší turistické trasy

Dle našeho názoru je pro oživení celé sklepni uličky důležité, aby byly doplněny cyklistické trasy či stezky z NP z obce Popice do Vrbovce. Mělo by se jednat o oficiální cyklistickou trasu. Rovněž za podstatné považujeme pěší turistické trasy. Jelikož se jedná o nejteplejší kout republiky, je vhodné kolem cest vysazovat v hojné míře stromy, které vytvářejí stín pro výletníky, zlepšují orientaci v krajině a jsou úkrytem pro zvěř. Je třeba, aby se co nejvíce rozčlenily obrovské pozemky na západ od státní komunikace.

Návrh Domu vína v centru obce (nový společenský a kulturní obecní dům)

Návrh interiéru kaple v Ječmeništi – model zaniklé obce

Tyto úpravy budou jistě do budoucna vyžadovány vzhledem k prohlubujícímu se problému sucha a větrné eroze půdy. S tímto zcela funkčním a stabilizačním řešením je třeba si uvědomit i stránku estetickou a pocitovou. Dnešní stav při pohledu od sklepů v západní části připomíná pohled do pouště.

Jako nejdůležitější se jeví náš návrh speciální okružní cyklostezky po sklepni uličkách na Moravě a v Rakousku, vedoucí přes dvě nejdůležitější centra dané lokality – Znojmo a Retz. Podle našeho názoru je třeba, jak našim, tak i rakouským turistům ukázat sklepni uličky s degustacemi vína. Doporučujeme pracovat se zaniklou obcí Ječmeniště (viz. naše Víze rozvoje), která by byla rovněž na této cestě, podobně jako zaniklý kostel Maria am Stein u obce Oberretzbach.

Rovněž je důležitá také pěší okružní turistická trasa přes vinice.

Prostory ve sklepni uličce – východní část

Prostory před sklepni uličkou ve východní části od státní silnice navrhujeme sjednotit použitým povrchem, rozdělit do několika pásů a hlavně je využívat k pobytu. Kolem sklepa je navržen pás z kamenné dlažby, kde by mohli posedět lidé u nových stolů a lavic. Pás bude v nejužších místech před sklepy široký kolem 2,5 m a bude ve stejné úrovni jako silnice, max. s výškovým rozdílem 2 cm. Kamenná dlažba bude před většinou sklepů až k domu. Na některých místech před sklepy však může zůstat trávník, záleží na rozhodnutí majitele. Trávník nebude až k asfaltové vozovce, ale u vozovky bude průběžný kamenný chodník o šířce 900 mm. Další částí bude komunikace, která bude asfaltová, avšak ne po celé délce. Na místech vytipovaných pro lokální centra bude asfalt přerušen plochami z kamenné dlažby. Dlažba zdůrazní místa lokálních center sklepni uličky, ale bude mít také bezpečnostní funkci. Dlažba bude psychologicky působit na řidiče jako jakýsi retardér a rovněž bude zvukem přejezdu informovat lidi vycházející ze sklepů, že zde jede auto. Šířka vozovky bude zachovávat minimální rozměr, tj. 5,5 m.

V obytném pásu před objekty sklepů v určitých místech navrhujeme vysadit stromy menšího vzrůstu (např. lísky a hlohy), které mohou poskytnout stín a opět psychologicky působí na řidiče (zpomalení vozidel). Stromy jsou záměrně umístěny u objektů lisoven a sklepů, aby neclonily výhledu na objekty z vinic a z louky a komunikace. Před sklepy by časem mohly být vysazeny malé vinice a levandulové záhony, které prostor oživí a rozčlení.

Pruhy dlažby navrhujeme provést z kamenné zatravněné štětové dlažby, která je vodě propustná, pevná, trvanlivá a vzhledově vhodná. Zatravnění přispěje k tomu, aby nedocházelo v létě k přehřívání povrchu a také pohledově zabrání pocitu z příliš velké zpevněné plochy. Stromy, které jsou dnes na travnaté hraně,

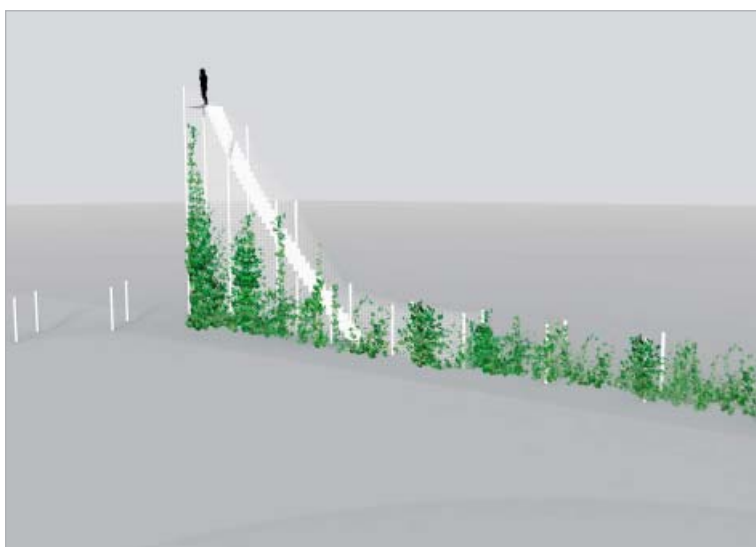
Návrh lokálního centra s dřevěným pódium pro možné vystoupení kapel

Návrh lokálního centra s novými objekty

Návrh lokálního centra s novým přístřeším pro historický lis

Návrh rozhledny „Znojmo, vidím tě dvojmo“

budou ve větší míře odstraněny. Konkrétně všechny jehličnany a většina náletových druhů. Otevře se tak pohled na fasády lisoven a sklepní ulička bude propojena s vinicemi. Posledním pásem je pás v blízkosti travnatého svahu, který by měl být rovněž kamenný se zatravněním, protože bude fungovat i pro možnost zaparkování. Rozměr je 2,2 m. Celý prostor přes všechny pásy bude nově spádován směrem od sklepů, aby voda volně odtékala na louku. Díky tomu budeme schopni snížit o cca 20–30 cm výšku travnatého svahu.

Pás končí travnatým svahem. Svah bude navržen jako pobytový s několika schůdky a terasami, případně novým pódium. Prvky ve svahu by měly mít podobný charakter. Navrhujeme je provést ze dřeva, ideálně z dřevěných dubových prachů. Na místech lokálních center může být při větší akci kapela (např. na pódium dole nebo na rozšířené dlážděné ploše nahoře). Zde se také při akcích předpokládá umístění stánků a lavic k posezení.

Pod travnatým svahem nově vedeme mlátovou cestu od lesa do propustku pod státní silnici. Tato cesta bude sloužit pěším i cyklistům a bude doplněna výsadbou dubu.

V horní části nad sklepy patří některé pozemky obci. Zde by mohl vzniknout ořešákový sad místo pole. Posezení pod ořešáky či sběr ořechů se může stát příjemným cílem vycházky i na slepou cestu. Přímo za sklepy by mohly vzniknout zadní soukromé zahrádky majitelů sklepů. V současné době již někteří budují za sklepy nové terasy a místo k posezení. Doporučujeme budovat zadní posezení v jedné hmotě s lisovnou. Zadní objekty by rozhodně neměly převyšovat hmoty lisoven. Místa a terasy k posezení navrhujeme doplnit např. výsadbou vinice, drobného sadu, který dodá stín. Zastínění terasy může být např. porostlé vinnou révou.

Informační tabule navrhujeme umístit přímo ke sklepům. Všechny kovové prvky (např. stojany na kola, nové lampy veřejného osvětlení) budou provedeny se stejnou povrchovou úpravou (černý/tmavě šedý lak).

Prostory ve sklepní uličce – západní část

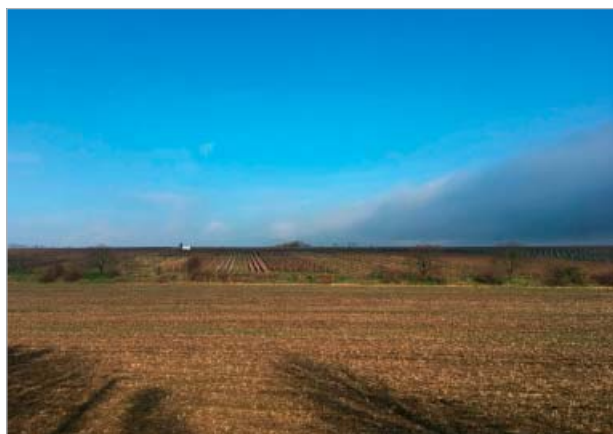
Západní část sklepních uliček směrem od státní komunikace je rovněž zajímavá. Zde navrhujeme zpevnit komunikaci, která je často rozbahněná. Povrch navrhujeme asfaltový a na místech lokálních center dlážděný z kamenné štětové dlažby. Podobně jako ve východní části bude před sklepy pruh zatravněné kamenné štětové dlažby. V této části je několik větších prostranství,

Návrh lokálních center a jejich pěších propojení

kde je možné vytvořit místa pro posezení, lokální centra. Jedním takovým místem je křížení cest v blízkosti starého lisu. Zde navrhujeme prostor – „novou náves“ – vydláždít přibližně ve tvaru obdélníku. Je to jediné místo, kde je logické a možné „náves“ umístit.

V první fázi umísťujeme na severní stranu „nové návsi“, která se otevírá do krajiny, dřevěné zastřešené pódium. To může sloužit k posezení pro turisty a při větších akcích zde může hrát kapela. V dřevěném přístřešku a pódium zůstanou otvory na stávající stromy. V další fázi navrhujeme upravit i stávající prostor u lisu. Terén navrhujeme nově srovnat v přirozeném sklonu a vydláždít stejnou kamennou štetovou dlažbou jako celou náves. Zeď za lisem odstraňujeme a navrhujeme nový přístřešek na starý lis, který bude mít podobnou konstrukci jako zastřešení pódia. Lis bude umístěn také na dřevěné ploše, která bude přecházet v dřevěné stoly. U stolů je možné postávat a popíjet víno. Oba přístřešky budou vytvořeny z jednoduché ocelové konstrukce tmavé barvy a doplněny dřevěnou střešní konstrukcí. Na hranách dřevěných ploch je možné sedět. Pozadí starého lisu budou místo stávající zdi tvořit ocelová lanka porostlá vinnou révou.

Pohled od sklepů na vinice – současný stav

Důležité je však upravit i krajinu v okolí – rozčlenit pole remízy, ať to není jedna velká pustina. Doporučujeme ve všech částech sklepních uliček udělat občasně propojky od přední části k zadním částem. V západní části sklepní uličky za státní komunikací by tyto propojky spojily jinak slepé ulice. Několik pozemků mezi sklepy je ve vlastnictví obce, tudíž je reálné tyto propojky vybudovat.

Vzhled sklepní uličky, fasády lisoven
Jednou z hodnot sklepní uličky je jejich pohledová fronta směrem od vinic od Znojma. Po vykácení většiny nevhodných dřevin před sklepy bude ulička ještě více vidět. Je však nutné při opravách či stavbě nových sklípků dodržovat zásady výstavby v současném duchu

a nenarušovat charakter sklepní uličky. Nové sklepy nemusí nutně dodržovat uliční čáru okolních sklepů, je možné, aby některé z nich ustoupily o několik metrů od stávající uliční čáry, avšak ne až na druhou stranu pozemku.

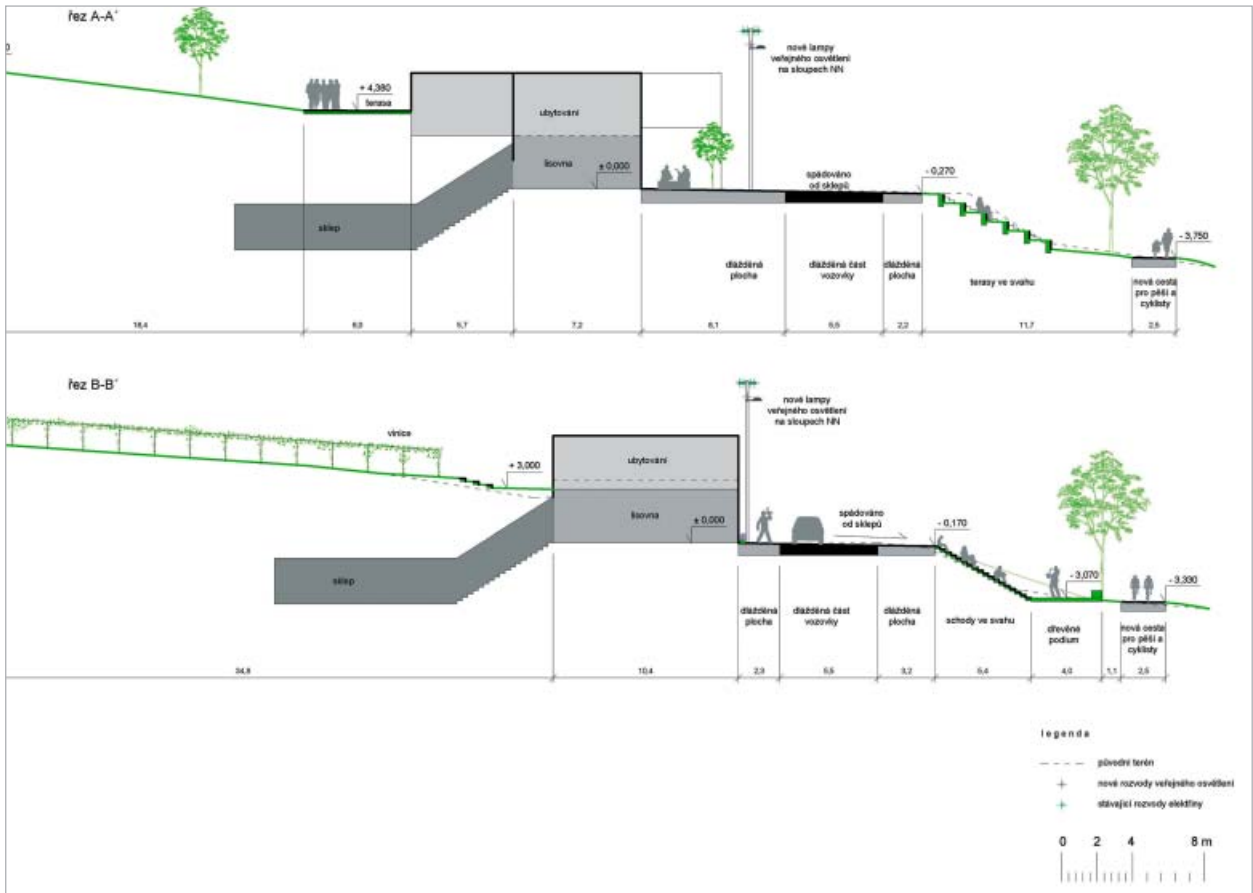
Měla by vzniknout pravidla, podle kterých lze úpravy provádět. Nejdůležitější z nich jsou tato: Doporučujeme zejména výškovou regulaci dle okolních objektů. Dále by bylo vhodné dodržet tvar, hmotu – štitová orientace, poměr výšky a šířky objektu. Jako problém v současnosti vidíme neestetické řešení některých fasád. Čelní fasáda by měla respektovat tradiční tvarosloví – velikost a umístění otvorů, neměly by zde vznikat např. balkony, velká francouzská okna atd. Fasáda může být doplněna popínavou vinnou révou nebo svítidlem nad vstupem. Při návštěvě sklepních uliček, které respektují určitá stavební pravidla, je jasné, že tyto uličky se lidem více líbí, jsou pohledově hezčí. Proto doporučujeme fasády také sjednotit. Doporučujeme všechny úpravy konzultovat s architekty.

Střechy jsou vidět od vinic od Znojma. Doporučujeme je dělat z pálené červené tašky.

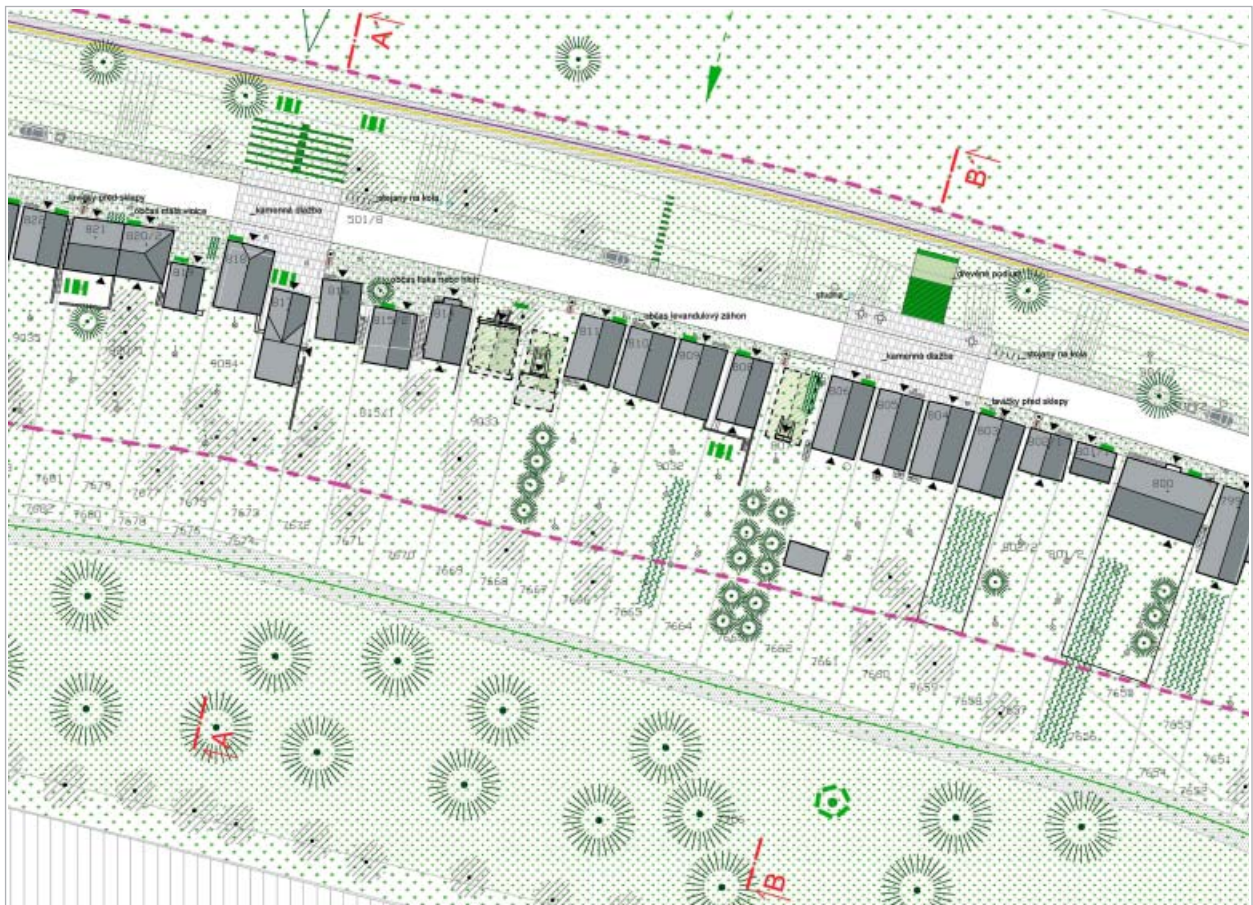
Zadní objekty v zahradách za sklepy by neměly převyšovat objekty lisoven.

Pohledová fronta vrboveckých vinných sklepů – současný stav

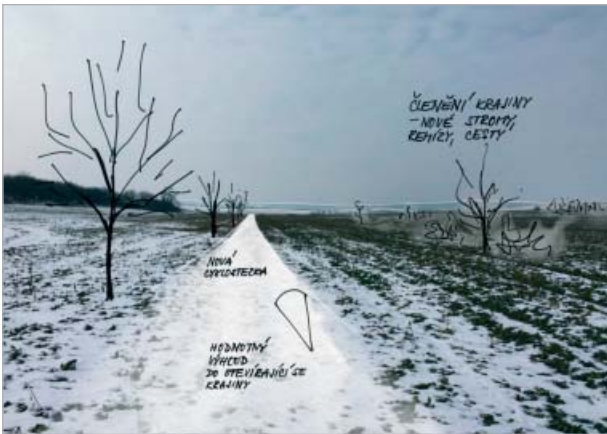
Příčné řezy sklepní uličkou

Situace lokálních center ve východní části sklepní uličky

Situace v okolí lokálního centra západní části sklepů

Skica nové cyklostezky a členění pole

Skica nové polní cesty

Skica úpravy fasád lisoven

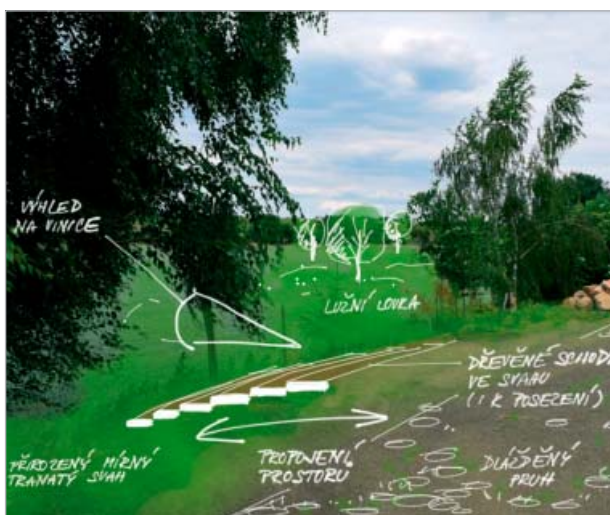
Skica úpravy předprostorů lisoven rozděleného do několika pásů

Skica úpravy předprostorů sklepů

Skica úpravy předprostorů sklepů

Skica úpravy svahu před sklepy

Skica vedení nové cyklostezky

Skica využití zadních zahrádek za lisovnyami k posezení

Jak přilákat turisty do sklepní uličky a co vylepšit

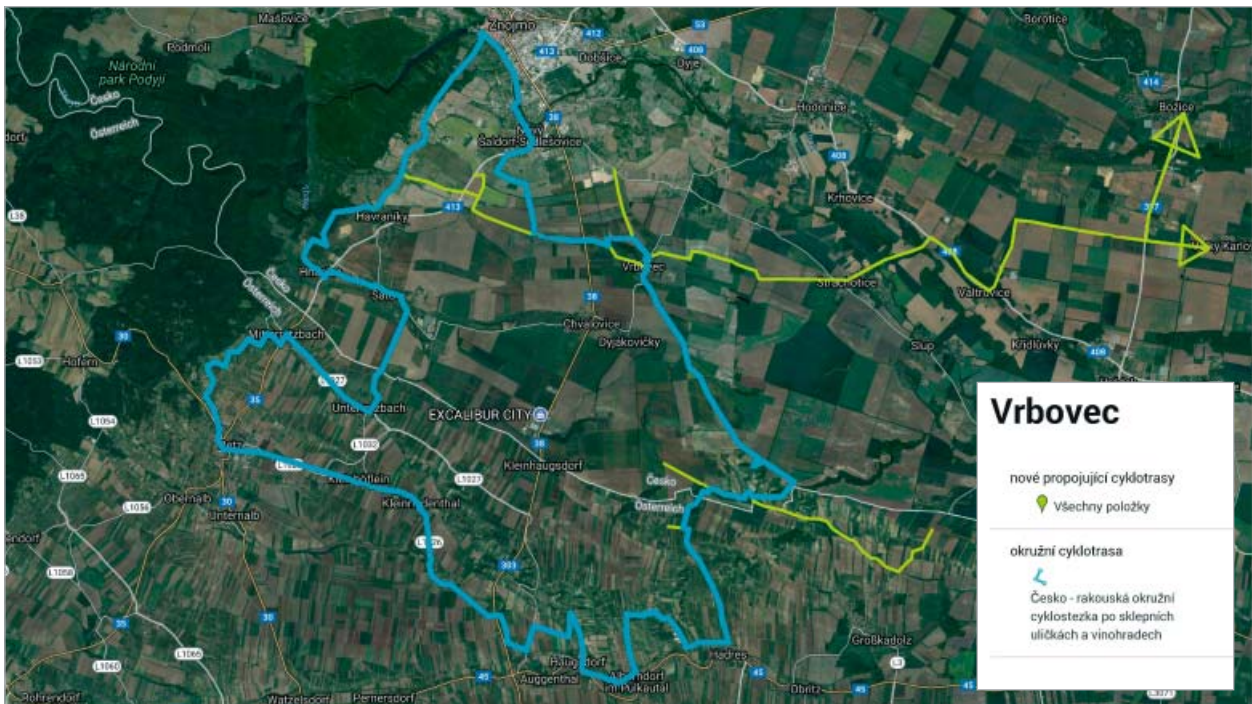
Dle ankety je v obci dostatek zajímavých vinařských akcí během roku, je však důležité pracovat na jejich vylepšování. Bylo by vhodné mít ve sklepní uličce stále co nabídnout, i ve všední den – domluvit se mezi vinaři a střídat se. Pracovat na větší informovanosti a propagaci rovněž doporučujeme.

Ubytování pro turisty v obci

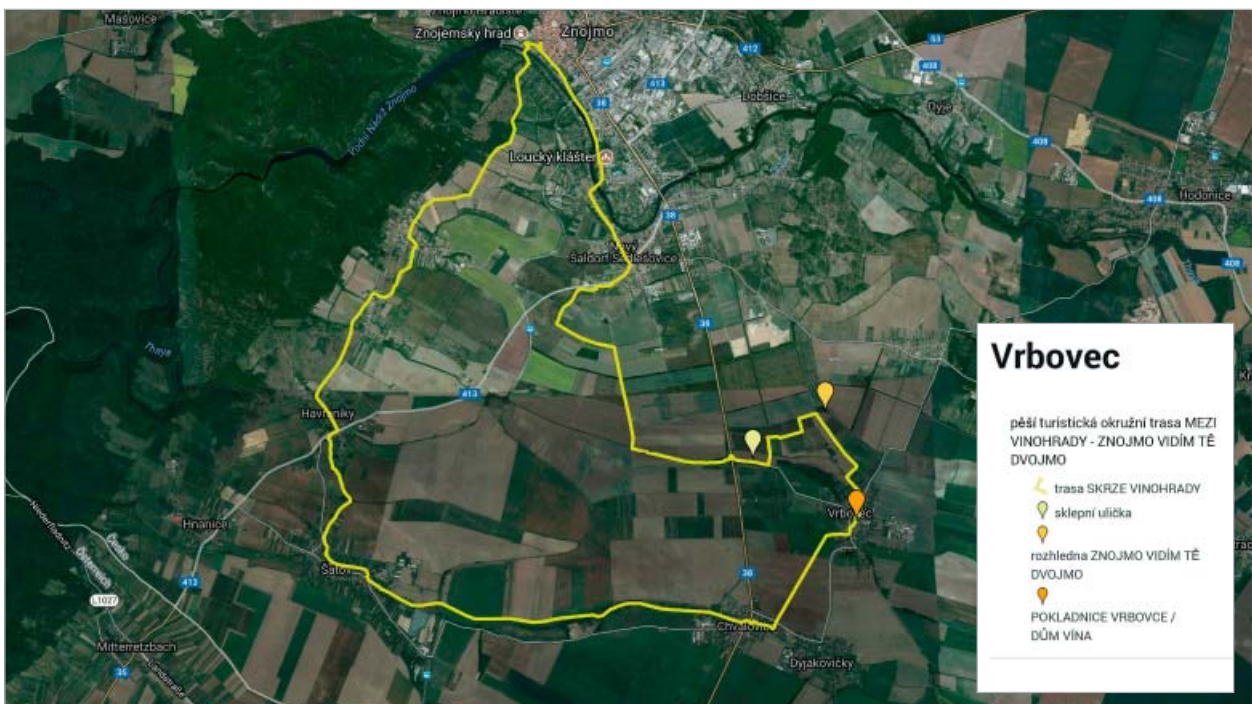
Podkroví lisoven je možné využít jako ubytování pro hosty. V obci nabídka ubytování chybí a zájem turistů by byl. Pokud majitel sklípku podkroví nevyužívá, je pro něj tato varianta výhodná. Ubytování přímo v místě sklípků bude pro hosty zajímavé a pro majitele a obec ekonomicky přínosné. Ubytování ve sklepních uličkách by mělo být prostorově skromné. Nesmí zde vznikat objekty předdimenzované. Prostorově skromné však neznamená nezajímavé pro turistu – ba naopak. Sklepní ulička by neměla sloužit jako trvalé bydliště. Při větších akcích navrhujeme využít louku v západní části sklepů severně od sklepů ve vlastnictví města Znojma k parkování a k příležitostnému stanování. Na tuto louku bude rovněž dovedena nová cyklostezka. Místo pro stanování může být odděleno od sklepů např. malými vinicemi.

Lužní krajina na louce

Jako problém chápeme pole pod sklepy, které je v současnosti bariérou mezi sklepní uličkou a vinicemi. Dříve zde tekla voda a byly zde stromy. Velmi doporučujeme odkoupit pozemky pod sklepy a místo pole sem navrátit lužní krajinu. Jednalo by se o louku s občasně vysazenými listnatými stromy (např. duby letní, jilmy habrolisté, jasany, olše). Krajina bude lépe zachytávat dešťovou vodu. Volná louka umožní expanzi akcí vinařské uličky. Přímou návazností svahu na louku tedy zvětšíme pobytový prostor, člověk může ze sklípku vyběhnout rovnou na trávu. Bude zde dostatek prostoru pro venkovní pobyt. Louka propojí uličku s protějšími vinicemi.

Širší vztahy – návrh nových cyklotras – propojení s Rakouskem

Širší vztahy – návrh pěší trasy po sklepních uličkách

Autor územní studie: City Upgrade, s. r. o.
 (Ing. arch. Ivo Pavlík, Ing. arch. Lucie Kadrmanová Chytilová,
 Ing. arch. Vratislav Ansoerge),
 www.cityupgrade.cz, duben 2018
Vypracovali: Ing. arch. Ivo Pavlík, Ing. arch. Anita Prokešová,
 geobotanik Mgr. Jan Albert Šturma
Pořizovatel: Městský úřad Znojmo, odbor výstavby,
 odd. územního plánování
Webové stránky studie: www.vrbovec.ctyupgrade.cz

Ing. arch. Anita Prokešová
 City Upgrade, s. r. o.

Veřejná prostranství malých sídel

Pokud ve městech plní veřejná prostranství významné společenské, kulturní a sociální role jako místo potenciálního setkávání, platí to pro malá venkovská sídla dvojnásob. Obyvatelé ve venkovských obcích, kteří bydlí ve velké většině ve vlastních rodinných domech, původních zemědělských statcích a případně v malých bytových domech, mají pouze omezené možnosti vzájemného potkávání a setkávání a tedy i navazování sociálního kontaktu a partnerství.

Po ztrátě velkého množství pracovních příležitostí především v zemědělské výrobě (pokles z cca 500 000 v roce 1989 na cca 80 000 ekonomicky aktivních v roce 2018 (Zelená zpráva MZE ČR) zmizely z venkovských obcí možnosti sousedského setkávání v práci. Většina ekonomicky aktivního obyvatelstva z obce vyjíždí do zaměstnání mimo, děti dojíždějí do škol a možnosti společenského kontaktu, krátké výměny informací, sdílení společných zážitků apod. se výrazně omezily.

Pokud v obci dosud funguje hospoda nebo její roli a funkci plní požární zbrojnice, je společné posezení u piva jednou z možností sociálních kontaktů. Tuto možnost, jak vyplývá z charakteru hospody a kultury společného pití piva, využívají především muži v aktivním věku, případně senioři. Ženy na venkově ke sdílení zážitků a příběhů využívaly tradičně obchod nebo dířve i pojízdnu prodejnu, kde se setkávaly, zdržely a probraly poslední novinky. Společné čekání na dovoz pečiva, zeleniny nebo jiných potravin do krámu ženy všech věkových kategorií využívaly právě na tyto chvíle sdílení. Po zániku části maloobchodu a praktické likvidaci pojízdny prodejen takovou možnost ztrácejí a přicházejí o možnost výměny zkušeností, zážitků nebo i banálních zpráv.

Historické a velmi tradiční místo setkávání všech věkových a sociálních skupin, které žijí v obci, býval kostel. Ani po roce 1990 nedošlo k razantní obnově významu církve pro společenský život na většině území Česka a kostel nebo kaple již nemůže plnit sociální role. Přesto v obcích jižní a jihovýchodní Moravy a v omezené míře i v jižních Čechách se podařilo obnovit a posílit význam církevního společenství, a v obcích, kde existuje vyšší podíl věřících, kteří pravidelně navštěvují (nedělní) bohoslužby, může docházet a dochází nejen ke sdílení víry, ale i k výměně informací, společnému klábosení a probírání posledních novinek například po skončení bohoslužby. Společně postávající skupiny obyvatel před kostelem dokládají důležitost a potřebnost takových chvil pro sociální stabilitu komunity.

Po redukci nebo dokonce zániku tradičních míst setkávání roste význam veřejného prostranství, na venkově především návsi, jako možnosti, kde se obyvatelé venkovské obce mohou setkat, spolu promluvit a společně sdílet jak zcela běžné, tak i mimořádné příběhy, zkušenosti nebo zážitky, a současně mohou společně plánovat a připravovat další aktivity v obci. Význam návsi jako místa setkávání proto velmi výrazně roste.

Náves jako dominantní veřejný prostor jak z hlediska polohy, tak i z hlediska funkcí je pro společenský a kulturní život v obci významná a plní celou řadu zásadních funkcí pro kvalitu života v obci. Náves je hlavní komunikační uzel v obci, propojení pěších cest i místních komunikací a místo, kde se křížují nečastější směry pěších a cyklistických tras a cest místních obyvatel. V centrální poloze obce je často umístěna zastávka autobusu a i čekárna nebo místo u autobusové zastávky se podílí na celkovém výrazu tohoto ve-

Kostelík – městys Slabce (okr. Rakovník)

řejného prostoru. Tradičně návěs plní roli reprezentačního místa obce a jsou zde umístěny lokální památky, pomník, dříve i například některé sakrální prvky drobné architektury nebo ve větších obcích a městýsech i kašny apod.

Návěs je logickým středem venkovské obce. Proto je zcela přirozené, že do centra obce jsou velmi často umísťovány jak tradiční nástěnky a informace o aktivitách spolků, obecního úřadu nebo sdružení v obci, tak i nověji různé informační tabule například o historii obce, o významných rodácích, turistické mapy a další panely, které informují o pamětihodnostech v obci a jejím okolí. Protože návěs je skutečným centrem obce, je proto zcela přirozené, že v prostoru návěsi se konají nebo mohou konat také oslavy tradičních svátků a slavností, které se na venkově velmi významně slaví a jejichž tradice se udržuje nebo i roste. Jako společné svátky a slavnosti lze uvést například slavení masopustu, poutě v obci, ne tak často i další slavnosti spojené se zemědělským ročním cyklem jako jsou třeba dožínky. Kvalitně upravený veřejný prostor musí být schopen nabídnout možnosti pro takové role na venkově obvyklé a tradiční.

Návěs také plní environmentální funkci, představuje často zelený prostor s trávnikem, vzrostlými stromy a ve většině obcí i s vodní plochou. Údržba a vizuální vzhled návěsi je tak významnou vizitkou venkovské obce a většina obyvatel chápe vzhled tohoto veřejného prostranství jako významnou vizitku celé obce.

Při pohledu na výčet funkcí je zřejmé, že rozdílnost požadavků a nároků na takto definovaný veřejný prostor je velmi různorodá a pravděpodobně často i protichůdná. Proto je nutné, aby použité drobné architektonické prvky a stejně tak i koncept celého prostoru byl navržen tak, aby v maximální míře na jedné straně umožňoval naplnění funkcí, a na druhé straně neomezoval další potenciální možnosti využívání veřejného prostranství jako místa pro každodenní setkávání, posezení a výměnu názorů sousedů v obci. Návěs musí hodně vydržet a její provoz musí být levný nebo dokonce bezúdržbový (kromě sekání trávy).

Kromě velkých slavností nebo mimořádných ročních akcí musí veřejné prostranství nabídnout i pohodlná, přívětivá a příjemná místa k posezení různých generací v obci. Především senioři by měli mít možnost se setkávat, posedět v zastíněném prostoru, sledovat společenský nebo i dopravní ruch v obci a přitom diskutovat aktuální novinky ze života konkrétní obce.

Z urbanistického hlediska je hlavní veřejné prostranství v obci místem, kde jsou tradičně umístěny hlavní přirozené dominanty obce, jakými jsou kostel nebo kaple, často je dominantní stavbou na návěsi radnice,

někdy je to obchod, hospoda, škola nebo další budovy, které slouží pro veřejnost. Dobré prostorové řešení veřejného prostoru nesmí omezovat nebo potlačovat přirozené vazby mezi dominantními stavbami a trasami, které k nim vedou.

Socialistické období rozvoje venkova zanechalo mnohá dědictví. Jedním z nich je teze, která sehrála významnou roli především v 50. a 60. letech a promítala se i do dalších dekád a v té či oné podobě dosud nevyzimela. Touto tezí bylo a stále je přiblížení, vyrovnání vesnice a města. Realizace této teze se pak velmi konkrétně promítla do rozšiřování typicky městských stavebních prvků a detailů i do venkovského města snad s vírou, že pokud vesnice budou vypadat jako malá města, budou v nich obyvatelé mít stejnou kvalitu života jako ve městě. Takový trend se promítl a dosud promítá i do architektonického vybavení a prostorového uspořádání návěsního prostoru. Je nutné proto velmi jasně zdůraznit, že veřejný prostor ve venkovské obci se nemá svým výrazem podobat náměstí, mimo jiné i proto, že na venkově neslouží dominantně jako místo prodeje a nákupu zboží a historicky jako místo trhu.

Veřejný prostor v obci také nesmí a nemá plnit roli parkoviště se zpevněnými (asfaltovými) plochami pro parkování buď obyvatel nebo dočasná parkoviště třeba pro zemědělskou techniku nebo občas i nákladní vozy, pokud v obci je provozovatel autodopravy.

Návěs v tradiční české nebo moravské venkovské obci je zcela jistě s dostatkem zeleně, ale neměla by mít charakter parku se záhony květin, pěstěného trávniku a třeba růžových keřů okolo pomníku padlým v obou světových válkách. Mlatové cesty nebo pískem vysypané cestičky lemované bílými kameny směrem k významným budovám a pomníkům nejsou vyjádřením vyspělosti obce, ale nepochopením smyslu a významu návěsi. Náročné a relativně drahé parkové prvky jsou buď po čase neudržované, zchátralé anebo obec musí vynakládat velké lidské i materiální úsilí na udržení dobrého stavu takto nevhodně umístěných prvků do veřejného prostranství. Jsem také

Nástěnky – Dolní Město (okr. Havlíčkův Brod)

přesvědčen, že náves není arboretum, kde jsou umístěny více či méně nepůvodní skupiny stromů. Skupiny stříbrných smrků, tují a dalších stálezelených stromů nepatří do českého venkovského prostředí.

V několika posledních letech se pravděpodobně pod vlivem dostupného dotačního programu rozšířily stavby dětských hřišť i ve venkovských obcích. Nejsem přesvědčen o správnosti takového kroku a potřebnosti budovat dětská hřiště i na venkově. Je to další příklad nevhodného převzetí městského mobiliáře ve venkovské obci. Dětské houpačky, prolézačky a skluzavky ve své podstatě suplují přirozené přírodní prostředí

a nahrazují dětem ve městě nedostatek normálního využití v přírodě. Pokud už obec takové hřiště pořizuje, jsem přesvědčen, že nepatří do hlavního společenského centra obce a že má být umístěno v obci jinde.

Po roce 1990 se podařilo na českém venkově zcela změnit chování obyvatel obcí při nakládání s komunálním odpadem. Kromě likvidace černých skládek se podařilo rozšířit a prosadit systém třídění odpadu do sběrných nádob a tato změna chování nepochybně velmi přispěla ke zlepšení prostředí v okolí venkovských obcí. Přesto považuji za nutné upozornit, že navzdory tomu, že náves je skutečně středem venkovské obce a že se zde kříží pěší cesty, není nutné také v tomto reprezentativním prostoru deponovat nádoby na sběr tříděného odpadu. Jako mimořádně nešťastné pak považuji jejich umístění přímo do středu návsi, na okraj trávníku tak, aby byly viditelné z mnoha pohledů.

Při formování prostorového uspořádání návsi a hledání tvarosloví pro drobné architektonické prvky na návsi považuji za zcela zásadní vést velmi intenzivní diskusi s obyvateli obce a tedy i potenciálními uživateli nově tvořeného veřejného prostoru. Na druhé straně je ale nutné zdůraznit, že právě dopady výše diskutované teze „přiblížení vesnice městu“ se často projevují v tom, že mnozí obyvatelé venkovských obcí si nejsou plně vědomi hodnot a rolí veřejného prostoru a rádi prosazují městské prvky nebo městské stavební vzory i v jejich vesnici. Roli urbanisty, architekta, který projektuje nové uspořádání veřejného prostoru, vidím tedy i v tom, že vede dialog a přesvědčuje hlavní lokální aktéry o potenciálních funkcích nově koncipovaného veřejného prostoru a zdůrazňuje jeho typické venkovské znaky. Nepodléhat módnosti „městské je dobré“ považuji za velmi podstatné, byť často v diskusi velmi obtížné.

Jako jeden z největších problémů uspořádání veřejného prostoru pak vidím především v nepřirozeném designu místa a umístění nepřirozených a nepůvodních bariér do plynulého pohybu. Uměle prosazené parkové cesty, mnohá

Rekonstrukce náměstí – Mašov (okr. Turnov)

zábradlí a jiné bariéry, které omezují volný a tedy svobodný pohyb obyvatel, vedou k degradaci a ke ztrátě variability návsi pro naplnění různých očekávání a různých funkcí.

Při přípravě nové koncepce veřejného prostoru ve venkovské obci považuji za důležité zdůraznit některé tradiční a typické prvky, které podle mého názoru tvoří jasně definovaný charakter venkovského prostředí. Jako velmi charakteristický prvek, který po staletí formoval veřejný prostor ve venkovské obci, byl a je návesní rybník. Původně hasičská nádrž, která také sloužila pro doma chované vodní ptactvo, byla typickým znakem návsi. Návesní rybník byl lemován stromy, měl pozvolné břehy s nepravidelným tvarem a často vedle něj byla ve stínu stromů i lavička nebo drobné posezení. Rybník na návsi nejde nahradit pravidelnou, obdélníkovou požární nádrží se šikmými betonovými bloky, které tvoří břehy, a lemovanou neudržovaným rezačným zábradlím, které má zabránit pádu do vody. V době nastupujícího sucha je návesní rybník i potenciálním zdrojem vody například na zalévání zeleně a stromů na návsi.

Dalším typickým znakem, který charakterizuje středoevropskou venkovskou obec, je dostatek vysoké stromové zeleně a absence keřového patra na návsi. Vysoké stromy poskytují v horkých dnech stín, zpříjemňují pobyt na návsi a umožňují lepší možnosti pro setkávání obyvatel. Při volbě dřevin velmi doporučuji orientovat se na místě typické a tedy původní druhy a to i za předpokladu zvýšeného úsilí při úklidu popadaného listí na návsi. Považuji za mnohem efektivnější na návsi umístit stromy s košatými korunami a nikoliv speciálně šlechtěné zákrsky s malou listovou plochou, které nedávají dostatek stínu a neumožňují v letních dnech příjemný pobyt na návsi. Stromová zeď by se měla doplňovat, měla by být variantní a relativně dlouhodobá bez výrazné a náročné každoroční údržby.

Považujeme-li náves za místo setkávání obyvatel obce, je nutné k takovému setkávání vytvářet podmínky. Proto na návsi patří zastíněné místo, kde je možné posedět u stolu, na lavičkách a společně trávit čas a sledovat okolní

Ždár u Jesenice (okr. Rakovník)

dění. Takové posezení nesmí být umístěno někde v ose všech pohledů a směrů, ale mimo na návsi v ústraní tak, aby sedící na lavičce, v altánu nebo u stolku neměl trvalé pocit, že je sledován a že je na něj vidět z oken všech domů ve vsi.

Návés by měla zůstat volně prostupná, průchodná. Nepovažuji za nutné budovat parkové cesty a vyznačovat tak uměle budoucí trasy pohybu osob. V každém případě doporučuji odstraňovat z návsi všechny bariéry a překážky, které brání prostupnosti veřejného prostoru.

Centrální prostor je přirozenou křižovatkou silnic. Nepovažuji za nutné všechny silnice včetně malých místních komunikací doplnit chodníky a oddělit tak pochůzný a silniční prostor, ale plně respektuji u hlavních průjezdných komunikací, které obcí procházejí a které mají vyšší dopravní zatížení, budování chodníků. V těch skutečně malých českých a moravských vesničkách, které leží mimo hlavní přepravní trasy, chodníky potřeba nejsou. Tam kde se jedná o větší obce s vyšší frekvencí, je vybudování chodníku již na místě.

Za zcela samozřejmé považuji umístění autobusové zastávky a drobné a kryté čekárny. Čekárna nemusí a nemá mít charakter zdobného venkovského domu a ani futuristického díla, ale svojí funkčností a současně nenápadností má zapadat do celkového prostoru návsi.

Všechny drobné architektonické prvky, které plánujeme umístit na návés, by měly vycházet z lidského měřítka a neměly by na sebe strhávat svojí monumentalitou, velikostí nebo architektonickým pojetím pozornost. Pozornost si zaslouhuje celá návés a nikoliv jednotlivé prvky na ní umístěné.

Zdánlivě banální školní úloha uspořádání veřejného prostoru ve venkovské obci se překvapivě při sledování skutečných realizací na českém venkově ukazuje jako poměrně komplikované a často velmi obtížné zadání. Je asi nošením sov do Athén konstatovat, že skutečně úspěšné projekty revitalizace centrálních prostorů ve venkovské obci není možné vidět pouze na rýsovacích prknech projektantů nebo v několika měsících po dokončení, ale teprve po čase. Kritériem úspěšnosti konkrétních změn je pro mě poznání, že navržené prvky skutečně místní obyvatelé využívají, že se na návsi pohybují a že ji využívají pro posilování svých sociálních kontaktů.

Foto © archiv autora.

RNDr. Radim Perlín, Ph.D.
Výzkumné centrum Rural
Přírodovědecká fakulta
Univerzity Karlovy

Příprava rekodifikace veřejného stavebního práva v České republice

Potřeba zásadní změny celého veřejného stavebního práva v České republice se naplno projevila v průběhu projednávání poslední novely stavebního zákona (přijata zákonem č. 225/2017 Sb.), která přinesla sice podstatné, leč dílčí změny. Aby byla úprava veřejného stavebního práva efektivní a funkční, přinesla skutečné zjednodušení přípravy staveb a povolovacích procesů, je nezbytné připravit nejen nový stavební zákon, ale je nutné navrhnout a přijmout i zásadní úpravy mnoha souvisejících zákonů a provést též podstatnější reformu veřejné správy v České republice.

Podle ustanovení § 14 odst. 1 kompetenčního zákona je Ministerstvo pro místní rozvoj kromě jiného ústředním orgánem státní správy ve věcech územního plánování a stavebního řádu, tzn., že plně zodpovídá za tyto dvě oblasti, včetně legislativy. Podle ustanovení § 24 kompetenčního zákona ministerstva pečují o náležitou právní úpravu věcí patřících do působnosti České republiky; připravují návrhy zákonů a jiných právních předpisů týkajících se věcí, které patří do jejich působnosti, jakož i návrhy, jejichž přípravu jim vláda uložila; dbají o zachování zákonnosti v okruhu své působnosti a činí podle zákonů potřebná opatření k nápravě.

Základním a stěžejním právním předpisem, který je v gesci Ministerstva pro místní rozvoj, je stavební zákon, který je převážně procesním předpisem a který vedle části územního plánování, obsahuje procesní ustanovení týkající se rozhodování o umístování a povolování stavebních záměrů, tj. o vyřízení žádosti stavebníka o povolení požadovaného stavebního záměru.

V programovém prohlášení vlády se vláda na úseku stavebního práva zavázala:

- podpořit a zrychlit výstavbu v České republice,
- prosadit rekodifikaci veřejného stavebního práva,
- zjednodušit a zkrátit přípravu staveb pro zvýšení konkurenceschopnosti,
- připravit jednotný model pro správu a prezentaci územních plánů, který přispěje k jejich jednodušší čitelnosti pro občany i veřejnou správu a umožní jejich vzájemnou koordinaci,
- připravit opatření proti dalšímu záboru kvalitní zemědělské půdy, včetně podpory přednostní výstavby na brownfieldech nebo povinnosti náhradních rekultivací.

Je potřeba uvést, že Ministerstvo pro místní rozvoj již v září roku 2017 připravilo materiál „**Rekodifikace veřejného stavebního práva – Základní teze**“, který projednala vláda. Tento materiál identifikoval klíčové problémy v oblasti veřejného stavebního práva a definoval oblasti, kterým je třeba se v rámci rekodifikace věnovat.

V další fázi pak byl zpracován materiál „**Rekodifikace veřejného stavebního práva – Informace o hlavních směrech a cílech rekodifikace**“, který již podrobněji rozpracovával

předešlé teze. I tento materiál byl předložen vládě pro informaci a to v září 2018 a již obsahoval návrh řešení vybraných témat a problémů.

Jedním z cílů tohoto materiálu bylo mj. také názorně členy vlády seznámit s tím, jak složitá je problematika stavebního práva v ČR. Pro tuto prezentaci byla zvolena metoda „koláčových“ grafů, které názorně zobrazovaly, kolik a jaké zákony do těchto procesů zasahují, a v gesci kterých ústředních orgánů tyto zákony jsou.

Na úseku **územního plánování** tento materiál zmiňoval několik problémů, kterým bude nezbytné se podrobně věnovat. Jmenovitě uváděl, že bude potřeba řešit:

- absenci dokumentace v dostatečné podrobnosti, na základě které by bylo možné rychle umisťovat celostátně významné záměry, včetně záměrů společného zájmu, zejména tedy staveb veřejné dopravní a veřejné technické infrastruktury;
- absenci dokumentace mezi úrovní kraje (zásady územního rozvoje) a obce (územní plán), která by umožňovala koordinaci území více obcí, avšak ne území celého kraje, která by případně cele nebo částečně nahradila územní plán;
- roztržitost úpravy na úseku regulačních plánů, která mj. vede k jejich omezenému využívání v rámci systému územně plánovacích dokumentací;
- možnost podmínit využití navrhovaných zastavitelných ploch povinným zpracováním regulačního plánu ve vazbě na předcházející body (včetně pečlivého nastavení přechodných ustanovení tak, aby nedošlo k zastavení výstavby);
- roztržitost informací veřejné správy o území – existence velkého množství datových skladů a registrů, častá duplicita dat, jejich nepřesnost; neexistující registry veřejné správy, které by poskytovaly garantované informace o území.

Další identifikované problémy, které bude třeba řešit, byly spojeny s procesem projednávání a vydávání územně plánovacích dokumentací. Podle současné právní úpravy jsou územně plánovací dokumentace vydávány formou opatření obecné povahy podle správního řádu a je možný jejich následný přezkum, které se ukázalo být v praxi mnohdy velmi problematickým institutem. Na tomto úseku materiál uváděl následující body k prověření:

- forma vydávání územně plánovací dokumentace, tedy v současné době opatření obecné povahy podle správního řádu a možnost a rozsah jeho soudního přezkumu;
- tzv. incidenční přezkum opatření obecné povahy se zpětnými účinky, který umožňuje správnímu soudu na základě žaloby proti rozhodnutí, jež vychází z opatření obecné povahy, na návrh přezkoumat i toto opatření obecné povahy;

fické úlohy. Tento stav je žádoucí i pro investory a developery, kteří se pohybují napříč celou Českou republikou.

Konstatováno též bylo, že **územní plánování za současné právní úpravy pouze omezeně čelí novým výzvám** a pouze omezeným způsobem řeší ekonomický rozměr území, přičemž však lze konstatovat, že procesy územního plánování mají na ekonomické procesy v území nemalý vliv.

A jako poslední problém byl identifikován prakticky **neexistující průběžný výzkum v oblasti architektury, územního plánování, urbanismu, stavebnictví a souvisejících disciplín**. Tuto roli dosud nebyla schopna nahradit ani jednotlivá pracoviště českých vysokých škol a univerzit a v některých ohledech problematické se jeví také zadávání výzkumných potřeb přes Technologickou agenturu ČR. Bude proto nezbytné zavést organizaci, která by prováděla systematický výzkum v oblasti architektury urbanismu, územního plánování, stavebnictví a souvisejících disciplín, vyhodnocovala probíhající změny a trendy, a na základě výzkumu a vyhodnocení navrhovala potřebnost a reálnost úprav v právních předpisech, vyhláškách a metodických pokynech a vydávala a spravovala odborné publikace na tomto poli.

Již v době přípravy tohoto materiálu **vstoupilo do procesu přípravy nového stavebního zákona** rozhodnutí premiéra o tom, že návrh věcného záměru připraví pro ministerstvo externě Hospodářská komora ČR, přičemž ambiciózní harmonogram uváděl, že:

- návrh věcného záměru nového stavebního zákona bude připraven do prosince 2018;
- schválení věcného záměru vládou bude do března 2020;
- zpracování paragrafového znění návrhu stavebního zákona a změnového zákona bude provedeno do května 2020;
- schválení návrhu zákona vláda do srpna 2021.

Aby ministerstvo mělo vliv na přípravu celého návrhu, bylo mezi ním a Hospodářskou komorou ČR uzavřeno memorandum o spolupráci, podle něžž bylo při přípravě věcného návrhu nutno vycházet právě z výše uvedeného materiálu, který byl pro věcný záměr chápán jako základní rámec.

Proto byly na jednotlivých úsecích definovány základní cíle. Na úseku územního plánování šlo o následující body:

I. Obsah, schvalování a závaznost územně plánovací dokumentace obce budou vycházet z pojetí ve vyspělých státech Evropské unie.

- podoba územně plánovacích dokumentací bude vycházet z tradičního, čitelného a srozumitelného pojetí ve vyspělých státech EU
- transparentní, jasná, dostupná a jednoznačná územně plánovací dokumentace srozumitelná pro všechny uživatele (malé, velké, veřejné, soukromé, domácí i zahraniční)
- zjednodušení dokumentace, zavedení geoportálu

II. Nová hierarchie územně plánovacích dokumentací

- hierarchická územně plánovací dokumentace (stát, kraj, obec)
- vznik celostátní dokumentace řešící v dostatečné podrobnosti celostátně významné záměry
- vyšší územně plánovací dokumentace bude přebírána do nižší územně plánovací dokumentace
- rozdělení územních plánů na koncepční plány a zástavbové plány
- zachování územně plánovacích podkladů a jejich výhledové zpřístupnění na geoportálu

III. Změny ve formě vydávání územně plánovací dokumentace a jejich důsledná teritorialita

- úprava institutu opatření obecné povahy jako formálního nosiče územního plánu
- alternativně návrat k dřívější formě územních plánů v podobě obecně závazných vyhlášek
- omezení následného přezkumu územních plánů
- posílení a jasné vymezení aktivní legitimace pro podávání připomínek či námitek vůči návrhům územních plánů

IV Jasně stanovené časové a teritoriální omezení soudního přezkumu územně plánovací dokumentace a zákaz zpětných účinků zrušení územně plánovací dokumentace

- zvýšení právní jistoty a stability právního prostředí a posílení ochrany ústavně zaručených práv na územní samosprávu a na ochranu vlastnictví v době, v níž platil určitý územní plán
- případné zrušení územního plánu soudem nesmí mít dopady na povolení a práva vzniklá v době jeho platnosti
- nemožnost dosažení zpětných účinků zrušení nezákonných územních plánů
- omezení aktivní legitimace subjektů, do jejichž veřejných subjektivních práv územně plánovací dokumentace s ohledem na svoji územní působnost nezasahuje

V. Zavedení jednotného standardního datového modelu pro vybrané části územně plánovacích dokumentací a podkladů a zavedení jednoho národního geoportálu územního plánování

- jednotná prezentace všech výstupů z územně plánovací činnosti
- rychlejší rozhodovací procesy
- přehlednost pro veřejnou správu, občany i investory
- všechny výstupy z územně plánovací činnosti jsou dostupné na jednom místě v jednom formátu
- možnost provádět nad daty operace a úlohy
- zveřejňování výstupů z územního plánování jako otevřených dat

VI. Posílení ekonomického rozměru územního plánování

- spravedlivější zpoplatnění využívání území
- omezení spekulativně vymezovaných zastavitelných ploch

- odstranění blokáce území a zamezení neefektivnímu zabírání půdního fondu
- zvýšení příjmů do státního rozpočtu

Současně bylo v závěru konstatováno, že vzhledem k tomu, že proces rekodifikace veřejného stavebního práva bude i podle velmi ambiciózního navrženého časového harmonogramu představovat časově náročný proces, tak z důvodů nezbytnosti řešení některých dílčích problémů co nejdříve, jsou navržena čtyři témata na dílčí novelu stavebního zákona, a sice:

- **Fikce souhlasného závazného stanoviska.**
- **Zrušení přezkumu závazných stanovisek podle § 4 stavebního zákona.**
- **Dokumentace na úrovni státu podrobně řešící záměr náležející do kompetence centrálních orgánů.**
- **Zavedení národního geoportálu územního plánování.**

Jako nástroj k řešení výše uvedených čtyř bodů byla zvolena dílčí novela stavebního zákona a správního řádu, kterou dostalo Ministerstvo pro místní rozvoj za úkol představit v termínu do 31. prosince 2018. Tento termín byl nakonec značným způsobem zkrácen a tyto body byly zařazeny do aktuálně připravované (další) novely zákona č. 416/2009 Sb.

Na závěr je nezbytné konstatovat, že české stavební právo si jistě velkou rekodifikací zaslouží. Právní okolí ke stavebnímu zákonu tvoří cca 80 zákonů, což svědčí o zcela zásadní roztržitosti a v důsledku i nepřehlednosti a komplikovanosti právní úpravy. Tuto skutečnost přehledně zobrazuje graf uvedený výše. Aby však došlo ke skutečné nápravě v oblasti veřejného stavebního práva, je nezbytné změnit nejenom stavební zákon, ale též uváděné další zákony, a je bezpodmínečně nutné, aby se na úpravách aktivně podílely ty rezorty, v jejichž kompetenci zákony tvořící „právní okolí“ ke stavebnímu zákonu jsou. Je však otázkou, zda takto složitý proces lze dokončit v rámci jednoho volebního období a není to spíše úkol dlouhodobějšího charakteru, který si zaslouží velmi pečlivou přípravu a veřejnou diskusi s odbornou i laickou veřejností.

Ing. Roman Vodný
ředitel Odboru územního plánování
Ministerstva pro místní rozvoj ČR

Urbanismus – 4. Průmyslová revoluce a soutěž Stavba roku 2018

Když se v roce 2013 na Hannoverském veletrhu prvně objevil pojem Průmysl 4.0, byl částí publika přijímán jako nový módní termín. Pro jiné se stal pojmenováním pro globální změny, ve kterých se nacházíme a které aspoň trochu všichni podvědomě tušíme. Po pěti letech je až neuvěřitelné, jak mnoho, tehdy jen naznačených změn, se dalo do pohybu, a my je bereme jakou součást běžného dne. Stali jsme se notorickými uživateli smartphonů, sledujeme postupnou přípravu samořídících aut a obáváme se o to, jak i vládou prosazovaná digitalizace veřejného života změní podmínky našeho zaměstnání a zda budeme stačit rychlosti změn a novinek. Jules Verne před 150 lety na základě tehdejších poznatků vědy vytvořil mnoho vizionářských pohledů, mnohé z nich jsou až neuvěřitelně blízké dnešnímu poznání. Dnes ale potřebujeme nové vize, které nám umožní nebyť překážkou probíhajících změn. Průmysl 4.0 přinese další revoluční změny v řádu pěti deseti let. A to jsme, dle jeho protagonistů, na samém začátku období, kdy samoučící se umělá inteligence začíná ovládat řadu strojů (robotů) a chystá se převzít kdysi tradiční lidské profese s n-násobnou efektivitou. Digitální svět zvyšuje naši efektivitu zpracováním a poskytováním obrovského množství dat a informací, na které bychom v nedávné minulosti museli vynaložit tolik úsilí, že by se nám je nevyplatilo získávat. Zatím trochu v pozadí stojí obor výstavby: Stavebnictví 4.0. Nelze očekávat v tváři měst změny jako v automobilismu, kde během 10–15 let mohou nahradit dnešní auta samořídící elektromobily. Stavby žijí v řádu sta let i déle a evropská města si pamatují celou naši evropskou civilizaci. Vznikala na cestách, které ještě obsluhovaly římské impérium. U nás v Čechách leží krajská města vždy při historické kupecké cestě, při významné řece či dokonce soutoku a mají staletou historii. Urbanizace v 19. století je spojena s rozvojem železnice a ten s první průmyslovou revolucí a rozvojem průmyslu. 20. století očima urbanistů je stoletím aut, která se stala motorem pokroku v Americe i v Evropě a významně se podepsala pod urbanistickým vývojem v posledním období i v ČR. Česká republika, nejprůmyslovější země světa, s 36% HDP, které tvoří průmysl, významně předbíhá i druhou průmyslovou mocnost Evropy Německo, která uvádí ve srovnatelné statistice jen 21%. A pokud dnes ekonomové dokazují, že špičkové firmy dosahují až 30% úsporu prostředků a 50% úsporu času na srovnatelnou výrobu, jsou obory, kde se mluví o násobcích. A přestože jsme si řekli, že asi tyto změny zažijeme v kulisách našich historických měst, je zjevné, že se jejich tvář bude také proměňovat, podobně jako naše požadavky na služby, které budeme od nich očekávat. Smart Cities nebudou o „chytrých lavičkách“, ale o změně stylu života, změně profesní a pracovní orientace jeho obyvatel, změně rozsahu služeb, forem trávení volného času apod.

O to víc by měla získat i naše profese: **Územní plánování je jediný komplexně pojatý zákonný systém, který upravuje proces vzniku konsensu o využívání území jednotlivci i celou společností.** Vyžaduje-li si proto dnešní situace rekodifikaci stavební legislativy, mělo by jejím cílem být nejenom odstranění dnešní přebujelé byrokracie a pseudodemokracie, které

nás zahrnovalo na chvost země s nejdelším a nejkompikovanějším stavebním řízením. Řešením není jen naplnění hesla: „jeden úřad, jedno řízení, jedno rozhodnutí“ a zkrácení povolování staveb, ale nastavení prostředí a nové vytvoření garancí v procesu stavebnictví 4.0. Nová legislativa musí být skutečně moderní garancí pro vlastníky nemovitostí v území, normou pro celospolečenské využívání území, regulátorem všech investičních záměrů i způsobů využívání území a základním předpisem pro výkon státního dohledu (povolování staveb) nad výstavbou v území, založeným na digitalizaci celého procesu a jeho demokratickém zpřístupnění a zjednodušení.

Náš obor se přitom musí vyrovnat s negativními jevy v území, jakými jsou: desurbanizace, ztráta střediskovosti, nesystematická výstavba technické a občanské vybavenosti, vyloučené regiony, vylidňující se území. Při bližším pohledu na stav územního plánování jsou zjevné téměř systémové nedostatky, mezi které patří: chybějící regulační plány, složitost schvalování ÚPD a jejich změn, forma schvalování a vyhlásování ÚPD a jejich soudní napadání a dodatečné rušení, absence urbanistické ekonomie, vyčíslení nákladů pro rozvoj území, absence plánovaných etap rozvoje území a jeho využívání. Dalším nedostatkem je formální izolace územního plánování. Jeho malé propojení se strategickým plánováním, samostatný vývoj Smart Cities, malá čitelnost a využitelnost plánů pro participaci obyvatel, malé vazby na jednotlivé oborové strategie: dopravní, energetické, sociální. Chybí jasná celostátní územní strategie opírající se o dlouhodobý předpoklad vývoje celostátní infrastruktury a ekonomických podmínek rozvoje státu.

Mluvíme-li o změnách v podmínkách územního plánování, musíme si být vědomi změn v jednotlivých procesech a formách výstavby, které konečnou podobu budoucí zástavby ovlivní. Jednu lze charakterizovat jako nZEB (budovy s téměř nulovou spotřebou energie), tento trend v sobě obsahuje požadavky ekonomické i ekologické a stanoví požadavky na urbanistickou strukturu, která je zatím téměř nezohledňuje. Druhý je nástup BIM (Building Information Modeling – management). Tvorba digitálního modelu staveb vytvoří nejen zcela nové pojetí a procesy při vzniku vlastní koncepce jednotlivých budov, ale i jejich posouzení a zapojení do okolní zástavby, je předpokladem pro robotizaci výroby stavebních výrobků, zásobování staveb i jejich výstavby a vytváří předpoklad pro vznik skutečného Smart Cities s nově koncipovanými službami, správou a údržbou. Jak bude vypadat doprava osob, jak a jaké budou dopravovány energie, jak se naučí člověk žít s umělou inteligencí, která jej bude obklopotvat?

Na některé otázky již dnes dávají odpověď výsledky již 26. ročníku soutěže Stavba roku a Urbanistický projekt roku 2018. Titulem Urbanistický projekt roku byl oceněn zastavovací plán letiště Praha, který v konkrétní podobě naznačil koordinaci dalších investic a dopravních vazeb jednoho z nejdůležitějších dopravních uzlů v ČR.

Zastavovací plán letiště Praha

URBANISTICKÝ PROJEKT ROKU

Autor doc. Ing. arch. Radek Lampo, dipl. arch. David Chistolm, Ing. arch. Tomáš Prouza, Ing. Libor Hrdoušek, Ing. arch. Tomáš Kroužil, Ing. arch. Pavel Fajfr, Ing. arch. Martina Chistolm, akad. arch. Vít Město, Ing. arch. Zuzana Koděšová, Ing. arch. Jaroslav Zima, Ing. arch. Jan Pech

Pořizovatel Český Aeroholding, a.s.

Stupeň dokumentace Zastavovací plán

Příhlašovatel Aeropolis; Sdružení ateliérů: ra15 a.s. + CNC ARCHITECTS a.s. + D3A s.r.o.

Rozloha 950 000 m²

Zastavovací plán letiště Praha

LOKALITA Praha - Ruzyně

Zcela nový, myšleno formálně metodicky, byl potom úkol: Územní studie krajiny ORP Kladno.

Územní studie krajiny ORP Kladno

LOKALITA Kladno

KONCEPCE ČLOUVÉ KVALITY KRAJIN KLADNENSKA

Územní studie krajiny ORP Kladno

Autor Ing. arch. Jitka Mejšnarová, Ing. arch. Martin Tunka CSc., Ing. Daniel Franke, Ph. D., Ing. arch. Martina Tunková, Ing. Vl. Mackovič

Pořizovatel Magistrát statutárního města Kladna

Stupeň dokumentace Územní studie krajiny

Příhlašovatel Ing. arch. Jitka Mejšnarová

Rozloha 350,81 km²

Ocenění získala i skupina regulačních plánů pro Kladno, která se pustila do těžkého úkolu, obhájit tuto potřebnou formu ÚPD v prostředí neustálého názoru na jejich formální zpracování a právních složitostí při jejich schvalování.

Regulační plány Kladno RP1, RP2, RP3 a RP4

LOKALITA Kladno

Regulační plány Kladno RP1, RP2, RP3 a RP4

Autor Ing. arch. Martina Portyková, Ing. Jan Pustějovský, Ph.D., Ing. arch. Šimon Vojtko, Ph.D.

Pořizovatel Statutární město Kladno, Ing. arch. František Müller, vedoucí oddělení architektury, územního plánování a rozvoje města

Stupeň dokumentace Regulační plán

Příhlašovatel Statutární město Kladno, Ing. arch. Ondřej Rys, předseda komise RM pro rozvoj města

Rozloha 69 ha, 113 ha, 6 ha, 23 ha

Vedle urbanistických výsledků byl neméně zajímavý i posun v řešení oceněných staveb. Cenu za uplatnění BIM udělovanou Nadací ABF a Radou CZ BIM získala budova v Nekázance, kde je možno porovnat dvojčce: digitální model s dokončenou realizací.

Porovnatelné výsledky prezentovala i nominovaná stavba Visionary z pražských Holešovic.

Ta navíc deklarovala přes deset tisíc odstraněných projektových kolizí v úrovni digitálního modelu, které nemusela řešit stavba dodatečnými úpravami a iniciativou jednotlivých řemeslníků. Takto připravený projekt pak umožnil i nasazení prvních robotů.

Moderní technologie se již nevyhýbají ani dopravním stavbám, což prezentovala v soutěži Stavba roku Středočeského kraje stavba dálnice D4 Skalka – II/118 firma Skanska, a. s. Technici rozestavili kolem stavby jen řídicí

jednotky, stavbu potom realizovali autonomní zemní stroje a finišery bez řidičů s trvalým přehledem o vykonané práci a stavu dokončené stavby ve vztahu k digitálnímu modelu: dvojčeti stavby.

Co z toho vyplývá pro územní plánování? Máme-li se stát partnery tohoto vývoje, je potřeba zvednout inspiraci BIM i pro územní plánování a směřovat k **Dynamickému modelu území**. Takový model musí umožnit:

- horizontální řazení jednotlivých plánů na úrovni (stát, kraj, region, obec, část obce) do souvislé plochy;
- vertikální „zoomování“ od politiky územního rozvoje až po parcelu, respektive po BIM model stavby;
- uložení negrafických údajů o území do společného datového systému.

Nemůže jít o izolovaný systém územního plánování, ale o jednotný model, který zahrne:

- Kartografický podklad
- Technickou mapu
- ÚAP a ÚPP
- Schválené ÚPD
- Strategické a další oborové a územní koncepce a studie
- Jednotlivé investiční záměry i ty nerealizované a neschválené
- BIM modely připravovaných i realizovaných staveb

Takto budovaný dynamický model území bude potom přínosem i pro vlastní stavební řízení:

- bude přístupný všem partnerům;
- umožňující trvalou aktualizaci a dílčí schvalování změn;
- bude budovaný jako otevřený systém propojených datových souborů;
- doplněný „roboty“ ověřujícími u jednotlivých dotčených orgánů, které vydávají stanoviska:
 - a) souhlas s danými podmínkami,
 - b) připomínky, které je potřeba zapracovat.

Potom se územní plánování stane nástrojem budování Smart Cities, bude definovat a modelovat a regulovat chytré čtvrti i celé digitální město. Stane se nástrojem plánování a řízení energetické politiky města i jeho udržitelné dopravy. Řešení přírody, přírodě blízké hospodaření s vodou a další dílčí cíle budou paralelně ověřovány na digitálním modelu a uplatňovány investiční činností obcí a státu v reálné zástavbě. Bude i nástrojem rozhodování pro jednotlivé stavebníky.

Tato vize se ale nedomyšlí a neprosadí sama. Je proto potřeba vytvořit cílevědomý prostor pro vědu a výzkum Stavebnictví 4.0, který zahrne:

- dynamický vývoj softwarů, autonomních strojů a umělé inteligence;
- standardizaci informačních souborů v úrovni BIM;
- standardizaci v úrovni územních systémů a územního plánování a investiční výstavby;
- definice nových právních vztahů a právních kroků v procesu výstavby;
- nové formy dodavateľsko-odběratelských vztahů;
- přípravu nových profesí, rekvalifikaci a nové trvalé formy vzdělávání.

Při této orientaci bude žádoucí splnit i některé další podmínky:

- 1) Plánované změny by neměly být osamocenou českou cestou, ale měly by vycházet z poznání evropského stavebního řádu a měly by směřovat k postupnému sjednocování evropské legislativy.

- 2) Celá změna asi není na jeden krok, etapizace změn by měla otevřít možnost pro rychlou, ale postupnou digitalizaci a automatizaci jednotlivých připravených postupů.
- 3) Změna nesmí zasáhnout diskriminačně malé a střední podniky, soukromníky, ani omezit fungující státní správu a demokratické principy řízení státu.
- 4) Součástí změn musí být nastolení trvalého systému celoživotního vzdělávání všech účastníků výstavby a vznik poradenských center, která pomohou překonat obavy z nově zaváděné změny.
- 5) Podmínkou úspěchu je vytvořit systematické výzkumné a dokumentační základny, které v současnosti výrazně chybí. Dnes zde máme šanci položit základ pro národní platformu pro digitalizaci územního plánování.

Na závěr zpět k výsledkům soutěže Stavby roku 2018. Nejprve cena za veřejný prostor, kterou uděluje AUÚP a MPO:

Revitalizace vstupní plochy u bludného balvanu	
Autor	Ing. arch. David Kotek, Jan Müller
Projektant	PROJEKTSTUDIO EUCZ, s.r.o.
Investor	Statutární město Ostrava – městský obvod Poruba
Dodavatel	Stavos Stavba a.s.
Příhlašovatel	Statutární město Ostrava – městský obvod Poruba
Doba výstavby	05/2017 – 09/2017
Zastavěná plocha	223 m ²

...a pět titulů soutěže Stavba roku 2018:

Rodinný dům Neveklov

LOKALITA
Neveklov

Rodinný dům Neveklov

Autor	MgA. Michal Kunc, Atelier Kunc Architects
Projektant	Ing. arch. Alžběta Vrabcová, DMAE Architects
Investor	Ing. arch. Jan Pavel Vlček soukromá osoba
Dodavatel	TFH dřevěné skeletové domy s.r.o.
Příhlašovatel	Atelier Kunc Architects
Doba výstavby	05/2016 – 11/2017
Obestavěný prostor	1 660 m ³
Zastavěná plocha	463 m ² (včetně teras)

Rezidence U Michelského mlýna

LOKALITA
Praha

Rezidence U Michelského mlýna

Autor	Ing. Milan Mlada
Projektant	AGE project, s.r.o.
Investor	Lysiťha, a.s.
Dodavatel	Syner, s.r.o.
Příhlašovatel	AGE project, s.r.o.
Doba výstavby	10/2015 – 07/2017
Obestavěný prostor	20 090 m ³
Zastavěná plocha	1 680 m ²

Rodinný dům Neveklov

LOKALITA
Neveklov

Rezidence U Michelského mlýna

LOKALITA
Praha

Ing. arch. Jan Fibiger, CSc.
předseda správní rady Nadace ABF

Poznámky:

Název: VEŘEJNÁ PROSTRANSTVÍ
Sborník z konference AUÚP ČR, Pardubice 8.-9. 11. 2018

Vydání: První
Místo vydání: Brno
Datum vydání: 15. 3. 2019
Vydává: Ústav územního rozvoje
jako mimořádnou přílohu časopisu Urbanismus a územní rozvoj č. 1/2019

Redakce a grafická úprava: Tamara Blatová
Obálka: Územní studie veřejného prostranství Vrbovecké vinné sklepy
Autor studie: City Upgrade, s. r. o.

Počet stran: 60
Sazba a tisk: GRAFEX-AGENCY, s. r. o.
Helceletova 16, Brno

Náklad: 1 600 ks

ISBN 978-80-87318-74-4

MINISTERSTVO
PRO MÍSTNÍ
ROZVOJ ČR

ÚSTAV
ÚZEMNÍHO
ROZVOJE

auúo